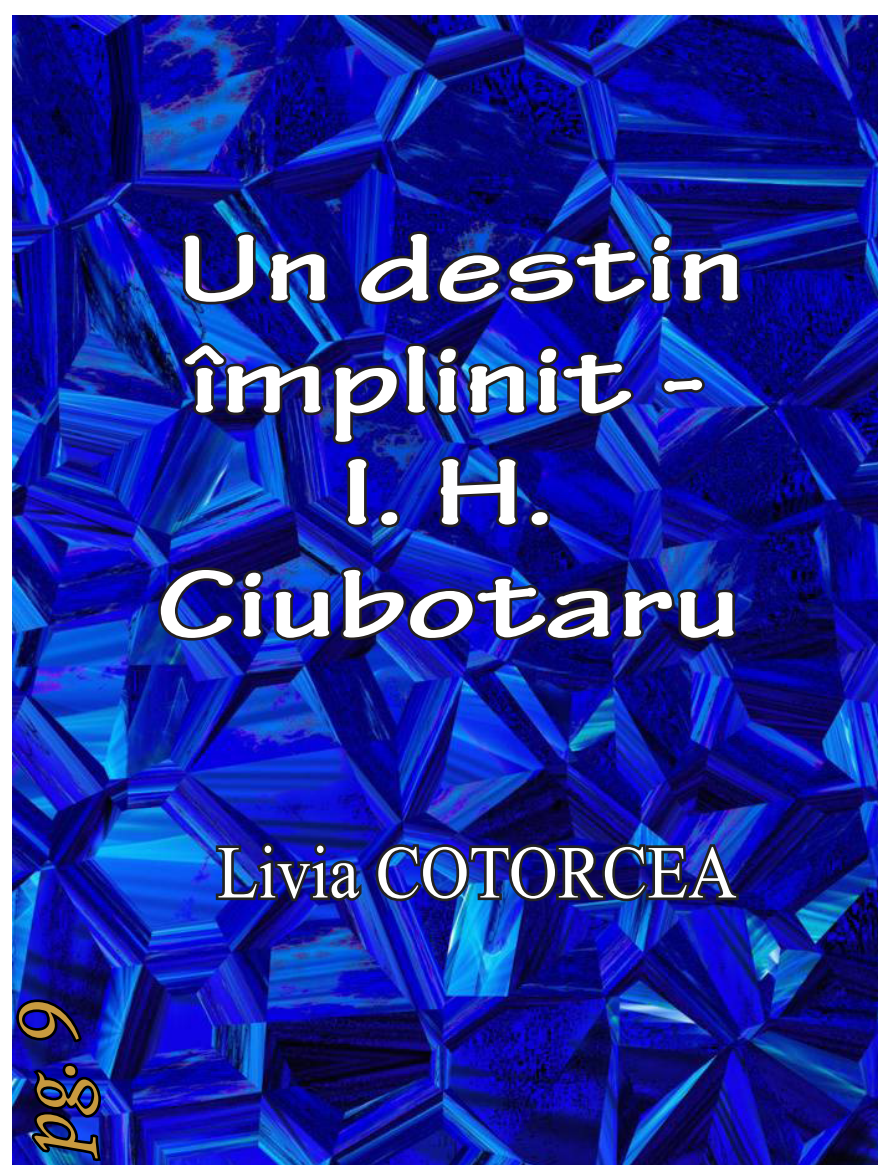

Expres cultural

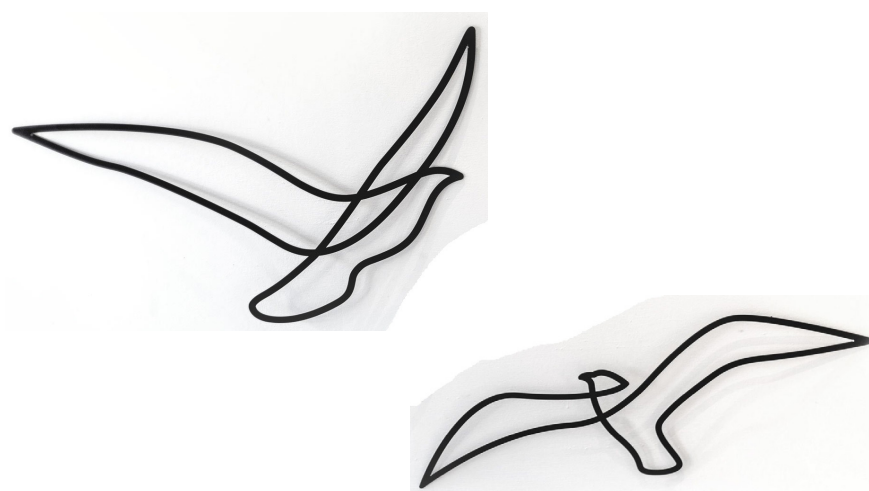
Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IV, nr. 1 (49), ianuarie 2021 • Apare lunar

24 pagini

Liviu Ioan STOICIU	
Viața literară de la noi „poartă mască”	pg. 3
Constantin COROIU	
Mărturia aventurii unei mari construcții	pg. 4
Nichita DANILOV	
Înflorirea frigului	pg. 5
Magda URSACHE	
Grâul și neghina	pg. 6
Kocsis FRANCISKO	
POESIS	pg. 7
Remus Valeriu GIORGIONI	
Comedia literaturii: trecutul unui prezent...	pg. 8

Adrian ALUI GHEORGHE	
Luca Pițu, reloaded	pg. 11
Florentin PALAGHIA	
POESIS	pg. 10
Gheorghe GRIGURCU	
Un poet ce nu se cuvine uitat	pg. 12
Nicolae SILADE	
POESIS	pg. 14
Eugen MUNTEANU	
Jurnal heidelberghez 1994 (VI)	pg. 15
Gheorghe SIMON	
Inițiere în arta cunoașterii	pg. 16
Paul ARETZU	
Spirit și frumusețe (interioară)	pg. 17
Al. CISTELECAN	
O trufanda (Anșa)	pg. 18
Liviu ANTONESEI	
O poetă cu aripi	pg. 19
Ioan ADAM	
Anatomia livrescului	pg. 22
Constantin PRICOP	
Direcția critică (XLII)	pg. 24

„Între caracter și inteligență nu ar trebui să existe alegere.” - Mihai Eminescu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

VIAȚA LITERARĂ DE LA NOI „POARTĂ MASCĂ” – pg. 3

Nicolae PANAITE:

EXPRES CULTURAL (2017-2021) – pg. 3

Constantin COROIU:

MĂRTURIA AVENTURII UNEI MARI CONSTRUCȚII – pg. 4

Radu FLORESCU:

POEMUL ALES – pg. 4

Nichita DANILOV:

ÎNFLORIREA FRIGULUI – pg. 5

Magda URSACHE:

GRÂUL ȘI NEGHINA – pg. 6

Kocsis FRANCISKO:

POESIS – pg. 7

Remus Valeriu GIORGIONI:

COMEDIA LITERATURII: *TRECUTUL UNUI PREZENT...* – pg. 8

Livia COTORCEA:

UN DESTIN ÎMPLINIT - I. H. CIUBOTARU – pg. 9

Florentin PALAGHIA:

POESIS – pg. 10

Adrian ALUI GHEORGHE:

LUCA PIȚU, *RELOADED* – pg. 11

Flavius PARASCHIV:

DEBUTUL LUI H. BONCIU: *LADA CU NĂLUCI* (1932) – pg. 12

Gheorghe GRIGURCU:

UN POET CE NU SE CUVINE UITAT – pg. 12

Florentina NIȚĂ:

REMEMORĂRI – pg. 13

Nicolae SILADE:

POESIS – pg. 14

Eugen MUNTEANU:

JURNAL HEIDELBERGHEZ 1994 (VI) – pg. 15

Gheorghe SIMON:

REMUS-VALERIU GIORGIONI. ÎNȚIERE ÎN ARTA... – pg. 16

Paul ARETZU:

SPIRIT ȘI FRUMUSEȚE (INTERIOARĂ) – pg. 17

Cristina CHIPRIAN:

MĂINILE ȘTIU SĂ RUPĂ SUFLETUL ÎN OPT TĂCERI – pg. 17

Iulian Marcel CIUBOTARU:

DIN ISTORIA CĂRȚII ȘI A TIPARULUI ROMÂNESC – pg. 18

Al. CISTELECAN:

O TRUFANDA (ANȘA) – pg. 18

Liviu ANTONESCI:

O POETĂ CU ARIPI – pg. 19

Dan Bogdan HANU:

SUBURBII SUBTERANE – pg. 19

Doru SCĂRLĂTESCU:

DE LA MUSIQUE AVANT TOUTE CHOSE VII – pg. 20

Ștefan HĂNESCU:

REVISTA REVISTELOR – pg. 21

Laurențiu ISTRATE:

NEASTÂMPĂR. RADIGUET ȘI NOUA ORDINE... – pg. 21

Ioan ADAM:

ANATOMIA LIVRESCULUI – pg. 22

Ioan RĂDUCEA:

EXUBERANȚĂ ORĂDEANĂ – pg. 22

Florin FAIFER:

UN POPAS PE TĂRÂMUL TEATRULUI... – pg. 23

Ioan ȚICALO:

HOMO HOMINI LUPUS?... – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XLII) – pg. 24

E-mail:

exprescultural@gmail.com;

Site: exprescultural.ro

facebook.com/expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

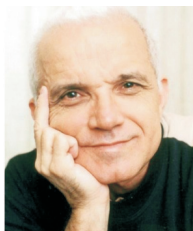
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistei
Elena Felicia CÎMPIAN.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

DTP: Pîrîu Octavian Dan
octavian_dan_piriu@yahoo.co.uk
0751 155 744

Liviu Ioan STOICIU

Viața literară de la noi „poartă mască”

Fericire mare, s-a dus pe pustie anul 2020 cu „pandemia” lui (care a cam pus omenirea în genunchi; e adevărat, cu ajutorul guvernanților *responsabili* ai statelor lumii, blocând tot ce s-a putut bloca, „să nu se extindă”), am intrat triumfători în 2021 cu vaccinul anti-Covid-19, care mai de care, în diferite variante (occidentalii nu cumpără vaccin, în principiu, produs de China și Rusia). Pe când, înainte de trecerea dintre ani, noul coronavirus și-a schimbat tulpina, că era și greu de intuit medical evoluția lui naturală (ca la orice gripă). România susține că nu e obligatorie vaccinarea și promite că nu va elibera „pașapoarte de vaccinare” (să confirme că te-ai vaccinat), care să-ți permită să participi la o întrunire literară și să te cazezi la un hotel, de exemplu: *Noi am zis că nu vom aplica astfel de discriminări și nu vom aplica astfel de reguli*, a precizat Raed Arafat, șeful DSU (Departamentul pentru Situații de Urgență din cadrul MAI). În 2021 carantinarea continuă și în Uniunea Europeană „până în primăvară”. Se așteaptă rezultatul vaccinărilor (eu, unul, sper să dispară de la sine Covid).

Viața literară de la noi s-a dat la fund anul trecut, „poartă în continuare mască”. S-ar putea, în perspectivă, să vorbim de o graniță a anilor băntuiți de Covid-19, de literatura scrisă până să apară noul coronavirus, apoi de literatura scrisă în timpul manifestărilor „noului coronavirus” (nou e acum cel cu tulpina schimbată, care ar putea să băntuie tot anul 2021) și, în sfârșit, literatura scrisă după ieșirea în neant a „pandemiei”. Nu intru în sufletul scriitorilor, fiecare are altă abordare la masa de scris, alt comportament în public în fața „pericolului mortal nevăzut”, după cum simte și cum crede de cuviință. Ștefan Borbely îmi sugera pe WhatsApp zilele astea că boala Covid-19 din 2020 *a fost ca o hârtie de turnesol, care ne-a definit pe fiecare dintre noi, unii au cedat, alții au luat din el tot ce se putea lua; știu scriitori care au clacat, dar știu și scriitori care au scris continuu, și bine; cum ți-e structura...* I-am răspuns că pentru mine 2020 a fost un an obișnuit, care n-a avut ce să strecoare prin hârtia lui de turnesol. Privind din avion, n-am văzut nimic ieșit din comun în literatura română în „anul pandemiei”, la nivel de creație originală, dată de gol de revistele literare (altfel, dacă n-ar exista revistele literare, care-i întrețin pulsul și vizibilitatea fragmentată, viața noastră literară ar fi îngropată în anonimat și n-ar avea scoasă în evidență nici o trăsătură publică; avem o diversitate remarcabilă de reviste literare, slavă cerului). Unii scriitori au scăzut motoarele și au stat în așteptare, să se îndrepte vremurile. Alți scriitori au scos cărți nici mai bune, nici mai rele decât în anii „normali”, de dinainte de apariția noului coronavirus. Oricum, lumea merge înainte. În 2021 nu e exclus să fim terorizați de obsedantul nou coronavirus din scrierile publicate, previzibil conjuncturale (eu deja tresar când citesc poeme sau proză cu cuvântul *Covid-19*, strâmb din nas fără să vreau, chiar dacă are... acoperire estetică în text; las la o parte jurnalele „eseistice” ale celor sechestrați acasă de noul coronavirus, deștepte foc, pline de citate din cărțile citite, brusc descoperite valoroase din cauza... „pandemiei”).

Totuși, în anul „pandemiei” (adică anul trecut) parcă s-a accentuat și la noi tema feminismului în literatură. Steagul îl tot duce revista „tinerilor”, *Observator cultural*... De parcă ar fi minoritare (ca populație, sunt majoritare, nu?), femeile se simt discriminate, ba că nu sunt nominalizate la premii literare (măcar la egalitate cu bărbații; că juriile nu trebuie să țină cont de valoarea cărților), ba în funcții-cheie, ba în Guvern, ba... O fi de vină și noul coronavirus, care nu prea ține cont de gen când îl trimite în cimitir pe bolnav. Nici când îl trimite în Parlament! Electoratul e... misogin fiindcă nu alege femeile în primul și în ultimul rând (nu contează că prezența la urne la parlamentare, cea mai mică de la Revoluție încoace, le dă legitimitate minimă)? E la modă „genul”, noii „reprezentanți ai poporului” (îndeosebi cei din USR-PLUS, partid fără doctrină, dar etichetat drept „neo-marxist”),

tineri intelectuali, culmea, impun corectitudinea politică drept normă „legală”, în numele drepturilor omului (inclusiv LGBTQIA+, acronim care se referă la colectivitatea lesbiană, gay, bisexuală, transsexuală, queer, intersexuală, aliați, asexuală și pansexuală; inclusiv etnică). Lasă că și cenzura e la mare cinste în vremea „pandemiei” (acum, când scriu e scandal cu faptul că... n-au fost cenzurate de către conducerea TVR parodiile politice de Revelion ale unor comedianți, președintele Comisiei de Cultură din Parlament, un politruc USR-PLUS, nu merită să-i rețin numele, cerând decapitarea TVR; ciudat e că și poetul Bogdan Ghiu, reprezentantul USR-PLUS în Consiliul de Administrație al TVR, cere cenzură, considerând parodiile *o periculoasă promovare implicită și explicită, prin glume și prin invitați în frunte cu Dan Bittman, a coronascepticismului și a antivaccinismului, care ar putea fi, chiar, încadrată la zădărnicierea măsurilor de combatere a pandemiei. I-a stabilit cineva, înainte, acestui program condițiile de conținut? L-a avizat cineva, după producere, dar înainte de difuzare?*).

Altfel, „pandemia” a accentuat nervozitatea în lupta pentru preluarea puterii în instituția care patronează scriitorii, criticii și traducătorii, Uniunea Scriitorilor – pe tăcute, „reformiștii” (vorba vine reformiști) conduși de Cristian Teodorescu au continuat procesele împotriva președintelui Nicolae Manolescu, ales statutar (dar neînscris în nu știu ce registru al ONG-urilor și asociațiilor). Ba chiar aud că a apărut un nou pol de putere „în persoana” PEN Club România, de când e condus de tineri scriitori, dușmani ai Uniunii Scriitorilor și ai președintelui N. Manolescu, care face presiuni. În timp ce ICR (prin Centrul cărții și Andrei Novac) a ieșit în evidență în 2020, prin manifestările literare organizate neutru cu membri și nemembri ai Uniunii Scriitorilor, dușmani sau nu ai președintelui N. Manolescu, motiv să fie cerută de către marele Mircea Cărtărescu demiterea actualei conduceri (ICR a mai tradus și cărțile altora, nu numai pe ale lui, cum se întâmpla în mandatul lui H.R. Patapievici)!

4 ianuarie 2021. BV

Nicolae PANAITE

Expres cultural (2017-2021)

Anul acesta, *Expresul cultural* împlinește, iată, cinci ani de la tipărirea primului număr. Lună de lună, am reușit, până acum, să publicăm revista și să o trimitem în lume (ediția online și cea printată). Lucrul acesta a fost posibil prin dăruirea și efortul tuturor redactorilor și colaboratorilor noștri. Încă de la început, obiectivul ne-a fost ca în paginile publicației să fie prezentați și comentați scriitori buni și foarte buni din toate generațiile. Așadar, pe lângă autorii consacrați și cu sigiliu personal în viața literară, am susținut și pe „cei care vin” cu talentul, ingeniozitatea și dezinvoltura lor. Indiferent că autorii textelor aparțin scrierilor moderne, postmoderne, neopostmoderne, mizerabiliste, minimaliste, himeriste etc., nu am avut în vedere nicicum numele, ci doar calitatea scrierii (dacă este literatură sau nu ceea ce autorii semnează). Sperăm că într-o evidență și bună parte am atins ținta aceasta! Apropo de scriitorii buni și foarte buni: scriitorul bun este antagonic celui foarte bun. Ei coexistă, conturându-și fiecare, prin ceea ce semnează în spațiul absciselor și ordonatelor artistice, identificarea și relevanța.

O fântână mai are, după cum îmi spunea bătrânul ziditor de fântâni, Toader Lihor, de pe plaiurile Stavnicului meu, pe lângă izvorul de bază sau cele două-trei principale bogate în apă, și alte izvoare mai mici, dar care întrețin debitul și calitatea apei, pentru un consum pe termen lung. Tot de la acest îngrijitor de izvoare, chibzuit om al copilăriei mele, țin minte o altă vorbă de duh: toate păsările de sub întinderea cerului zboară, dar nu toate cântă, iar trilurile celor care o fac diferă între ele.

Ștacheta *Expresului cultural* am încercat să o susținem cu texte în care semnificația este evidentă, dar și cu acele scrieri care au îndeplinit condiția de a fi publicabile. Anul trecut a însemnat, pentru redactorii revistei, duranță, mers pe sărmă, optimism bine temperat, neliniști, din cauza situațiilor speciale și măsurilor deosebite luate de executiv pentru a combate pandemia. Uneori, am fost singuri, poate chiar prea singuri... Cu toate acestea, năzuința a fost, lună de lună, construcția, tipărirea și expedierea revistei și nu teama de stări incerte care duc spre lunecare și irelevanță... Credem că în mare parte am reușit să publicăm și să expediem *Expresul cultural* la termen. Se știe că cei mai debusolați oameni sunt aceia care mereu se îngrijorează. Unii din semenii noștri, nu toți din sfera creației, socot orice stea drept o cometă și sub fiecare colină văd un vulcan; se gândesc mai mult la petele din soare decât la soarele însuși. Ar trebui să știm că vântul, chiar dacă bate cu putere, se va opri. În cel mai rău potop de necazuri este pe undeva un loc uscat, în care mulțumirea poate să-și pună piciorul, și chiar de nu ar fi un astfel de loc, mulțumirea tot ar învăța să înoate. Cineva spunea că o bucată din acea plantă numită „mulțumire”, pusă în cea mai slabă ciorbă, ar face să aibă gustul fripturii regelui. Această specială mulțumire, având companion cumpătarea, ne îndreaptă către amonte spre cunoaștere, cercetare și performanță.

În 2021, pe lângă rubricile cunoscute, ce ni le dorim mai bine reprezentate prin texte semnificative și cu atitudini nedisimulate, vom avea în vedere să punctăm, pe cât este posibil, cu precădere și distincție, unele evenimente și aniversări importante pentru cultura și literatura română: **Constantin Brâncuși** – 145 de la naștere; **George Topîrceanu** – 135 de ani de la naștere; **Ion Pillat** – 130 de ani de la naștere; **Octavian Goga** – 140 de ani de la naștere; **Tristan Tzara** – 125 de ani de la naștere; **Magda Isanos** – 110 ani de la naștere; **Garabet Ibrăileanu** – 150 de ani de la naștere; **Nicolae Iorga** – 150 de ani de la naștere; **Eugeniu Coșeriu** – 100 de ani de la naștere; **Cezar Ivănescu** – 80 de ani de la naștere; **Ion Negoîtescu** – 100 de ani de la naștere; **George Enescu** – 140 de ani de la naștere; **George Bacovia** – 140 de ani de la naștere; **Perpessicius** (Dumitru S. Panaitescu) – 130 de ani de la naștere; **Dinu Pillat** – 100 de ani de la naștere.

Din păcate, există azi la noi multe, chiar prea multe întâmplări/ manifestări așa-zis literare, mai ales în mediul online, dar și în cel public și privat, care ne amintesc, vai!, de *Cântarea României* de odinioară. În ce ne privește, vom aduce aminte mereu că instrumentul de bază al nostru este cuvântul! Ele, cuvintele, sunt ca focul, sunt ca niște țepușe și ca niște cuie bătute, dar ele sunt și cuvintele care ne apără, acum și întotdeauna, sunt cuvinte bune, cuvinte de zidire, cuvinte de mulțumire, cuvinte de har! „Prin cuvintele tale vei fi înălțat și tot prin cuvintele tale vei fi scoborât...”

Constantin COROIU

contexte

Mărturia aventurii unei mari construcții

G.Călinescu considera corespondența o dovadă de maturitate a unei culturi. Prețuia mai ales corespondența dintre atriști, scriitori și femei celebre. În treacăt fie spus, ne putem imagina cu câtă satisfacție ar fi primit și cum ar fi comentat corpusul de scrisori dintre Eminescu și Veronica Micle, descoperit undeva în America la cumpăna veacurilor XX-XXI, publicat de Editura Polirom. Autorul „Vieții lui Mihai Eminescu” a avut la îndemână, la vremea scrierii acestei capodopere, doar 66 de scrisori (48 ale Veronicăi, 18 ale lui Eminescu) încât, cum notează în „Istoria critică...” Nicolae Manolescu: „Întreg capitolul „Eminescu și dragostea» stă pe temelia lor”. Și, Doamne, ce bine stă!

De o deosebită însemnătate este corespondența dintre G.Călinescu însuși și Alexandru Rosetti. De vreme ce în 1964, cu puțin timp înaintea morții, Călinescu și-a clasat-o e de presupus că el își redactase scrisorile – cel puțin cele adresate editorului său Al Rosetti: „om incomparabil, editor mare, un noroc pentru epoca noastră” – cu un ochi îndreptat spre posteritate. Dialogul epistolar dintre Călinescu și Alexandru Rosetti, primul aflat atunci la Iași, celălalt la București, atestă natura relațiilor statornicite între cei doi mari oameni cu vocația faptelor durabile. Citindu-le, reținem și noi spectaculoasa aventură, una dintre cele mai fascinante din cultura românească, cum o caracteriza Nicolae Manolescu, care a fost editarea „Istoriei literaturii române de la origini până în prezent” de la apariția căreia se împlinesc, iată, 80 de ani. Personalitatea mereu surprinzătoare a lui Călinescu, tema principală a dialogului epistolar ce atinge în anumite momente tensiuni dramatice, fundalul extrem de frământat și întunecat al epocii – iată elementele principale care dau dimensiunile aventurii și, implicit, ale unei captivante povești nonfictive. De la tulburătorul destin al lui Șincai și al faimoasei sale „Hronici”, cultura românească nu mai cunoscuse un asemenea efort de biruire a vremilor potrivnice, de sfidare și ieșire de sub ele, al unui cărturar de geniu și al unui editor providențial. Corespondența este mărturia scrisă a acestui efort, palpitanul roman serial *sui-generis* ce narează conceperea, ridicarea și finisarea impresionantului edificiu care este „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”. Parcurgând-o, ai sentimentul că asiste la o irezistibilă

înălțare în mijlocul stihiiilor. Înțelegem astfel mai bine ceea ce scria un memorialist și anume că pe marele anxios care a fost G.Călinescu, fapt atestat cu prisosință și de corespondența cu Rosetti, nimic nu-l putea îngrâșna. În fine, meritul lui Alexandru Rosetti în înzestrarea literaturii române cu cea mai originală lucrare asupra ei însăși este fundamental. După ce tipărise la „Cultura Națională” incomparabila biografie „Viața lui Mihai Eminescu”, marele lingvist, el însuși un rafinat scriitor (dacă ar fi să ne amintim fie și numai de „Note din Grecia”, „Cartea albă” sau „Călătorii și portrete”) prevede și provoacă pur și simplu „Istoria”, scriind în 1932, în finalul cronicii la biografia amintită, că G.Călinescu este „bărbatul cel

mai indicat pentru a ne da o istorie a literaturii române populată cu figuri, nu cu umbre”. Intuiția și premoniția lui Al.Rosetti, care l-au surprins până și pe Călinescu, s-au adeverit. Consecvent, de o corectitudine exemplară, cu discreție și tact diplomatic, cu o nemărginită înțelegere, editorul colaborează strâns cu criticul și prietenul său, altfel un partener extrem de dificil, încât vestita dedicație a lui G.Călinescu, cea inspirată, plină de recunoștință și memorabilă – „*iubit complice la această carte*”, nu e o figură retorică de circumstanță, ci o recunoaștere cum nu se poate mai firească a rolului editorului său.

Dialogul epistolar are adeseori aspectul unei scrime în care atacurile și replierile se succed, relevând două temperamente cu totul diferite, „polare”, dominate însă de o idee de construcție în spirit majoră. Conectați în fiecare clipă la istoria în mers, la evenimentele tragice ale sfârșitului deceniului al IV-lea și începutului deceniului al V-lea ale secolului trecut, Al.Rosetti și G.Călinescu simt, cum ar fi spus Marin Preda, că timpul nu mai avea răbdare. În scrisorile lor fac scurte comentarii și remarci concise, pătrunzătoare, de pe poziții profund umaniste, democratice, privind viața social-politică a țării, a Europei, evoluția evenimentelor, tot ceea ce se întâmpla într-o lume care își ieșise din țâțâni, într-o lume din ce în ce mai mult mutilată de forțele malefice ale fascismului și războiului. Imprimarea „Istoriei” cu a ei vestită „Prefață” – impresionantă pledoarie pentru unitatea noastră de limbă, teritoriu și spiritualitate – valoare supremă pusă mereu, inclusiv astăzi, în pericol – intrase într-o teribilă cursă contracronometru.

Impresionează profund pasiunea și perseverența lui Călinescu. El nu renunță la nimic din ceea ce și-a propus și din ceea ce crede că trebuie spus și dovedit într-o „Istorie a literaturii române de la origini până în prezent”. Cu excepția hărții în relief a literaturii române care nu doar din cauza presiunii timpului, ci și din cea a dificultăților tehnice nu a mai putut fi realizată. Călinescu nu se lasă influențat de nimeni și de nimic, este nu o dată chiar intratabil, inclusiv când e vorba de sugestii și solicitările, altminteri judicioase, ale ilustrului cărturar și editor, menținându-și intacte viziunea, opiniile și judecățile de valoare. Că unele dintre acestea din urmă pot părea astăzi mai mult sau mai puțin nedrepte nu are desigur

nici o importanță. Ai sentimentul că literatura română s-a pliat pe viziunea lui Călinescu și nu invers.

Numeroase sunt în scrisorile celor doi referirile la viața culturală a epocii, la unele personalități importante ale acesteia. Spiritele lor se completează. E o întâlnire de zile mari în istoria unei culturi, iar protagoniștii par a fi conștienți de aceasta. Ce fericire, ce prilej de jubilație pentru Rosetti să poată spune, într-o scrisoare din august 1940, după ce, în anul 1932, cum am văzut, prevăzuse monumentala operă călinesciană: „...cetii pe nerăsuflăte șpalturile admirabilei D-tale Istorii. Magnific!... Ce bogăție, ce sevă!”. Mult mai târziu, peste aproape 35 de ani, în 1974, într-un articol publicat în revista „Magazin

POEMUL LUNII

Radu FLORESCU

de ani buni fratele meu construiește
în cer un drum
care să-l aducă acasă.

zi și noapte trudește în fața unei
mobile de pământ
care nici nu scade
dar nici nu crește. de atîta muncă
uneori
scapă cîte o înjurătură care aici pe
pământ

se aude ca un șuierat de glonț.

după ani de privit cerul
am început să sap pe dealurile din
jur
drumul
care să-l aducă acasă.

zile și nopți am lucrat din greu
dar din cer drumul se vede acum
ca o groapă
fără margini.

cînd privesc în urmă
mă minunez
cît de departe am ajuns.

fratele îmi face semn a lehamite.

POEMUL LUNII

istoric”, Al.Rosetti mărturisea că pentru a caracteriza perioada 1940-1944 – „poate e mai bine (...) să povestesc nașterea sau mai exact povestea editării operei fundamentale scrisă de G.Călinescu”.

Satisfacția izbânzii editorului răsplătea cu asupra de măsură amărăciunea momentului de prigoană prin care trecuse: „Am citit cartea cu pasiune, și am pus-o imediat sub tipar. În timpul acesta (cartea s-a tipărit foarte repede) am fost îndepărtat de la Fundația pentru literatură de Ion Antonescu și înlocuit cu prof. D.Caracostea. Acesta ne-a denunțat organelor de poliție, agenții ei căutînd cartea în toate părțile. Dar lucrarea s-a epuizat în câteva zile”. Va fi pusă însă sub obroc de un alt regim, unul de import, în fond ca și cel actual, timp de peste 41 de ani, până în 1982, când a fost reeditată de Alexandru Piru, devotatul discipol și colaborator al lui G.Călinescu.

Abia după aproape șapte decenii, în 2008, avea să mai apară o *Istorie de la origini până în prezent* („5 secole de literatură română”). Și anume cea critică a lui Nicolae Manolescu scrisă tot în 5 ani de zile, cam cât i-au trebuit și lui Călinescu! Și Manolescu a purtat cu editorul său, Călin Vlasie (poet) o corespondență așa-zicând de lucru. Nu știu cât de tensionată (cea a lui G.Călinescu cu Al.Rosetti este de-a dreptul spectaculoasă în febrilitatea ei!), dar, măcar ca intenție și chiar ca fapt în sine, asemănătoare celei a ilustrațiilor înaintași. Oricum, se poate spune că fiecare dintre cei doi critici – G.Călinescu și N.Manolescu – și-a găsit editorul. Era să spun ideal. Dar zic doar: coresponzător.

Înflorirea frigului

Cartea de poezie a lui Gheorghe Vidican *Înflorirea frigului*, purtând un motto din Nichita Stănescu (de frigul culorilor, ne îmbrăcăm în lumină”), apărută anul trecut la Ed. *Junimea*, trebuie privită cel puțin din două perspective. Prima: cartea poate fi considerată drept un omagiu închinat lui Nichita Stănescu. Și doi: cartea e un pariu făcut de autor cu sine însuși, având ca miză găsirea propriului său drum în poezie, plecând însă de la opera aceleiași Nichita, căruia Gheorghe Vidican îi aduce drept jertfă propriul său frig interior cuprins în acest volum.

Frigul interior al lui Gheorghe Vidican nu îngheață sentimentele, ci dimpotrivă le menține la temperatură potrivită, animând arderea de tot. E vorba aici de un oximoron. Frigul său interior arde ca o flăcără verzuie, ce nu mistuie, ci animă imaginile și trăirile alambicate ale poetului.

„Original este Gheorghe Vidican – scrie Ioan Holban - atunci când explorează lumile apocaliptice ale simțurilor; aici poetul descoperă șoapta și mirosul poeziei adevărate; el areo mare forță de dislocare a realului, de fragmentare și neantizare, pentru a-l recompune într-un alt registru, al fierberii patimii și, mai ales, al mirosurilor: Gheorghe Vidican își scrie poezia într-o neascunsă, pregnantă voluptatea simțurilor, structurând textele prin și într-un anume miros, semnificând totdeauna ceva, esențialul, poate, în dezordinea erosului, dar și în orizontul trăirii interioare, figurând secvențe dintr-o autobiografie lirică.” Îmi pare rău că trebuie să-l contrazic pe criticul Ioan Holban: dar, după părerea mea, structurarea firului narator al textelor lui Vidican nu este făcută pe calea olfactivă, ci vizuală. În acest sens, consider că universul poeziei autorului *Înfloririi frigului* este dominat de vâz. Ochiul e organul care ordonează dezordinea erosului său.

Sentimentul predominant pe care-l depistăm în acest volum al lui Gheorghe Vidican e cel pe care-l întâlnim și în *A treia elegie* stănesciană. La Nichita Stănescu apocalipsa simțurilor are loc odată cu trezirea din somn: „Dacă te trezești, iată până unde se poate ajunge: / Deodată ochiul devine gol pe dinlăuntru/ ca un tunel, privirea/ se face una cu tine. // Iată până unde poate ajunge/ privirea, dacă se trezește:// Deodată devine goală, aidoma/ unei țevi de plumb prin care/ numai albastru călătorește.// Iată până unde poate ajunge/ albastrul treaz:// Deodată devine gol pe dinlăuntru/ ca o arteră fără sânge/ prin care peisajele curgătoare ale somnului se văd.”

La Gheorghe Vidican trezirea din somn se produce tot în stare de transă. Poemele sale au ceva somnambulic în ele. Ele curg asemenea unei ape potopite de ceață, cărând după ele frânturi de gânduri și sentimente din cele mai bizare; realitatea e transfigurată prin intermediul visului. Poetul doarme în interiorul unui ochi acoperit de o peliculă sinilie. Elementele realului năvălesc peste el rotindu-se într-o ordine pe cât de aleatorie, pe atât de anxioasă, ce tulbură „mahmureala amiezii”. Clipele sale sunt pline de vânt, dar de un vânt solar sau mai degrabă lunatic, ghemuit în scorbura ochilor, unde se odihnesc idoli. Învârtindu-se în gol, călăuzindu-se după degetele orbului, poetul încearcă să deslușească semnele apocalipsei ce va veni. „În interiorul ecoului” îi apare un „răsărit de soare spart”, în timp ce „din creangă țâșnesc muguri mustind de singurătate”, iar „foșnetul unei rochii” se ondulează ca o linie la orizont atingându-i trupul îndepărtat; ca un ecou

se aude scârțâitul unei ciuturi deasupra câmpiei arse de secetă, unde „setea curge prin lacrimă de rău” sub privirea unui soare abulic.

Criza de timp din elegia lui Nichita Stănescu se manifestă prin transfigurarea realului și prin pătrunderea vidului în interiorul lucrurilor și dematerializarea peisajului: O, scurtă tristețe, insectă verzuie, voi, blânde ouă, locuind un miez de meteor/ spart; și de palmele mele acoperite/ ca să renască un cu totul alt decor. // Camera se varsă prin ferestre/ și eu nu o mai pot reține în ochii deschiși. // Război de îngeri albaștri, cu lănci curențate,/ mi se petrece-n iris.” Criza de timp din spațiul fizic contaminează spațiul metafizic, deregând ordinea firească a lucrurilor. Transfigurarea realului potopit de somnul rațiunii creează la Nichita Stănescu viziuni și anxietăți fizice și metafizice: „Mă amestec cu obiectele până la sânge, / ca să le opresc din pornire,/ dar ele izbesc pervazurile și curg mai departe/ spre o altă orânduire. // O, scurtă tristețe, rămâne/ de jur-împrejur o sferă de vid. / Stau în centrul ei și unul câte unul ochii din frunte mi se deschid.”

Somnul rațiunii, în cazul poeziei lui Gheorghe

Vidican, e o stare obișnuită. Aceasta deoarece lirica lui sondează mai mult spațiul inconștientului, decât cel allumii conștientului. Ochiul orb în care locuiește poetul conține în interiorul său imagini unei alte realități, aflate într-o stare de încordare nervoasă. De aici și impresia de dicteu automat a poeziilor sale, de incoerență. În acest sens, poezia sa are ceva din incongruența poeziei lui Liviu Ioan Stoiciu, care sondează și el, apelând uneori la tehnici rituale, propriul său inconștient. De altfel, în *Înflorirea frigului*, Gheorghe Vidican îi dedică lui Liviu Ioan Stoiciu un întreg poem, în care numele său e asociat cu cel al lui Nichita Stănescu. Desigur că și autorul celor *11 Elegii* sondează inconștientul, numai că la el sondarea aceasta se face printr-un efort rațional, abstract. Și aceasta deoarece inconștientul său e dominat de construcții logice abisale și de arhetipuri abstract-constructiviste, în timp ce la Stoiciu, dar și la Vidican, arhetipuri ce se ridică din magma subconștientului și a inconștientului seamănă cu niște duhuri sau cu niște zei aflați în stadiul de putrefacție; din magma în care „vremelnice

întâmplări pedale de șoareci”, se rostogolesc pe „câmpuri magnetice pline de litere barale”, unde „degetele purificate de cântecul cocoșului” aleargă pe clapele unui pian orb, împingând pietonii să cadă într-o clepsidră acoperită de buze și pleoape. Acolo, unde înfloresc frigul și singurătatea, în timp ce frumusețea „se adună în jgheaburi”, de acolo izvorăsc poemele lui Vidican.

La Nichita Stănescu, criza de timp, printr-o înălțare sublimă și levitație în gol, transformă ființa umană într-o entitate sublimă, asemenea heruvimilor, acoperiți de aripi și ochi, ce stau lângă tronul lui Dumnezeu potopit de raze de lumină, transmițând muritorilor, pe cale extatică, o parte din viziunile lor privind soarta universului. Revenirea înapoi „în starea de om” e pe cât de dureroasă, pe atât angoasantă: „Recădeam în starea de om / atât de iute, că mă loveam/ de propriul meu trup, cu durere,/ mirându-mă foarte că-l am. // Îmi lungeam sufletul într-o parte, și-ntr-alta, // ca să-mi umplu țevile brațelor cu el./ La fel și globul de peste umăr/ și celelalte-înfățișări, la fel. // Astfel mă încordam să-mi aduc aminte / lumea pe care-am înțeles-o fulgerător,/ și care m-a pedepsit zvârlindu-mă-n trupul / acesta, lent vorbitor.// Dar nu-mi puteam aminti nimic./ Doar atât-că am atins/ pe Altceva, pe Altceinea, pe Altunde,/ care, știindu-mă, m-au respins. ”

La discipolul său întru cuvânt, Gheorghe Vidican, criza de timp e perpetuă. La el ieșirea din stadiul de ființă are loc odată cu căderea în propriul corp. Locuind în interiorul unui ochi de idol orb, propria sa vedere se confundă cu vederea altuia, a zeului pe care-l venerază. De aceea, în poezia lui totul e compact, încât orice zbor devine imposibil. Pentru a ieși din starea de încremenire ambiguă, poetul invocă adeseori numele lui Nichita, chiar și atunci când „în trupul nostru ochii bufniței dau moartea afară din clopotniță” și atunci când „peste marginea umbrei se revărsă ochii unei noi margini”, dar acesta ca un zeu capricios se ascunde mereu în spatele cuvintelor, refuzând să-i arate calea ce duce spre iluminare. Dinspre el mereu vine frigul și întrebările neliniștitoare ce multiplică lucrurile până la halucinație: „– Sunt cinci arbori în fața ta/ dar numai unul este adevărat./ Care-i dintre ei? Care?// – Sunt cinci oglinzi dar numai una/îți oglindește chipul./Care-i chipul tău? Care?// (Într-adevăr, spre seară cinci lune stau în echilibru/ pe cerul vânat-albastru //– Care dintre ele este cea adevărată./ Care dintre ele?” Am citat din poezia *Frigul, sau a doua confesiune a răului visător* de Nichita Stănescu.

Scriș sub imperiul luptei cu inerția, volumul de versuri *Înflorirea frigului* al lui Gheorghe Vidican trebuie perceput ca un exercițiu de adulație, dar și ca unul de exorcizare, de alungare din ființa poeziei sale a zeului devorator numit Nichita. Rămâne ca timpul să stabilească în ce măsură această încercare a fost sau nu o eliberare ce a avut ca rezultat găsirea propriei linii de zbor.

Închei spunând că lupta cu Nichita e grea și plină de neprevăzut. Ea se desfășoară având ca fundal *Elegia a doua*, getica, a lui Nichita Stănescu, dedicată lui Vasile Pârvan, unde, în fiecare gol și în fiecare rană e așezat un zeu. De unde și avertismentul lui Nichita: „Ai grijă, luptătorule, nu-ți pierde/ ochiul,/ pentru că vor aduce și-ți vor așeza acolo/ un zeu/ și el va sta acolo, împietrit, iar noi/ ne vom mișca sufletele slăvind-l...”

Grâul și neghina

Dragă Luca Pițu,
Spuneam, într-un alt *feuilleton* despre eseul lui Gabriel Mardare*, că epoca non-morală nu s-a încheiat la sfârșit de „89”: „lumea, zice G. M., alias Master X, la p. 107, „se yesman-este (ează)”. Stelele de pe umeri n-au căzut, doar stelele-n cer s-au stins. A lui Mihai Drăgan, în primul rând, din „plăcerile negaționiste”, cum le numea Petru Ursache, ale unor scârbavnici denigratori care-l invidiau: o prostească invidie pe un om dedicat cărții. Drăgan a fost atacat ca și tine din *light – boats* (în traducerea lui G. Mardare, „libărci”), din cutere (ortografiat „cutre”), de pe corvete, de pe vase de *drageur*. MasterX le oferă bilingv numele: „Ambițioasa”, „Bătăioasa”, „Îmbufnata”, „Curioasa”. Carmen, pe nume de cod DUI, nu poate fi decât o mărfătoare „în moliereză”; *la Victorieuse* – niciuna; *la Génèreuse* – niciuna. *La Sérieuse*? O profă ocupată de „marinarea textelor în borcânașe”; Mai sunt *Răutăcioasa (La Malicieuse)* și *Batjocoritoarea (La Moqueuse)*. „Chefia (La Lurnne)”? N-o recunosc. Recunosc doar Chelia prorectorului Arvinte, în varianta (folclorizată „rurban”) a lui Mihai Ursachi, așadar având „7 țucale în care își ține ideile sale”. Oricum, Gabriel Mardare optează pentru incifrare, nu pentru descriere; lasă AVISO-urile nedevalate. Textul său nu-i inteligibil *instant* și nu numai pentru că e un fărur de vocabule de negăsit în dicționare (uneori, crezi că Luca Pițu vorbește, nu autorul eseului), ci pentru motivul că-i greu de crezut ce ți s-a întâmplat ție, *nesocialistul* (cum te pictau sursele vigilente) pornind de la ele, colegele *socialize*.

Ai așteptat lăsarea la vatră universitară. Ți-ai dorit-o, știi acuma. Cât se putea respira într-un mediu ostil? Chiar dacă, așa cum scrie Marin Ifrim, în *Letopiseșul lui Marin* (24 martie 2016), erai *antrenat* „în rezistența la necazurile și uzazurile vremurilor”. Numai că Universitatea avea nevoie ca de aer de un cârturar de talia ta. La fel, Uniunea Scriitorilor: „USR ar avea nevoie de un Luca Pițu. De virgulele sale de aur, de un contabil al moralei. De virgulele sale morale puse între cifre, precum cele de pe extrasul de cont al unei afaceri spirituale de pe urma căreia toată lumea are de câștigat” (confer „Lucaefărul de dimineată”).

Tu, Luca Pițu, trebuia să fii instanța etică a Universității, ocrotit ca un arbore rar, așa cum voia să scrie Petru Ursache în Istoricul Facultății de Filologie/Litere. O fac eu, în felul meu, scriindu-ți ție despre *Universitatea care se sinucide*, iar arhiva lui mă va ajuta. Petru a colecționat afișe puse în avizierul central, de la intrarea cu ceas. Iată două dintre invitații: „Fii membru al unei familii americane”, „Work in USA: indiferent de studii și experiență, asigurându-ți un trai mai bun.” Aha: indiferent de studii, trai bun, îndemn într-un afișaj universitar. Ceea ce dovedește odată în plus că Universitatea e acuma „pe lei” și la propriu, și la figurat. Ai carte ai parte? Paremiologie expirată! Știința de carte nu-ți dă/face parte. Biblioteca Facultății de Litere a fost evacuată într-o veche cantină de campus, barul de la parter fiind mai util(izat). Iar confreria de bar, afinitățile de Cotnar trebuie tactic practicate. Or, nici tu, nici Bătrânu meu n-ai deținut *arta combinației*. Și tu, și Petru ați vrut să trăiți pentru cultură și prin ea.

Spune Umberto Eco: „Dacă Dumnezeu ar exista, ar fi o bibliotecă.” Există, Luca. Acolo, în grădina de sus, voi aveți cea mai vastă bibliotecă. Doar știi că, în mănăstirile bucovinene, îngerii sunt figurați cu cărți în mâini. Eu am credința că tot ce face omul aici, jos, face și acolo, sus.

Îmi amintesc de lecția de erudiție dată de voi, tu și Bătrânu, într-un *entretien* de miercuri. De ce nu v-am înregistrat? Pentru că am urât și urâsc TO, Tehnica Operativă, instrumentarul Secu.

Dialogul pornise de la o idee a Bătrânului că omul tradiției („temelia temeiului” după Brâncuși) a făcut, paremiologic, o distincție presaussuriană: „Și boul are limbă, dar nu poate vorbi.” Nu-l lasă limba lată sau incapacitatea de a gândi? Și aici, Bătrânu a răspuns cu alt decupaj din Zanne: „Limba nu are oase, se îndoaie după gând.” Precizare, a subliniat el, „de mare subtilitate și profunzime”.

Îi cerusem lui Petru, dată fiind uluitoarea ta capacitate de gândire–vorbi, să te tragă spre teme familiare lui. Să vedem, ziceam eu, dacă Luca e la fel de știutor în toate domeniile. Ai fost. Cred că era o miercuri spre vară, dacă discuția a pornit de la Tammuz, a cărui moarte e plânsă de sirieni în iulie. Ucis de stăpân, ca blândul păstor mioritic – obsesia de-o viață și de-o carte (*Miorița. Dosarul mitologic al unei Capodopere*, ed. a treia, Eikon, 2015) a lui Petru. Au urmat trimiteri peste trimiteri la Fr. Boas, la Mannhardt, la Ovidiu, la Rudolf Otto, la Hippolit... O seară întreagă ați vorbit despre Attis din Frigia, păstorul preferat al zeiței Cibelle. Vă contraziceați: Attis a fost fiul sau iubitul Cibelei, Mama Zeilor? Și cum a murit? Ucis de mistreț? Tu erai sigur că s-a castrat sub un pin (de unde supranumele de omul-pin). Argument: preoții săi făceau la fel de Ziua Sângelui, când se împleteau, în jurul pinului,

ghirlande de viorele, crescute din sângele lui Attis. Vorbeai de iedera lui Attis și aminteai de tatuajele preoților eunuci, întruchipând frunza de iedera. Bătrânu mergea pe mâna lui Sir James Frazer: spicele de grâu din vârful bonetei lui Attis. Surpriză: tu văzuseși statuia lui Attis, cu bonetă frigiană în vârf cu spice, într-un muzeu din Roma, dacă nu mă înșeală memoria.

Să continui? În memoria lui Tammuz, sirianul, femeile nu mâncau nimic din grâu măcinat; la fel, în memoria lui Attis: ca să nu fie rănit din nou trupul zeului.

Pentru mine, Holstein e o marcă de bere și atât. Pentru tine și pentru Bătrânu, localitatea unde, la tăiat grâul, se face, din ultimele spice, o păpușă, numită Muma grâului și se aduce acasă cu carul ultim. Pusă în hambar, alungă șoarecii, iar cununa din spice și flori se așază pe capul celei mai frumoase fete din sat. De aici, voi, în unitate de gând – rostire, ajungeați ușor la Betlehem – „casa pâinii” și la spusa lui Iisus: „Eu sunt pâinea vieții.”

„Ce vechi e obiceiul cununii!”, a exclamat Bătrânu, mereu obsedat de unitatea originii: „E la fel și-n Valahia, și-n Transilvania. Și la noi, în Moldova, ultimele spice de la seceriș se împletesc cunună, iar fata care o poartă e stropită de băieți cu apă, ca să se asigure rod bogat în anul ce vine. Și, pentru continuitate, grâul de sămânță vechi se amestecă bine cu boabele abia coapte.”

Gata, am încheiat lunga digresiune privind erudiția. Și ce spontani erați! Cu voi în casă și la masă, n-aveam nevoie de enciclopedii, de dicționare, de Google...Tu însuți fiind, după Gabriel Mardare, „un corsar al lexicoanelor”. Și el

SUI GENERIS

„Trei fenomene ale timpului: invazia verticală a barbarilor, domnia proștilor, trădarea oamenilor cumsecade.

Primul: năvălesc nu barbarii din alte continente ci, de jos în sus, derbedeii. Barbarii aceștia preiau locurile de conducere.

Al doilea: au sosit - pur și simplu, în sensul cel mai categoric - proștii și inculții la putere și în ciuda tuturor legilor economice și tuturor regulilor politice fac prostii, ca niște ignoranți ce se află.

Al treilea: în loc de a se împotrivi, oamenii cumsecade adoptă expectative binevoitoare, se fac că nu văd și nu aud, pe scurt trădează. Nu-și fac datoria. Imparțialii și încrezătorii înregistrează și tac. Sunt cei mai vinovați.”

Nicolae Steinhardt, 1937

reconstituie din „cioburi de memorie”, cu rolul vertebrei zoologistului Cuvier, „monstrul sacru al erudiției” numit Luca Pițu.

După pensionarea ta, din 2012, miercurile noastre n-au mai fost atât de bogate. Nici Universitatea „Al. I. Cuza”. Numai „socializdele” au cârâit ușurate. Toate, de la *vache qui rit* la *vache folle*. Pentru „(ne)academicele colege” (zice G. M.), temele lui Luca erau deocheate, în limbaj buruienos. Bibliografia lui? *Terra incognita*. „Curioasa” (pentru mine, transpare prea evident cine este) era atentă la look-ul Luca: tașca bucovineană i se părea a fi ... legionară. Ținută scandalosă și scandalie pentru „Prețioasa”. „Colectivul didactic”, de la rău început, l-a respins pe „jargonautul Luc”, cum te numește G.Mardare, deranjat de jocurile de cuvinte ale „nebulului” ultrainformat. Didacții corecți, atinși de „*morbus sycophanticus*” (G.M., lucr. cit., p.97) s-au întrecut în note informative (în fond, ar fi trebuit să-ți mulțumească, dragă Luca: au devenit autori; de „opere delaționale”, ce-i drept). „Anal-iștii” (des-cifrat: autorii de insipide referate și recenzii publicate în anale universitare) erau contrariați de *topoi* marca Luca, de variile lui stratageme ca să scape de „ciurul cenzorial”. Iar colegii-info îl treceau prin ciur și prin dârmon pe *deviantul* de la temele impuse. Considerațiile ermetice, pentru a fenta cenzura, erau cale închisă. Tu căutai

și găseai sensul ascuns, să nu te priceapă „sursele”. În viziune info, executai la cursuri și la seminarii citări imorale din autori imorali: Jarry – alcoolicul, Artaud – demenț, Adamov – „perversul sexual”... Sade, în loc de Sadoveanu! Te-oi fi crucit că, postsocialist, Sade a fost tradus la ... Pisica neagră (nume de editură bucureșteană) tocmai de una dintre „avizoa(r)ele” tale.

G. Mardare lasă de-o parte „pudoarea eufonică” vorbind despre o persoană înrolată în Marina Avizoare (p.112), Marina, ah, Marina!, însărcinată cu muncă de răspundere, nu glumă, privind educarea studentină conform codului socialist. Numai că, parcurgând copia după Dosarul de Urmărire Informativă dăruită nouă de El Pitso, se vede limpede că autorii de note informative se contraziceau: erai când gay, când hetero, când zoofil, când asexuat, chiar „palmier”. Păreau cu toatele preocupate de sexul luc, de neatin. Adept al textelor „ad usum delphini”, Gabriel Mardare evită pasajele așa-zis nepotrivite, chit că „pornocratul” Luca le folosea fără păs, din insurgență ironică. Și nu te-ai pocăit, chiar dacă erai chemat pe Triumphstrasse, adresa Securității iașiote. Dar de păcălit te-au păcălit informatoarele: le-ai crezut pe păsăruici în travaliu cognitiv, când ți-au cerut permisiunea de a asista la cursuri, însă ele erau în misie: cu microfon în poșetă sau în... zizi de-a dreptul. Mai puțin pudic decât Master X, tu vorbești de microfon intromis în vagin, mult mai sigur decât geanta.

O precizare: nașii tăi căjvăneni te-au numit Luca, după fiul lor ucis în luptele de la Odessa. G. Mardare te botează ingenios: Mac Pitoo Kaasvan Eulukas, Great Luke, Pitou le Grand, Saint Luke O’Pitso, și câte altele; în dedicații pe cărți, în scrisori și-n e-mailuri, tu însuți te amuzai să semnezi în fel și chip.

Și aici am ajuns la un adevărat bestiariu descoperit de G. Mardare pe solul și-n apele Catedrei de franceză: galinacee, „patrupede dihornice”, batraciene multe, ornitorinci, un „mândru cocoș”, dar mai puțin galic, să n-o supere pe sora France, țăntari de tău și gândaci de cloacă... Caracatițe da, rechini nu – și nici balenă. Ce kit să te poată înghiți pe tine?

Și, cum locul eseului îl ia proza, iată citația doveditoare (p. 145): „moluște cefalopode, cu ochi mari și opt tentacule înzestrate cu ventuze, putând atinge o anvergură de nouă metri și capabile, când se credeau amenințate, să atace omul”.

Într-un loc îl contrazic pe G. Mardare: hermina albă ești chiar tu, Luca, preferând să moară decât să se murdărească.

Poate că ideea acestui bestiariu i-ai dat-o personal lui Master X, scriind despre „refuzul de a imita stridiile și imbecilii – *qui, seuls, adhérent* (v. și jurnalul apocrif al ofițerului Tsopy sau Tsop- ir sau Tsop – Ir –Land). Într-adevăr, cum a susținut în cuvântul ei Marianne a ta, *nome de plume* Anișoara Boboce, ai avut *sourde oreille* la *necinste* (spagă la grade didactice în parfumuri și săpunuri de lux, adaug eu), la *furt* (intelectual, recte plagiat), potrivit imprudent la *minciună*, la titulare de tălpi. Virtuți obsolete de *țărănoi* neoprotestant: „cel ce nu e cu / ca noi”?

N-ai aderat. „Iar universitarii” sugerau (eufemistic vorbind) candidaților la gradul didactic unu să includă în bibliografie un titlu din seria operelor „tovărașului”, chiar dacă, la limbile străine (moderne), tematica se referea la vreun autor neimplicat ideologic sau la structurile morfo-sintactice”, scrie G.M. la pag. 90.

Pentru „găinăre”, Mardare preferă termenul „galineme”, derivat din Hjelmslev. În cuvântul de prezentare a sa (nu a cărții, cum ar fi trebuit), Eugen Munteanu declara: „m-am temut pentru pașaport”. Și tu, și Bătrânu meu ați preferat să fiți irevocabil prizonieri ai Securității. Bătrânu n-a obținut nici postsocialist un lectorat peste hotare. Cât despre avansări, zice G. Mardare la p.100, ce știm cu toții: „puteai avansa într-un deceniu cât alții în patru, deschideai uși universitare pentru progenituri.”

În închiderea volumului, Gabriel Mardare imaginează un dialog în oglindă între DAK (Dr. A. Kulakov) și MX (Master X, DAK a(u)scultându-l bine pe insurgent:

„DAK: Crezi deci că lupta lui Mac Pitoo a fost zadarnică? Eu aș avea rezerve...”

MX: Nu văd unde i-ar fi câștigul.

DAK: se află acolo unde nimeni nu l-a căutat: e construirea rezilienței personale și – *à la longue* – ar putea fi o pildă.”

Îmi vine în minte spusa lui Pascal, *apud* P. Ursache: „Ce pierzi când câștigi?”

Închei cu ticul tău verbal, Luca:

„Asta-i treaba!”

Din ”Dealul Copoiului” spre cerul de peste cer

(Endnotes)

* R Elpi (Luca Pițu). Registrele navale & psihonautice ale Magistrului de la Cajvana. Defragmentate de G: Master X & Dr. A. Kulakov, ed. Junimea, 2016

Poesie

Kocsis FRANCISKO

Rana de a ști

Rana ce-o numim tăcere

rana ce-o numim tăcere nu se vindecă prin strigăt,
nu dispăre când pasărea și vântul fac puțină larmă,
nu se prind marginile laolaltă pentru că se face seară
și-și aduce somnul purele-i anestezii,

ea nu are nici formă și nici așezare
în locuri aflate la vedere și bune de pipăit
de cei ce nu cred decât în felul acesta umoral
de a-și dobândi certitudinile precare,

nu se deschide ca obișnuita tăiere a gâtului,
a brațului ori a celorlalte organe cu nume,
cu cât ne doare mai tare,
cu atât mai puțin se spune

Sisif disperat

după veacuri de experiență, sisif reușește
să urce piatra în vârf și s-o oprească acolo,
să-i pună în toate părțile piedici de rostogolire
dintr-un liant care o face una cu muntele,
din care munte și face, de fapt, parte;

după veacuri de trudă, sisif reușește
să se oprească pe săturate,
să răsuflă și să lenevească în voie,
ca-n gândurile de atâtea ori, repetat refulate;

dar când nu mai are ce face,
când brațele, umerii, picioarele vânjoase
și mintea îi sunt de prisos,
când cu propria viață nu mai știe ce să facă,
strigă îndurerat, exasperat: doamne, zeule,
mi-am stricat rostul ca un bou, ca ultimul netot;
fărădegraba lenei e mai grea decât orice pietroi,
fă-mi ce vrei, înmulțește-mi regretele cu doi, dar dă-mi,
o, zeule, dă-mi pedeapsa înapoi

Ce-i mai ușor?

e mai ușor să fii iarbă decât lumină?
e mai ușor să fii lup decât copac strâns
în propria pădure ca-ntr-o menghină?
e mai ușor să fii zeu fără treabă-n univers
sau om ce se zbate sub strașnica tutelă
a celui ce niciodată nu-i prezent?

e mai ușor să fii profet decât nisip?
e mai ușor să fii pământ sau rămă?
pește sau apa care îngheață?
să fii întregul sau partea care probează
că orice se poate destrăma?

e mai ușor să fii cel ce-ntreabă
sau cel întrebat?
până la urmă nici nu răspunsul
contează în chip fundamental,
ci felul în care ai strigat

Kalevala

Rebegit, în târziul unei nopți aproape polare,
am intrat într-un bar la Kalevala,
nu voiam decât să mă-ncălesc și s-aștept dimineața,
dar m-am nimerit în mijlocul unui conflict
din care m-am ales cu rana a cărei cicatrice
și astăzi îmi provoacă mâncărime,

dar asta ar putea fi ușor de îndurat
și s-ar putea chiar transforma într-o istorioară
bună de povestit la un pahar de vin
în care câteva aluzii strecurate cu voce târăgănată
și un zâmbet cu mii de înțeleșuri
să stârnească invidiile bunilor convivi, însă

problema e că eu n-am fost niciodată la Kalevala
și mi-e teamă să spun că nu știu ce-am pățit,
cum am dobândit în vis o cicatrice
într-un loc în care n-am fost,
cum a apărut o creștătură sidefie
în locul în care la culcare nu eram rănit –

oricât mi-aș fi dorit, la Kalevala n-am ajuns niciodată,
doar mi s-a năzărit...

Dacă e să fim cinstiți...

albii n-au avut destulă minte niciodată –
lăsați-mă să numesc
astfel neputința stăpânirii de sine –,
au intrat mereu cu oiștea-n gard, cu capul în zid,
și-au făcut necaz cu duiumul,
dar asta e deja sub cruce, e istorie.
Dar despre aceiași albi trebuie să spunem
că nu s-au schimbat de când sunt pe lume,
asta încă e realitate.
Recunosc: am făcut și eu, de foarte multe ori,
dovada că sunt alb.
Zâmbind ca un fel de nabab, deși bietul de mine
am fost mereu ca o frunză.

Cine nu știe...

cine nu știe că Lazăr n-a vrut să învie,
cine nu știe că Tolstoi a fugit de-acasă la ultima întâlnire,
cine nu știe că biblioteca din Alexandria s-a aprins
de la torța califului al Khattab,
cine nu știe ce a spus Armstrong pe lună,
cine nu știe cum începe Iliada,
cine nu știe cum se sfârșește Faust,
cine nu știe niciun rând din Tao-te-ching ori Li Tai-pe,
cine nu știe de ce s-a trecut Rubiconul,
cine nu știe ce s-a întâmplat la Termopile,
cine nu știe de ce suferă domnița-n poezie,
cine nu știe de ce-i 6 august o mare tragedie,
cine nu știe... cine nu știe...

s-a născut numai ca să-i dea viață urmașului care va afla? atâta optimism nu-mi poate da
decât convingerea că nici o viață nu-i degeaba,
că nu trebuie, că n-ar trebui să fie...

Remus Valeriu GIORGIONI

Comedia literaturii: trecutul unui prezent fără viitor*

să fiți vii atunci când scrieți,
morții nu scriu,
morții nu citesc poezie
(„Patetica”—după AAG)

Moartea literaturii (Bibliotecile-cimitir)

Din cartea recent apărută a prietenului nostru nemțean, Adrian Alui Gheorghe, poet important, aflat în plutonul optzecist fruntaș (pe care noi l-am ridicat la rangul de poet european) ne-a atras atenția poemul amplu *Comedia literaturii. Reloaded*, conceput ca răspuns la o anchetă literară. — Sau chiar „versificarea” aceluși răspuns teoretic, ca dovadă vie a confuziei de valori; a confundării genurilor și speciilor în literatura actuală. Ne mai gândim apoi și la rubrica LiteraTURA VURA pe care o ține poetul în revista „Conta”, pe care o păstorește de ani buni.

Personajele poemei sunt: „domnul critic”, „domnii scriitori” și cititorul — „călăul operelor noastre”... (a cărui igonranță e — ca femeia Proverbelor lui Solomon — mai amară ca moartea!). Într-o hală defațată, în care altădată „au funcționat atelierele de potcovit cai putere” — și, mai zicem noi, cu de la sine putere: zmei, balauri sau inorogi — **criticul** ia la refec toată istoria literaturii contemporane, constatând numeroase „devieri de la calitate, poeme sub stas, romane ale căror personaje au evadat, părăsind incinta. Autorul inventează un OPC specializat, adaptat („Oficiul de Protecția Cititorilor), unde iarăși se constată *chinezăria*, produse culturale falsificate „pe vapor — în sala motoarelor”: pseudoeseuri filosofice sau piese de teatru calpe.

„Domnul critic literar privi peste muntele de literatură care/ se profila cu vârful în jos./ Domnii scriitori priviră valea de literatură care se profila/ cu adâncul în sus...” Iată un joc de idei scăpător joc de idei, în maniera A.A.G. Poetul nostru realizează o adevărată punere în scenă a întregii comedii a literaturii, introducând *personajul* numit O RANĂ care, în ritmul muzicii „se întoarce acasă”. Confuzia de valori actuală este sugestiv prinsă în câteva cuvinte: „S-a terminat gazul de lampă și acum acesta funcționează/ pe bază de ceață”. Ca în Evanghelia după Matei, cap. 25: 32,33 (unde se spune că, la Judecata de pe Urmă: „El îi va despărți pe unii de alții cum desparte un păstor oile de capre; și va pune oile la dreapta, iar caprele la stânga Lui”), autorii: poeți, prozatori, dramaturgi, esești sunt plasați cu toții partea dreaptă, cea benefică. Iar „De-a stânga tot teritoriul” este rezervat criticii, turma de capre...

Se produce apoi *greva scriitorului*, care vine să dubleze lucrarea fatidică a criticului literar: acesta, „cu miinile înfundate în litere, ca într-un aluat fără noimă” trudește la înălțarea unei himere-miracol, Marele Zid Românesc, care să se vadă — și el, cum omologul chinez — de pe lună. Dar, așa cum ziceam, întreprindrea criticului se vedește la fel de iluzorie, precum mănăstirea Meșterului Manole. Tot la fel, zidul de litere, un nou și inutil Turn Babel, „creștea, zidul se suia/ pân’ la gleznișoare,/ pân’ la pulpișoare,/ pân’ la costișoare/ pân’ la țâțșoare...” (-le Anei. Sugestia este reluată în finalul poemului, ca o concluzie zdrobitoare: „Dar ce ziua lucra/ Noaptea se surpa...”).

În privința perspectivelor artei literaturii, se potrivesc și cuvintele Poetului — atât de cunoscute, că, citarea lor se poate dispensa de ghilimele: *pierdut e totu-n zarea tinereții și mută-i gura/ dulce-a altor vremuri/ timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!* Apoi *adunarea generală* a scriitorilor, demascându-l pe critic — cel care parazitează întreaga „grădină a ursului”: „Dacă autorul este cultivatorul celebrelor salate din grădina ursului/ criticul este hoțul care pradă grădina...” Deci trebuie *demasc*at și *lapidat*: La rampă se prezintă trei autori: cazuri reprezentative pentru

trendul cultural actual: *unul mic, îndesat, altul (slab și deșirat) și un altul „trist ca o armură”*.

În toilul dezbaterilor din plen („autorii au improvizat o tribună din cărți”) în sală începe să miroase a... „carne de cititor”. În acest punct culminant al dezbaterilor, când autorii se întrecuau în a-și prezenta „unii altora artele poetice), lucrurile iau o turnură neprevăzută. Dacă până acum ofurile toate se revărsaseră peste „domnul critic”, iată că vine rândul *domnului cititor*, identificat caacuzat principal, inamicul public numărul unu: „... și să ne gândim la câte ar spune poezia dacă ar putea să vorbească/ între noi a pătruns un cititor”(!) Bietul cititor — care, de bună seamă, are bubele sale — este scos criminal iar mulțimile (autorilor) sunt gata să-l linșeze, după ce au izolat răul, luându-l prizonier. Odată ce s-a stabilit cine e „inculpatul”, i se pregătește și penitența: un pat de spini în incinta Bibliotecii (Babel), unde să fie ținut prizonier, pedepsit fiind cu „program estetic”... (Las-că, așa-i trebuie, dacă s-a înhăit cu cine nu trebuie, și nu și-a văzut de treabă; de viața lui, de lucruri practice!)

Literatura și ea (ca viața): comedie vie. Privighetoarea de tomberon

hei, hei,/ lupii se mănâncă între ei,/ noi ne hrănim cu idei,
Dumnezeu e sus, Dumnezeu e jos,
oamenii..., vai de ei...” (Căinele galben)

Cartea despre care vorbim — de 170 de pagini — este împărțită în șase cicluri inegale: primul și al treilea fiind cel mai ample: *I. Fericișurile*, *II. Sfântul* (cuprinde doar poezia cu acest titlu), *III. Mc’poezie*, *IV. Comedia literaturii. Reloaded* (terminată cu poemul de titlu), *V. Ultimele dorințe ale condamnaților la moarte și VI. Obsidianul negru*. Emblematic — sau simptomatic — pentru poezia lui Adrian este poemul amplu, descriptiv, poemul-parabolă: *Vrăjitoarea, Sfântul, Dacă poezii ar trebui să facă zi de zi tot ce spun în poeziile lor...* — spre a da doar câteva exemple. Noi ne-am (mai) oprit la o piesă antologică, poema intitulată *Biblioteca*, în care un condamnat la moarte cere, ca o ultimă dorință, să fie lăsat să citească toate cărțile dintr-o bibliotecă (nu se știe a cui: a penitenciarului?, a „domnului călău”; sau chiar a lui — „domnului condamnat”; condamnat care se poartă la un moment dat ca un comandant...).

Prima asociere pe care o faci citind un atare poem este cu *O mie și una de nopți* — marea poveste a lumii. Cum Șeherezada își tot amână moartea cu fiecare poveste/ noapte povestită, așa condamnatul din *Biblioteca* lui A.A.G. își amână moartea sine die cu fiecare carte citită. Morala este aceasta: atât povestitul cât și ascultatul/cititul poveștii sunt susceptibile a conferi nemurire. Fapt este că cititorul condamnat la moarte ajunge să-i îngroape pe toți contemporanii: acuzatori, gardieni și urmașii lor, el supraviețuindu-le pierdut în babirintul de litere al bibliotecii. Se pierde definitiv în marea literaturii.

Adrian Alui Gheorghe cultivă poemul-parabolă, văzut ca un ghid de supraviețuire: manual și ghid interior. Care, desigur, se repercutează și asupra maestrului cititor. Stilul expozitiv este cel care mijlocește acunderea în pagină a unei bombe

incendiare („foc grecesc”). Poetul explorează lumi inexistente, care — pe măsură ce poema se „povestește” pe sine — vin la viață, după modelul demiurgic, cel care a instituit lumea prin Cuvânt: „Dacă poezii ar trebui să facă zi de zi/ tot ce spun în poeziile lor/ ar fi destul de comică realitatea/ [...] ba unii dintre ei ar fi în stare/ să depună mărturie că trupurile se împrumută/ ca bicicletele/ dintr-un cer depozit/ da, sufletele își aleg (acolo sus) trupul preferat/ cu care dau o tură pe lumea asta...” (*Dacă poezii ar trebui să facă zi de zi tot ce spun în poeziile lor*).

Poemele intitulate generic *Blues* sunt concepute ca profesii de credință: „Mi-au murit mulți prieteni./ Deși au murit, unii continuă să trăiască.../ Unii mă mai sună uneori, deși sunt morți./ Alții nu mă sună, deși par vii...” (p.10); „Ai trecut și nu ai lăsat nici un semn./ Altădată făceai din hârtie trandafiri/ care se chinuiau să înflorească...” (p.30). Iată și o replică *artistică* la urșii „de tomberon”: „Nu mă mai miră nimic/ din ce se întâmplă în viața/ de zi cu zi:/ politicile strâmbe/ și fără de rostul artei/ în spațiul public// după ce azi am văzut/ câteva privighetori/ ciugulind resturi/ din tomberon (p.50). Iar câteva sunt intitulate *Fragmentarium*, menite fiind să acuze contemporaneitatea neisprăvită: „când am vrut să spun lucrurilor pe nume/ am descoperit că lucrurile nu mai aveau nume” (p.44); „zăpezile de altădată au preț/ stelelor/ în care s-au odihnit pentru o cliă/ ningând” (p.48).

În *Lecția de slăbit* — la fel ca-n poemul de mai sus cu privighetorile — se pune viza pe lumea contemporană (și degetul pe rană; pastorul meu pune mereu în predici următoarea întrebare retorică: ați văzut vreodată o pasăre grasă?...!): „Trăim într-o lume care înnoată în grăsime/ americanii sunt foarte grași/ și japonezii sunt foarte grași/[...] luna e învelită de grăsime/ abia se mai târăște pe cer/ ca o cățea cu puii sufocați în burtă/ de asta/ vrem poezie/ fără nicio calorică...” Poemul *Fericișurile* parafrazează/laicizează fericișurile evanghelice (Predica de pe Munte, de la Matei 5): „Fericiți cei care au aflat până când/ Fericiți cei care au aflat până unde...”

Colac peste pupăză — indiferent de ce zice critica literară — Adrian Alui Gheorghe este un ironist tragic (umorul lui bate uneori înspre (Obsidianul) negru, vizând inclusiv exorcizarea răului propriu); se zice că nu te poți îmbrățișa cu un coșar dacă porți un costum de vară! Tot așa, poetul nostru contemporan nu poate trăi într-un turn de fildeș — chiar să fie el, acest turn, un babel postmodern: zgârie-nori

trecând cu vârful dincolo de nori. Cititorului exigent, perfecționist, această poezie i s-ar putea părea uneori ușor abundentă în cuvinte, dar la cea de-a doua lectură — dacă va avea răbdarea aceasta — i se va revela în toată splendoarea ei ideatică. Și, spre a sfârși noi atipic acest demers, iată câteva versuri-idei (nu luate din poemul care dă titlul culegerii, ci) din poemul cel mai scurt al culegerii, care beneficiază de cel mai lung titlu: „Mormântul meu e gol. Am înviat de mult” (*Astăzi am văzut locul în care îmi va fi mormântul, din cimitirul Eternitatea din Piatra Neamț, pe care l-am primit pe gratis ca efect al faptului că sunt cetățean de onoare al orașului*).

* Adrian Alui Gheorghe, *Comunitatea artistică*, Junimea, 2020, colecția Cantos

Adrian ALUI GHEORGHE

Comunitatea artistică

JUNIMEA LA 50 DE ANI

Livia COTORCEA

Un destin împlinit - I. H. Ciubotaru

Anul 2020 a fost marcat, pentru știința etnologică, etnografică și folcloristica românească, de o dublă aniversare: cinci decenii de la înființarea, la Iași, a Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei și 80 de ani de la nașterea întemeietorului acestei Arhive, Profesorul univ. I.H.Ciubotaru. Sărbătorite cum se cuvine de Filiala Iași a Academiei Române și de Universitatea „Al.I.Cuza“, de colaboratorii mai vechi sau mai noi ai aniversatului, aceste momente au prilejuit și publicarea, la Editura Universității „Al.I.Cuza“ din Iași, a unui monumental și splendid volum, *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei: 50 de ani de la înființare/ In honorem Prof. univ. I.H.Ciubotaru-80. Întemeietorul Arhivei* (399 pp.).

Editat de Ioana Repciuc și Adina Hulubaș, cunoscute cercetătoare de la Institutul „Al.Philippide“ din Iași, volumul adună în paginile sale câteva secvențe menite a oferi o imagine cât mai clară și mai cuprinzătoare a Arhivei, ca instituție de o importanță covârșitoare pentru știința etnologică românească. Nu mai puțin, regăsim în carte, realizat din varii unghiuri, portretul cercetătorului și Profesorului I.H.Ciubotaru, întemeietor al Arhivei și reprezentant de seamă al acestei științe. O *Prefață* amplă, atent informată și bine scrisă de către redactorele acestei frumoase și complexe cărți, stabilește contextul psihologic individual, intern și internațional în care se înscrie înființarea ca atare a Arhivei ieșene, precum și pătrunderea în lumea științifică de cel mai înalt nivel a celui care a conceput-o și realizat-o. Aceeași *Prefață*, folosindu-se de figura însăși a lui I.H.Ciubotaru, asigură liantul între toate secțiunile volumului *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei: 50 de ani de la înființare și In honorem Prof. Univ. Ion H.Ciubotaru-80*.

Plasarea, în mod firesc, a consistenței măturii semnate de I.H.Ciubotaru, *Un proiect temerar*, chiar la începutul conținutului propriu-zis al cărții îi conferă acesteia o deschidere cât se poate de grăitoare spre dimensiuni evolutive în istoria concretă a Arhivei, dar și în devenirea intelectuală și psihologică a întemeietorului ei, alături de micul și dăruitul colectiv (Lucia Berdan, Lucia Cireș și Silvia Ciubotaru, la care, ulterior, s-au adăugat etnomuzicienii Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu) care i-a stat alături și care-și înscrie numele definitiv în edificarea unei instituții științifice de prim rang în știința etnologică, și nu doar de la noi. Scrisă cu umor, dar și cu o pioasă recunoștință față de Petru Caraman și Cristofor Simionescu, Președintele de atunci al Filialei Iași a Academiei Române, cei care au înlesnit tipărirea *Chestionarului*, alcătuit de I.H.Ciubotaru ca prim pas în edificarea Arhivei, această secvență dezvăluie odiseea devenirii importante instituții ieșene. Un loc deloc de neglijat în această adevărată aventură îl ocupă înlăturarea unor incredibile piedici puse de chiar conducerea Institutului la care lucrau cei patru cercetători sau de absența fondurilor bănești și a aparatului necesare pentru înregistrarea cât mai fidelă și mai eficientă a anchetelor de teren. În aceeași secvență a cărții de față, binecunoscutul talent evocator al lui I.H.Ciubotaru prilejuieste pagini de mare sensibilitate în care sunt înfățișate chipuri de colaboratori de la sate, precum și scene din viața rurală, surprinse întâmplător sau provocate de anchetele de teren ale întemeietorilor *Arhivei*.

Astfel, volumul ne poartă, cu siguranța valorii de sine și cu o probitate de invidiat, de la izvoarele unei idei „temerare“, concepute de I.H.Ciubotaru și tutelate de marele „magistru“ care a fost Petru Caraman, pînă la triumful acestei idei, pe care cele două tinere cercetătoare în etnologie, foste studente ale sărbătoritului angajate după 1989 la Filiala Iași a Academiei Române, îl suprid în fericita expresie *arhiva vie*. Iar acest triumf este atestat nu numai de continuitatea și eficiența certă a efortului din care s-a născut și a crescut Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei preț de cinci decenii, ci și de frecventarea de către specialiști din țară și din lume a valorosului ei fond. Nu puțin contează pentru vitalitatea Arhivei și capacitatea informațiilor adunate și sistematizate cu atîta trudă de micul colectiv de specialiști etnologi și folcloriști de a constitui atît pentru ei, cît și pentru cei ce le-au urmat la Institutul Academiei Române, sursă de noi și noi lucrări științifice, monografii tematice sau de altă natură, ce îmbogățesc, într-un ritm demn de invidiat (ce încorporează și anul 2020), știința etnografică, etnologică și folclorică românească.

Cum se poate vedea din medalioanele consacrate celor patru trudituri ai Arhivei și colaboratorilor mai noi de la Institutul ieșean (pp. 65-107), pasiunea autorului „proiectului temerar“ a fost și este molipsitoare. Ea le-a transmis tuturor, alături de voința ei de realizare, în pofida tuturor dificultăților de ordin material și ideologice

întîmpinate în timp, și altitudinea felului cum a gîndit și gîndește Profesorul I.H.Ciubotaru lumea satului românesc cu întreaga lui civilizație și cultură, ca *acasă*.

Despre dimensiunea impresionantă a unei astfel de voințe de construcție dă seama însuși *Chestionarul Etnografic și Folcloric General* elaborat de I.H.Ciubotaru prin cele 1175 de întrebări ale sale, grupate în zece capitole: *Credințe și superstiții, Medicină populară, Obiceiuri rituale, Nașterea, nunta, înmormîntarea, Obiceiuri calendaristice și practici magice, Folclor literar, Jocuri de copii, Portul popular, Arhitectura populară, Îndeletniciri*. Adevărată fundație de construcție, *Chestionarul* creionează clar conturul larg, uneori universal, și adîncimea dinspre și spre care se va îndrepta abordarea obiectului cercetat, precum și metoda multiplu orientată de studiere a acestuia. Esențiale într-o astfel de abordare rămîn mereu atenția acordată autenticității materialului cules, insistența asupra relației de substanță dintre cultura populară materială și spirituală, ambele proiectate constant pe dimensiunea lor spațială și temporală.

Instituind ca principală preocupare investigația de teren, indirectă și directă, într-o perioadă cînd se credea că respectiva metodă și-a epuizat posibilitățile, *Chestionarul* după care s-au ghidat constructorii Arhivei, supranumiți ironic, dar și cu simpatie, *terenști* de către confracții lor, a putut completa, efectiv, așa-zisele „pete albe“ din tabloul etnografic și folcloric al Moldovei oferit anterior de contribuțiile filialelor de profil ale Academiei Române din București și din Cluj, a sporit și limpezit dimensiunea unor fenomene insuficient sau superficial cercetate pînă atunci. Mai ales, ancheta de teren a ieșenilor, prin *Chestionar*, dar și prin descinderi directe în spațiul care-i interesa, a putut spulbera prejudecata cum că spațiile bilingve, multilingve sau cele din vecinătatea marilor orașe nu pot oferi nimic interesant și autentic sub raport etnografic și folcloric.

Peste toate cele consemnate de volumul comentat, ca fapte a lui I.H.Ciubotaru și ale colectivului cu care a lucrat la întemeierea Arhivei, în secvențe, ca: *Prospecțiuni, Caietele Arhivei de Folclor, Întîmpinări, Tipologii, corpusuri și alte contribuții științifice, Viziunea specialiștilor asupra Arhivei* (pp. 107-315) planează puterea harică, am putea spune, a unei profunde iubiri de țară și a unei perfecte științe de a fi discipol și a-ți respecta și asculta maestrul-învățător. În această știință poate fi întrevăzut adevărul, transmis de Petru Caraman în întîlnirile cu ucenicul său, precum și în locul pe care-l ocupă *Fondul Caraman* în corpul Arhivei, cum că fără iubire de oameni și fără o muncă total dedicată obiectului ei nimic nu se poate edifica. Îndeosebi, acest adevăr, îndelung și cu răbdare moșit de către I.H.Ciubotaru și colegii săi, e revelat de relația lor strînsă și bine orientată cu subiecții din lumea satului (învățători, profesori, preoți, țărani) care cunosc în profunzime valorile creației populare și care, nu de puține ori, se simt inspirați și ghidați metodic de *Chestionar* și de dialogul cu alcătuitorul acestuia pentru a-și elabora propriile cercetări etnografice și folclorice.

Așa a stocat Arhiva ieșeană 300 000 de documente (răspunsuri la chesonarele completate și manuscrise realizate cu materialul cules în 1000 de localități moldovene cercetate la fața locului), 21 de volume ce conțin informații de Arhivă, 700 de benzi de magnetofon, cu replica lor digitală pe 1729 de CD-uri, o fototecă bogată (cu 10 000 de documente), 20 000 de fotografii, 15 filme etnografice și, bineînțeles, *Fondul Caraman*. Și tot astfel, pentru a face vizibile rezultatele muncii colectivului de la AFMB, din 1979, I.H.Ciubotaru inițiază *Caietele Arhivei de folclor* și, mai tîrziu, seria de 7 volume de *Tipologii și corpusuri de texte*.

În *Caiete*, ca și în *Tipologii*, fiecare colaborator și-a putut publica propriile analize și considerații de cea mai diversă natură asupra unor importante aspecte ale civilizației și artei populare de la noi. În aceste prime publicații și, bineînțeles, în întregul corpus al *Arhivei*, își află sursa cărți scrise în colaborare sau volume de autor valoroase, recunoscute de lumea științifică de la noi și de aiurea și premiate de foruri importante academice și științifice. Trecîndu-le în revistă, fie și parțial, realizezi că autorii lor au năzuit să acopere aspecte din toate cele 10 capitole ale *Chestionarului* redactat de I.H.Ciubotaru: *Descîntece din Moldova*, 1982, de Lucia Berdan și Lucia Cireș, *Cîntecul popular epic eroic din Moldova*, 2003 de Lucia Berdan, *Colinde din Moldova*,

1984 de Lucia Cireș, *Ornamente populare tradiționale din Moldova*, 1988 de I.H.Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova*, 2005 de Silvia Ciubotaru, *Basme fantastice din Moldova*, 2018 de Ion H.Ciubotaru și Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri nupțiale din Moldova* de Silvia Ciubotaru, *Obiceiuri de naștere din Moldova* de Adina Hulubaș, *Arhitectura țărănească din Moldova* de Adina Hulubaș, *Poetica descîntecului românesc* de Ioana Repciuc, *Melodii de joc din Moldova*, 1990 de Florin Bucescu și Viorel Bîrleanu sau *Obiceiurile funebre din Moldova în context național*, 2015 de I.H.Ciubotaru. Mai ales, exponențială pentru ideea ieșenilor de a cerceta, din nou, la sursă creația populară din Moldova este monumentală lucrare din trei volume *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, 1998-2005 de I.H.Ciubotaru, distinsă, la Palermo, în 2007, cu *Premio Internazionale di Studi Demoetnoantropologici “Giuseppe Pitre – Salvatore S.Marino”*, precum și cu Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române. În relația etnologilor ieșeni cu satul, dar și în colaborarea dintre ei, se întrevede o nobilă lecție de efort neprecupețit, individual și colectiv, de iubire fără rest pentru satul românesc, precum și de învățare a dialogului în timp și spațiu. Volumul comentat incifrează și totodată descifrează

această învățare a dialogului atît în existența de opt decenii (cu cinci decenii consacrate Arhivei) a Profesorului I.H.Ciubotaru, cît și în activitatea lui ca unanim apreciat etnolog. Astfel, din întregul acestei splendide cărți, se înfățișează ochilor noștri figura de „aristocratică ținută” a sărbătoritului, cum se pronunță, perfect adecvat ființei acestuia, universitarul ieșean Antonio Patraș.

Această „înfățișare” e susținută de o bogată iconografie, parte din ea realizată chiar de sărbătorit în ipostaza lui de fotograf amator. Cealaltă parte ne oferă imagini inedite de pagini manuscrise din *Chestionar* sau din *Fondul Caraman* pagini redactate de cei care au răspuns la *Chestionar*, precum și portrete ale celor

mai talentați subiecți, fotografice și construite de condeiul unui cercetător sau al altuia. În plus, scenele prezenței grupului ieșean în lumea satului de atunci ni se propun ca adevărate documente de epocă în care putem contempla atitudini și ținute cotidiene atît în mediul sătesc, cît și în ceea ce-i privește pe tinerii intelectuali entuziaști care au venit să afle lucruri ce se ascund mai aparenta banalitate a vieții de la țară. Și, ignorînd mai mult sau mai puțin evident aspectul oficial al lumii satului, desfigurat de așa-zisele transformări ale societății noi care se dorea edificată dincolo de orice rădăcini și valori ale etnosului, cercetătorii au putut avea acces la cei mai de preț știutori de comori ale acestei lumi pe care au știut să le înregistreze și, apoi, să le interpreteze, respectîndu-le autenticitatea și folosind ultimele și cele mai eficiente metode ale științei etnologice de pretutindeni. Înregistrarea fotografică a aparatului de care, de-a lungul timpului, s-au folosit constructorii *Arhivei* pentru a realiza documente de o incredibilă fidelitate și frumusețe devine și ea mărturie documentară a unui efort, nu doar intelectual ci și fizic, ce se cuvine admirat și răsplătit de recunoștința tuturor, mai ales a celor care vor folosi *Arhiva* în munca lor de cunoaștere și de interpretare a ceea ce-i oferă fondul atît de bogat al acesteia.

În sfîrșit, din imaginile prezenței cercetătorilor ieșeni într-un sat sau altul al Moldovei, precum și din bogata lor bibliografie, ni se impune conștiința acestora că, preluînd de la știutorii satului tradiții, obiceiuri, ziceri, creații folclorice de cea mai diversă factură, ei devin păstrători și mesageri de neînlocuit ai unui patrimoniu, copleșitor prin bogăția și frumusețea lui, dar și supus unei posibile dispariții sau deformări aduse de timp.

Cartea publicată, în 2020, de Editura Universității „Al.I.Cuza“ din Iași în condiții grafice de excepție va să rămînă un semn că te poți întîlni cu acest patrimoniu frecventînd *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei* de la Institutul „Al.Philippide“ din Iași, simțîndu-te îndemnat de aceasta să meditezi la comorile pe care le cuprinde. Aceași carte ne vorbește clar și despre un destin de cărturar împlinit în condiții dintre cele mai neprielnice unei construcții temeinice care să înfrunte timpul. Este destinul etnologului I.H.Ciubotaru al cărui nume a trecut demult dincolo de fruntariile țării, numărîndu-se printre cei mai reuțați cunosători și interpreți ai culturii rurale și ai civilizației umane arhaice.

Florentin PALAGHIA

CALE LIBERĂ

În otava proaspăt cosită
dintre două lumi trecătoare
trupul ca o larvă putredă
e gată să se prăvale.

Semăn cu o dihanie
care perforează trecutul,
pe jumătate stranie
în spațiul neutru.

Ea cântă Ave Maria,
pe ușa larg deschisă.
greieri de sticlă lucioasă
invadează iar glia.

Pereții au colți și mușcă
și sfârtecă prin ceața
fereastra larg deschisă
spre altă dimineața ...

PERPETUUM

Mă agăț iar de cer
unde-o lume dispare
între mine și tine
peste false hotare.

Și alergi și alergi
risipită în mine
rătăcind printre nori
și zăpezi alcaline.

În imensul fior
ce în ceruri ne poartă
ne întoarcem ușor
la a nașterii poartă.

Bulgări de cernoziom
plămădind pe hotare
din țărână un om
și din ape o mare.

PEISAJ CU SOLDAȚI

Luptătorii, răpuși de oboseală,
au descoperit casa goală.
Doar umbrele doamnelor de
stambă
răvășind aerul ca o goarnă

mai valsează prin unghere--
stinghere.

Lacrimi de ceară curg
demiuuuuuurg
prin viața lor anterioară
și se usucă
și se răscoală.

Doamne,
hălăduiesc prin văioage
umbrele lor divine
să se roage !

Rimele lor
se contopesc cu binele
și cerurile cu albinele,
nestematele cu renegatele,
dorurile cu agatele,
criptele
deschid aripile
de vuiesc coloanele.

Construim castele
pentru iele
de le spulberă vântul
mâncând pământul.
Luptătorii răpuși
se răscoală
retrăgându-se obosiți
în casa goală...

ORAȘ TRIST

Toropit, orașul trist,
spânzurat de diguri potrivnice,
sucombă în singurătate.

Trecătorii pașnici
se strecoară
prin suburbiile învelite
cu diguri de asfalt fumuriu,
muncitori harnici
pregătesc gropile istoriei.

Caut trecutul
de care nu pot să mă rup,
măsur spațiile dintre cuvinte,
repet ultimul catren din tinerețe
și mestec înfometat lumina
râncedă.
Groparii înfuleca hămesiți
pacea pământului

Trec rânduri-rânduri
cohorte de grăniceri palizi
scormonind pe arătura
proaspătă
oasele îngalbenite
și hainele lor strălucitoare
în aerul nebulos
se umplu cu decorații.

Bunul meu prieten nu
răspunde,
Haosul l-a înghițit,
lumea lui de promoroacă
s-a risipit odată
cu pavajul răscolit
de uitare.

ÎN SATUL LOR DIN CER

Se leagănă și cerul
și ochii căutând
în lumea din oglindă
părinții tremurând.

În volbura luminii
zdrobiți de amintiri
se cern închipuirii
atâtor rătăcirii.

Au luat cu ei trecutul
și timpul trecător,
poverile și scutul
zdrobiți de-atâta dor.

Pe cergi închipuite
au semănat cu grâu
pământuri rătăcite
și cai ținuți în frâu.

E liniște și slavă
în satul lor din cer
acoperit cu lavă,
în care nu mai pier.

Și așteptându-și fiii
cu rouă în priviri
se pierd închipuirii
atâtor amintiri.

RECOLTĂ TÂNĂRĂ

Când o rază firavă
se strecoară-n câmpie
ne cresc muguri din lavă
și lumina ne-mbie.

Și cu starea ei lină
desfășoară cuminte
holda lumii divine
învelita-n cuvinte,

din înalturi, pământul,
ne așază în rânduri
răvășind și cuvântul
și o lume de gânduri.

CĂLĂTORIE CUMINTE

Pe colțul de piatră,
unde soarele luminează
peștii din apă,
viața se derulează cuminte,
ca azi, ca ieri, ca mai înainte.

Îmi pun în călătorie șosetele
și ghetetele,
ca să pot să ajung
cât mai repede
pe lespede.

Peștii mă urmăresc lucioși
și în sarabanda lor miraculoasă
desenează prin spațiul alunecos
o umbră astrală.

Trec cu ei prin apă
ca o săgeată
mângâind cu ghetetele
în călătoria mea surdă,
apa limpede
și pietrele.

Liniștea sinonimă
cu starea mea anonimă,
cuprinde cu brațe acvatice
peștii rătăcitori
prin lumile dacice
și pe tine.

Luca Pițu, reloaded

Pînă la apariția unei "integrale" a operei lui Luca Pițu, absolut necesară pentru recuperarea unuia dintre cei mai spectaculoși esești din literatura noastră, numele acestuia circula în comentariile congenerilor, este citat, este comentat, este regretat. Pentru că textele lui Luca Pițu, cele din cărți sau cele din paginile risipite în reviste, au ceva din zvîrcolirea interioară a limbii române, subtextul ia fața textului, "laboratorul" pare să fie mai important decît opera finită, cuvintele se împovărează cu sensuri noi, surprinzătoare. Patafizician, adică adeptul soluțiilor imaginare în orice situație, conform "ficționarelor" care explică acest lucru, Luca Pițu a comunicat cu "marginalii" din literatura lumii, Alfred Jarry, Marchizul de Sade sau Georges Bataille fiind și între cei pe care i-a promovat sau chiar tradus consistent în limba română.

Recent, însă, a apărut o altă "fațetă" a lui Luca Pițu, cea de epistolar, într-un tandem spectaculos cu criticul și eseistul Vasile Spiridon. Volumul de corespondență prin e-mail, din perioada 2011 – 2015, pînă în ziua dispariției lui Luca Pițu, "Ceasul fără rost. Fragmente din corespondența antumă + o samă de notulene anișorene" (Editura "Junimea", 2019) este o insolită și serioasă "jocă literară" pe seama vremurilor, gratuitatea artistică plus căutarea expresiei savuroase fac unică în literatura noastră această operă "la patru mâini". Dar fără atitudinea acribioasă a lui Vasile Spiridon, fără "avaritia" criticului, aceste "textule" s-ar fi pierdut în hăul internetului, care e mai încăpător decît găurile negre din univers.

Este evident că nu a existat nicio intenție de a scrie pentru vreo "oarecare posteritate" mesajele lor care circulau pe ruta Focșani – Bacău, spontane, cu un sporit grad de oralitate, cu o tonalitate impusă (tot evident) de Luca Pițu. E de observat, de altfel, că oricare autor de texte, cronici sau evocări, oricare interlocutor al lui Luca Pițu, în toți anii din urmă, s-au contaminat de stilul de "a se rosti" al acestuia, există "o marcă Luca Pițu" recognoscibilă în orice situație. Scriind și formîndu-se într-o perioadă în care ideologicul dădea buzna în viața și în imaginarul scriitorului român, Luca Pițu a cultivat un stil de "a spune" în care disimularea lua chipul calamburului, distorsiunii imaginii, distorsiunii logicii interne a frazei.

Vasile Spiridon este un cititor profesionist, cu o accentuată doză de umor de situație și de expresie, care își dezvoltă scrierile pe un suport intelectual care îi permite să combine expresia populară cu o aluzie fină din "înalta cultură". Contaminat de energia discursului "pițulian", în multe dintre mesaje (scrisori?), există, în multe situații, dificultatea de a spune cu certitudine cine este autorul vreunui sau altuia dintre mesaje. Mai mult, un aer "de Creangă" bîntuie peste această insolită corespondență, nuanțele mergînd de la hîtrenia humuleșteanului la umorul de situație, de la expresia neaoșă, la improvizația pe suportul folclorului care mai mult este îngînat decît reproduș.

Iată un "mesaj" din 28 februarie 2014, "nesemnat" de Luca Pițu, cu aluzii vesele la "personaje" din lumea noastră culturală sau chiar politică, ușor de deciptat, de altfel: "Cumetre Lee Ke An, Mi s-a puuus pata pe tîiine./ Papa Pievici e cu miine/ Și n-are să-ți fie biine./ Măi vecine, măi cumetre,/ Mare ghicitor în pietre/ Din acelea care cresc/ Mai la vale de Onești./ Pe malul Tazlăului./ Chiar deasupra tăului.../ Măi cumetre, măi vecine./ Ascultă-l pe mandea bine:/ Horia, Cloșca nu mai sunt,/ Iar Curuții-s sub pămînt/ Alătura de lobonți./ Că s-au prăpădit cu toți/ Și-au rămas pe plai cu hrean/ Horia, Roman și Traian/ (Băescu sau Ungurean)/ Alături de Moș Melinte/ Care sendoapă cu linte./ Moș Melinte, biet țucal./ Ce-o frige mereu normal!...// REFREN// Ce-a fost verde s-a uscat./ Ce-a fost dulce s-a mâncat/ Roșul s-a restructurat./ Borges Nobel n-a luat./ C-o să-l pape Varujan/ Ori poate chiar Stolon Jean. P.S.: Ce frumos a tradus el, Mateiul, și înexact, prin „curtenii calului de spiță"! Lui, amant occasionnel des belles infidèles..."

Un "mesaj" din 19 februarie 2014, care este trecut "în contul" lui Vasile Spiridon, semnat "Madame de Staul", este și el o veselă abordare a lumii noastre culturale, în forme aluzive și concentrate. Recunoaștem, astfel, pe Andrei Pleșu (André le Chauve) care a avut domiciliul forțat în 1989 la Tescani (Tees Kan), apoi pe Angela Marinescu (Angela Albastru, aluzie la faptul că a fost căsătorită cu poetul Matei Albastru): *Chère Madame Simone de Boudoir, André le Chauve de Tees Kan spunea cîndva – pe cînd era modernist pus la post – că postmodernismul seamănă cu alergarea unui atlet care, înainte de a trece linia de sosire, se oprește și se întreabă dacă toată alergătura lui a avut vreun rost. Angela Albastru Marinărescu*

Calmosnino execută și ea niște Fugi postmoderne și iată la ce cogitațiuni ajunge după footing-ul ei bărbătesc: "– Mi-am pierdut echilibrul, sunt aproape un bărbat./ nu sunt un mascul. Am patru testicole./ două testicole în loc de plămîni, scăldate în sânge și două testicole invizibile în creier" (Fugi postmoderne, XIV); – „în loc de răni am două testicole ce-mi atîrnă" (Fugi postmoderne, XV); – „mă simt lezată că sunt ceva mai mult/ sau ceva mai puțin decît un coi(ot)" (Fugi postmoderne, XX); – „Coaie de lup tânăr". Toute à toi, Madame de Staul.

Nu mă pot abține să nu reiau un mesaj absolut "delicios" din 14 februarie 2014, despre Nicolae Breban, "promovat" de Luca Pițu, cu aluzii încrucișate în toate părțile, de la viața intimă, la viața publică, de la asocieri culturale de pe mai multe continente, într-un spectacol de expresii, plecînd chiar de la birfa culturală locală, generatoare de discurs postmodern, greu de imitat de altcineva. De asemenea, e dificil de făcut un decupaj într-un text, fără să îi modifice efectul, din acest motiv pe unele le reluăm integral aici, pentru a-l introduce pe cititor în atmosfera cu totul specială a cărții, dar și în intimitatea corespondenței: *Lui Breban, ehehei, or cercatără în van alții, dinspre CNSAS, să i le rețeze, dar mnealui, ținându-se de ele cu dinții (sau poate lăsându-și-le în mâinile proteguitoare cât niște medievale suspensori ale Aurei sale), renegându-și prin urmare strămoșul totematic, also known as Kesarion Breb, nu și nu, spre marea încântare postumă a Moșului NiCOL...laie Pleșiță, fostul său partener în penis de cîmp și afaceri cu pașapoarte oferite în contrapartidă. Brebul, brebul, OUI MAISI nepotul simbolic al Hanului Temir cetea despre el felurile istoriei în cărți letinești, unde i se zice CASTOR și-i pus, prin etimologie poPULAară, în legătură cu*

verbul CASTRARE, iar grație unei povești pioase, PIEUX MENSONGE S'IL EN FÛT, cu autodesfudulirea morală, nu cu ceea fizicală de care se făcuse vinovat prea zelosul Origen, ci nu Papesa Ioana, legendara, QUAE DUOS NON HABEBAT NEC BENE PENDENTES. ET POUR CAUSE! Acum, ajungînd la alt breb(an)izabil, Fidel Castro Ruz, ce să mai murmur? Vrăjmașii lui ideologici din toată America Latină, inclusiv studenții costaricani veniți să nu studieze mare lucru la Iași, puneau în legătură al doilea nume familial al său cu verbul spaniol CASTRAR și-l închipulau SIN COJONES, MARICON, pe EL LIDER MAXIMO, adicătelea, victimă a răzbunării dictatorului Batista, doar apropiații săi (plus Simone de Beauvoir ori alte gagice revoluționare de teapa ei ce se hoiseră cu dânsul) poreclindu-l EL CABALLO. Ce să murmur despre acest preinternetic BUZZ? Păi, are baza în tradiție, ohoho, solidă. La cartea lui Otto Rank despre dublu și Don Juan se spune, într-o notă infrapagină, că unele comunități prestatale îi aplicau vîrtos decoierea depasionatoare celui menit seferiei, adică futilității publice, înainte de a-i înmîna însemne ale puterii politice precum sceptrul, mîna justițiară sau alte farafastăcuri faliforme, compensatorii simbolicamente. NOTĂ BENE: la indienii Guayaki studiați de Pierre Clastres, singur șeful era poligam, da, dar... cu obligația de a fi mereu în fruntea cetei, la vîntătoare (de coioți?), la rezel, la pescuitul cu arcul, întăiul în a-și

risca boășele pe teren ontic... Don Alfonso de Brebenel y Baycoy.

Anecdota "primează" adesea în acest schimb "relaxat" de mesaje. Iată un mesaj din 28 martie 2013, semnat "Fundulea", în ton cu subiectul în discuție, care reia cu un umor debordant un fapt divers care circula în presă, acela că un individ și-a bătut nevasta de mai multe ori într-o zi și de fiecare dată a intervenit poliția locală care i-a aplicat amenzi una după alta. Subiectul nu mai e academic, dar devine spectaculos prin relatarea spumoasă realizată de Vasile Spiridon: *Am o nimformație caldă la prima mână de la fundul Moldovei. Se spune că, dacă arunci un negru în Marea Roșie, el iese ud. Dacă îl mai arunci o dată, iese roșu. Roșu de furie, pentru că e prea de tot de două ori. În Moldova profundă, la fundul Moldovei, dacă îi dai unui localnic cu spray iritant între ochi e clar că se irită. Se irită și își bate nevasta. Dacă îi mai dai o dată cu spray între ochi, se irită și îi mai aplică o corecție. Bineînțeles că de fiecare dată intervine Poliția și îi aplică iritatului câte o amendă, a doua oară mai mică, pentru că beneficiază de o reducere pentru fidelitate. Fidelitate față de soția care îl irită împreună cu amantul de ocazii.ro. Amant care nu stătea acolo de frunza frăsănelului, pentru că era chiar din localitatea Frasin. Fundulea.*

Iată și chestiuni foarte serioase care țin de etimologie, pe teme aparent neserioase: "Pentru LIN(DIN)K și etimonul său, LANDICA/AE, cu vlăstari numai în româna și franceza veche, noutăți: Am aflat că era atât de vulgar termenul în Roma Veche... încât pînă și bunul Cicero își permitea doar aluzii la el sau jocuri de cuvinte, în corespondență desigur, precum în povestea cu ILLAM DICAM (să spun această). Eminescu, ceva mai îndrăzneț, trăgea un KAMADEVA, ZEUL INDIC, de unde muștrările ficționate de Dan Alexe în piesula EMINESCU LA CREANGĂ: întăiul îi reproșează celui de-al doilea poveștile corozive, al doilea îl ceartă p-ăl dintii pentru LI(N)GAMENTUL antemenționat. De aci sîrim la romanul ANATOMISTUL, al argentinului Andahazi, epigon umberto-ecologic, clidoridolog A SES HEURES însă mai puțin decît navetistul Voican, guénonionistul." Voican Voiculescu, la care se face aluzie, este "revoluționarul" care filosofînd într-un interviu prin anii 90, a reieșit că el se situează între "metafizică și clitoris", așa cum a înțeles reporterița (sărmana!), în realitate el spunînd că se situează între "metafizică și chatarsis".

Cartea este "agrementată" cu numeroase fotografii, cu linkuri spre cîntece, filme sau reportaje, la care sunt aluziile din texte. Am verificat dacă adresele linkurilor sunt valabile și am constatat că pot fi accesate, completînd spectacolul de idei, umor intelectual, "stare de bine". Iată un mesaj din 6 ianuarie 2011, trecut în contul lui Luca Pițu, care după cîteva amănunte biografice, trimite la un film despre sionism, care detensionează multe dintre inerțiile istorice: (...) *Mie mi-i dragă Ciorogârla, dragă Basilio, mă revindic de la ea, c-am făcut armata pe valeda ceea, la sudul Bucureștilor și, în pauzele de la instrucție, scoteam din buzunarul fesier drept un dicționar german-român din care tot memoram vocabule rare. Lucot Sardou P.-S.: Folosind cuvintele-cheie DIEUDONNE, FAURISSON, YOUTUBE, accesezi un videoclip interesant despre afirmaSIONISTI, negaSIONISTI și revisIONISTI A bon entendeur bacovien, salut!"*

Contribuția Anișoarei Pițu la această carte este una decisivă. Cele 209 "notule" explicative sunt un consistent spectacol de expresii și idei, de anecdote și precizări în "duhul" lui Luca. Spune, de altfel, Anișoara Pițu în notula 209, ultima: "De fapt, notulele noastre (începute ca niște traduceri ale unor expresii idiomatice) au devenit niște note de lectură pe limba noastră; ne-au spus prietini de lectură cu spirit critic și agil că prea am citit – notat pe limba celor doi epistolieri. Drept e. Și nu ne asumăm brumă de originalitate, rafinemente sau viclenii ale scriiturii, că nu avem ce face cu ele; mergem doar cu sfială pe cărări deschise mai an, prin umbre".

"Timpul fără rost" este un model de cum pot comunica în vremurile noastre doi intelectuali "de modă veche", adică bine informați, cu practica dialogului (taifasului?) însușită și exersată îndelung și care sunt implicați într-o realitate (culturală) românească extrem de fecundă. Mai mult, este o carte care te provoacă să te întorci la opera lui Luca Pițu, una exemplară pentru literatura română. Din acest motiv, meritul lui Vasile Spiridon, care a salvat și a pus în pagină de carte această corespondență "relaxată" dar consistentă cultural, este cu atît mai mare.

Piatra Neamț, 9 ianurie 2021

Flavius PARASCHIV

Debutul lui H. Bonciu: Lada cu năluci (1932)

H. Bonciu (1893 – 1950) a fost un poet și prozator evreu născut la Iași, apreciat, în special pentru cele două romane moderniste *Bagaj* (1934) și *Pensiunea doamnei Pipersberg* (1936). Se pare că autorul nu s-a alăturat niciodată (oficial) vreunei grupări artistice, fiind mereu un singuratic, iar înainte de a se face cunoscut cu cele două romane menționate mai sus, Bonciu a publicat – până în 1945 – 4 volume de poezii.

Poeemele lui Bonciu sunt marcate de experiențele literare ale epocii, iar cele două călătorii efectuate în afara țării (la Viena și Berlin) au fost benefice pentru viitoarea carieră literară a poetului. Concretizarea contactului cu lumea culturală europeană se poate observa în versurile publicate în majoritatea revistelor importante ale vremii: „Viitorul”, „Revista literară”, „Flacăra”¹ etc. Activitatea scriitorului nu se oprește doar la publicarea unor versuri: în 1920, traduce și publică în „Rampa”, *Sonetele către Ead* de Wildgans.² Deși G. Călinescu susține că Bonciu a publicat primele încercări literare sub pseudonim începând cu 1912, poezii semnate cu numele adevărat întâlnim în 1918 (revista *Scena*), iar în 1932 are loc debutul propriu-zis cu volumul *Lada cu năluci*.

S-a observat încă de la început faptul că poezia lui Bonciu – în linii mari – a fost puternic influențată de estetica expresionismului german. Clar, în această sens, se exprimă, de pildă, Ovidiu Morar. Pentru profesorul sucevean, expresionismul operei lui H. Bonciu este caracterizat prin „apetența pentru stilizarea și deformarea caricaturală, cultivarea sistematică a urâtului, macabruului și grotescului, umorul negru, înscenările absurde”³.

Influența expresionismului a fost semnalată și de Ov. S. Crohmălniceanu. Predilecția pentru instictual, stilizarea imaginilor violente, cosmicul, stihialul, demonicul, sacrul și, mai ales, grotescul, definesc poezia de factură expresionistă practică de H. Bonciu⁴.

Cu toate acestea, în volumul de debut se pot găsi și elemente poetice care amintesc de lirica argheziană sau de cea bacoviană.

Lada cu năluci se deschide cu două strofe care au rolul de invitație dedicată, evident, cititorului. „Deschiderea” lăzii cu năluci (o imagine inversată a Cutie Pandorei) are o funcție dublă pentru că, în primul rînd, sugerează ideea că arta are capacitatea de elevare a spiritului, iar în al doilea rînd, creatorul, prin contact cu noua creație, intră în zona „imortalității”:

„Lada cu năluci a ta-i străine
Deci ridică-i tu capacul greu,
Și de voi putea renaște n tine
Noaptea vei simți sărutul meu.”⁵

Volumul este structurat în șase părți, iar titlurile acestora sunt sugestive pentru starea poetică pe care o anunță. Deși tonul poetic este preponderent infuzat de elemente expresioniste, se poate întâlni și influența poezilor contemporani cu H. Bonciu.

Astfel, ciclul intitulat „Anotimpuri” conține texte care amintește de Arghezi sau Bacovia. Majoritatea poemelor au un imaginar desprins din zona naturii: sint evocate atmosfera anotimpurilor, cu stările specifice (*Balada primăverii*, *Arsița*, *Reflexe de toamnă* etc). Interesante sînt poeziile care amintesc de atmosfera *Florilor de mucigai*. În *Amiază de april*, spre exemplu, ironia tăioasă, notația fiziologică, antiteza dintre frumos și macabru etc. sînt elemente poetice împrumutate din lirica argheziană:

„Un stîrv de ciine sîrtecat spumează
Din ochii storși, cu trupul subțiat.
În preajma lui un flutur colorat
Se – apropie și iar se îndepărtează.”⁶

Alte poeme amintesc de experimentele expresioniste ale lui Bacovia. Angoasa, ruptura de real, alienarea cauzată de nepotrivireac atomosfera lumii înconjurătoare (mediul citadin, în special) sînt trăsături specifice poeziei expresioniste bacoviene care se pot identifica și în unele creații lirice din volumul *Lada cu năluci*. Iată, spre exemplificare, viziunea lui Bonciu în textul *Orașul alb*:

„Și chiar infernul dacă mi-ar răspunde,
Să se deschidă porțile că vin
Cu sufletu` înghețat de chin
Și de întrebarea dureroasă – unde ?
Și chiar infernul dacă mi-ar răspunde !”⁷

Ultimele trei cicluri ale volumului sînt, de fapt, baza volumului. Aici întâlnim temele fundamentale ale creației poetului Bonciu: raportul dintre divinitate și om, lipsa speranței într-un spațiu damnat, detaliul macabru, agonia, dorința de evadare din lumea înconjurătoare etc.

Lamentația dintr-un text precum *Din întunerice* este,

în esență, un strigăt de ajutor. Credința în eul creator, în viziunea moderniştilor, nu mai este posibilă. Zeul nu mai există sau s-a ascuns, iar în acest caz, sufletul omului are nevoie de o compensație, de o nouă credință care să ajute la îndeplinirea propriilor așteptări sau dorințe. În poezia lui Bonciu, nu numai că figura lui Dumnezeu este total absentă, dar chiar și propria artă poetică este sub pusă sub semnul întrebării:

„Hei, Doamne, poate că nici nu-s de vină
Amesteci sînge, măduvă și tină,
Și vrei să faci din om un bulgăre sfînt”⁸

În *Ruga* (din ciclul „Umbre pe suflet”), sentimentul agoniei este și mai accentuat. De data aceasta, Zeităii i se reproșează neparticiparea activă la existența omului. Așteptarea este mult prea intensă, orizontul morții este mult prea aproape, iar ființa umană are „păcate grele”; cînd așteptările sînt năruite, iar Divinul refuză să se arate, speranța omului în transcendent este anulată și, astfel, chinurile existenței sînt trăite și mai intens. Reproșul lui Bonciu însumează această stare:

„Te-așteptat pe muntele iubirii
Și nu mai cred, că n’am ce să mai risc.
Cu ochii` nchiși mă prăvălesc din pisc”⁹

Atitudinea poetică se schimbă de la un ciclu la altul. Dacă natura ocupa locul principal în primele cicluri („Acorduri și arpegii”, de exemplu), în celelalte („Caravana neagră”, „Umbre pe suflet”) tematica se modifică substanțial: acum individul ocupă locul central.

În *Portret*, existența stă sub semnul eșecului. Viața omului duce inevitabil spre ratare, iar evadarea este posibilă doar prin scufundarea în „tăceri”. Această liniște, care apare sub diferite imagini în volum, este o imagine a spațiului original, un tărâm în care „zgomotul” realității nu are cum să pătrundă:

„Eu sînt torentul ce se varsă n fluviu
De cîte ori mă cred ajuns la țel.
Și sînt credința spulberată n dubiu.
Încorigibil visător rebel.
Sînt o desăvîrșire și-o greseală,
Din moarte, grijă, ură și plăceri,
Și-aștept căderea mea catastrofală”
Să mă scufund în haos de tăceri.”¹⁰

Sentimentul ratării și inutilitatea lumii materiale revin obsesiv în toate poemele care surprind creația artistică și, mai ales, pe artist. Iată, în *Eu plec*, o sensibilitate acută (chiar nevrozată) față de propria condiție, un tipăt menit să atragă atenția:

„Răspundeți, cine oare, cine
Primește sufletul din mine?
.....

Rămîn ce sînt, voi fi ce-am fost,
Un dute-vino fără rost...”¹¹

În lipsa Divinității, ființa umană are nevoie de un spațiu compensativ. Aici intervin prezențele feminine. Dar acestea nu sînt figuri benefice, care reușesc să exalte cel poetic către un plan luminos al existenței. Din contra: femeia stă sub semnul insolitului. Lipsită de spirit și substanță, ea este ipostaziată ironic, ca o ființă meschină care nu înțelege poezia, arta și – implicit – nici neliniștile poetului. Iată un exemplu concret în *Doi oameni*:

„Nu știe să-mi citească poeziile,
Dar crede că-i un dar cu care sînt născut,
Și nici nu e merit dacă am făcut,
Să curgă rimele cu sutele și miile.
Nu poate să priceapă frumuseți din gînd senin
Și-mi face ca un cămătar nevasta,
Un calcul rece, categoric și meschin,
Ca să mă ntrebe: cîți bani am din asta?”¹²

În linii mari, această poetică expresionistă va reveni și în celelalte volume. Grotescul, macabru, eșecul, sensibilitatea excesivă, ratarea, încercarea de evadare dintr-un spațiu damnat etc. sînt teme predilecte ale poeziei lui Bonciu.

1 http://www.crispedia.ro/Haimovici_Bonciu

2 Ovid. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, Editura Eminescu, București, 1971, p. 38.

3 Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc*, Editura Ideea Europeană, București, 2005, p. 109.

4 Ovid. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, Editura Eminescu, București, 1971, pp. 190, 191 și 194.

5 H. Bonciu, *Lada cu năluci*, Editura Vremea, București, 1932, p. 1.

6 *Ibidem*, p. 13.

7 *Ibidem*, p. 22.

8 *Ibidem*, p. 30

9 *Ibidem*, p. 77.

10 *Ibidem*, p. 81.

11 *Ibidem*, p. 68.

12 *Ibidem*, p. 116.

Gheorghe GRIGURCU

Un poet ce nu se cuvine uitat

Versurile lui Florin Muscalu ilustrează un filon dispărut în producția poetică de azi, o conceptualizare elegantă, o transparență prin care se întrevăd simbolurile, o structură prozodică tradițională. La distanță de atmosfera stradală și de bar, de progresiva blazare a tinerilor actuali, ele fac legătura cu modalitatea lui Emil Botta, dar și cu cea a lui Lucian Blaga, cu începuturile liricii Cercului literar sibian, datorate unor Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Ioanichie Olteanu. Nostalgia subiectivă se interpenetrează cu nostalgia unui alt timp literar: „Mult aș fi vrut ca poemul acesta/ Să fie o sărbătoare a spiritului,/ Să i se pună un nume necunoscut/ Așa cum oamenii ce vor veni după noi/ Nu știm ce nume vor purta.../ În cimitirul poeziei aș vrea să existe/ Mausolee bogate, făcute din piatră avară, (...) Stau pe scările marilor clădiri./ Așezat ca în Grecia, cu fața spre cer./ Și, dintr-odată, marele cimitir al Poeziei...” (**Poemul cu nume necunoscut**). Decepția prezentului e aici conținută. Spre a-i face față, autorul recurge la recuzita unui decorativism abundent, incluzînd în liniile sale referințe naturiste aidoma unui gir al naturii. Obirșia rurală intervine succulent: „Prigoriile, arhitectura aurului/ Înălțîndu-se. Rapiță-n galbenul zbor.../ Un stol deprigorii adormit pe pămînt/ Înflorește primăvara. O, dulcele nor/ Tupilat sub copitele zburătoare.../ Cine mai potcovește astăzi prigorii?” (**Potcovarul de păsări**). Sau: „O așezare – într-un ținut/ Îndepărtat al văzului. O ruină./ De ceară cerească, albastră, ce se/ Zărește uneori în asfințit. Și o albină/ Uriașă cît Mierla-mi, ce-și poartă/ Sînul, precum punga de aur” (**Viața albinelor**). Nu o dată întâlnim elementele unui celest livresc în aceeași cheie de patriarhal pastel: „Bătrînele cărți, ceruri bătrîne,/ Chirilică, greacă, sanscrită,/ Țiglele lor de-o culoare necunoscută-i,/ Rîndunelele își fac cuibarele în litera lor aurită...” (**Litera aurită**). Primăvara, cîrdirile de păsări trec pe boltă „așezate sub forma unor mari hieroglifice necunoscute,/ Prin a căror lentilă de aur se zăresc/ Umbrele veacurilor, celelalte anotimpuri” (**Meteoritul hieroglif**). Înălțîndu-și privirea spre cer, poetul își caută interogativ destinul sideral: „Pui un răspuns sub cerul înstelat/ La întrebarea stelelor din vară.../ De pildă, de ce umbra ți s-a dat/ Atunci cînd viața singură coboară...// Ce zare-n veac ne șlefuește ființa./ Cum apele se șlefuesc pe ele./ Ca-n micul fluviu, cel ce îl plutim./ Punem răspuns cu fața înspre stele...” (**Elegia punerii întrebării**). Atracția lui Florin Muscalu către îmbelșugata viață organică, parte a Creației inițiale, pare o încercare de-a dobîndi protejirea acesteia. Cultul deopotrivă al micilor viețuitoare și al florilor revine constant cu o melancolică tandrețe: „În mijlocul mării aceleia/ Un melc ca hipnoza răsare prin veac./ Păunii senșiră la intrarea în scorbură/ Și lebede negre plutesc fără lac...” (**Elegia marelui auz**). Ori imaginea rustică de-o rodnicie virtuală sacralizată ce ni-l evocă direct pe Blaga: „Cum șipotă meul uleios, pus ca roua,/ Un rîu de minuscule chihlimbare.../ Sămînța dormind sub povara-i/ Alunecă-n somn. O uitare...// Tîrzia-i lumină e-n cumpăna sfîntă,/ Prepelile-s grele de ea./ Nu-s ele aicea acelea ce cîntă,/ Ci meul, cînd din ceruri cădea...” (**Căderea meiului**). Dar n-am putea omite nici referințele funebre, aidoma unor vaticinări ale propriului său tragic final prematur: „Alba coală de hîrtie din fața poetului,/ Ca lespeda de marmură ilumina./ Sub ea, un tînmormormînt/ Pe care nimeni nu îl știa...” (**Alba coală**). Sau: „Acum, la sfîrșit, groapa comună a poezilor/ Este goală. Ce să punem în ea?” (**Niagara plîngînd**). Sau o poezie remarcată și de Al. Piru, adresată unei Elis, accepție figurativă a Poeziei, nu altcineva decît sora lui Georg Trakl cu care acesta pare a fi avut în scurta-i existență raporturi incestuoase. Poezia însăși ca dramatică ipostază a unui incest: „Scriu greu acest testament al metaforei.../ În el voi spune ceva despre erudiția morții;/ Iubita mea pînă la jumătate de moarte/ Și eu sărutînd-o... (...) Toate acestea se petrec în vechile toamne./ Din care vor ieși mai multe fete/ În purpuritatea avară a morții./ Cu chipul cerului, Elis!// Eu, bătrîne un scaun de lemn./ În mijlocul unei păduri, la o masă de lemn./ Sărutîndu-mă cu fata Elis, sora lui Elis./ Scriu acest testament al metaforei:// Las bunurile mele morale/ Cerul înstelat, Fata Elis, Viața/ În mîna Metaforei, a lui Trakl./ Pe această masă umbroasă de lemn” (**Testamentul metaforei**). M-am întâlnit ultima oară cu Florin Muscalu cu puține zile înaintea tragicului accident care i-a curmat viața în floarea vîrstei. Un poet de o indiscutabilă autenticitate ce nu se cuvine uitat.

Florentina NIȚĂ

Rememorări

În anul 1966 apărea la Milano, într-o ediție limitată și cu o grafică rafinată, o broșură de mărimea unei cărți poștale intitulată ”Colindecantii natalizi romeni scelti e tradotti da Ida Garzonio”, cuprinzând un număr de treisprezece colinde traduse în limba italiană. Tânărul editor Dario Memocare a îngrijit personal redactarea împreună cu la fel de tânăra traducătoare Ida Garzonio, voia să scoată o lucrare inedită și de efect în preajma Crăciunului. Micul volum avea pe copertă motive decorative și era însoțit de un plic de carton de culoare sepia de aceeași mărime.

În prefață se dădeau explicații privind aceste cântece, al căror nume deriva din latinul *calendae* și care îmbină elemente preluate din ritualuri păgâne și din sărbători creștine, imagini din natură, figuri legendare și motive biblice, într-o exprimare sintetică și poetică, precum și modul în care erau interpretate. ”*Unele texte sunt extrem de poetice prin frumusețea imaginilor, prin originalitatea sugestiilor, prin vigoarea exprimării. Și toate își mențin o prospețime datorată unei reprezentări simplificate, esențiale, a lucrurilor și întâmplărilor, fără complicații de prisos.*”

O acțiune entuziastă și mai ales curajoasă, dacă e să ținem seama de contextul și perioada în care avea loc. Pe cine ar fi putut interesa la Milano tradițiile populare dintr-o țară de dincolo de ”Cortina de fier” în acei ani? Ceea ce ajungea în Occident provenind din țările din Estul european nu era privit cu ochi buni, mai degrabă cu suspiciune sau indiferență. Totuși, culegerea de colinde a stârnit curiozitate și s-a bucurat de succes, tirajul fiind epuizat în scurt timp.

Ida Garzonio avusese ocazia să-l asculte pe marele violonist și compozitor român George Enescu și la Scala din Milano pe pianista de faimă mondială de origine română Clara Haskil. Auzise și de alți artiști aflați în exil și interesul de muzicofil era dublat de o admirație crescândă față de cultura pe care aceștia o reprezentau. De asemenea, asistasese fascinat la concertele dirijate de Sergiu Celibidache la Teatro Nuovo din Milano, despre care avea să afirme că ”un pic de curiozitate față de România mi-a fost inspirată și de el”. Dar interesul pentru muzica folclorică și să afle ce sunt de fapt colindele avea să le descopere ascultând în anul 1955 pe Béla Bartók interpretând ”Dansurile populare românești”, precum și din volumul acestuia ”Melodien der rumänischen Colinde (Weihnachtslieder)”, publicat în 1935 la Viena, în limba germană, din care a și reprodus textul și muzica uneia din colinde pe ultima pagină a broșurii sale.

Versiunea italiană a menținut ritmul și muzicalitatea specifice colindelor căutând, totodată, să redea cu exactitate conținutul și semnificațiile intrinseci recunoscute, printr-o traducere fidelă și de o incontestabilă valoare literară. Aprecierilor entuziaste de moment, din cercul de prieteni și cunoscuți, li s-au adăugat recunoașteri care au venit ulterior să confirme cu mai mare autoritate calitatea lucrării.

Astfel, într-o scrisoare trimisă în 14 martie 1967 de la București, criticul literar și, în acea perioadă, redactor la revista ”Viața românească”, Nicolae Tertulian, scria:

„A trecut mult timp de când am primit ”Colindele” traduse de tine și nu ți-am mulțumit. E o traducere admirabilă și te felicit din toată inima. Poezia, suavitatea și puterea de incantație a originalului au fost păstrate atât de bine, încât le-am citit cu prieteni ai mei, cuceriiți cu toții de farmecul versiunii tale italiene. Voi da volumul la ”Contemporanul”, sperând că o să consemneze cum se cuvine acest eveniment. Revista ”Secolul XX” îl va recenza sigur (pot face oricând aceasta și la noi, dar cele două reviste de mai sus au o mult mai mare răspândire).»

Documentul din care am extras acest fragment, ce

mi-a fost pus la dispoziție cu amabilitate din arhiva personală, este păstrat cu sfințenie și firească mândrie de doamna Ida Garzonio în scrinul cu amintiri și mărturii din anii în care și-a împletit destinul cu România și cultura română.

Dar pentru a afla mai multe și pentru a descoperi cine este Ida Garzonio, trebuie să facem un salt în timp cu peste șaiszeci de ani în urmă, mai exact între anii 1957-1967, când studenta în Litere la Universitatea de Studii din Milano opta pentru limba română ca materie complementară de studiu, la cursurile susținute de profesoara Rosa del Conte (1907-2011) și începea să fie din ce în ce mai pasionată de ceea ce comporta această alegere. Ghid ne este volumul său de memorialistică recent publicat ”Romania – Un viaggio nella memoria”, Rediviva Edizioni Milano 2020, o privire retrospectivă asupra unui perioade de aproape un deceniu, printr-o evocare nostalgică a evenimentelor la care a fost martoră, a persoanelor întâlnite și a unor experiențe de viață trăite atunci cu entuziasmul tinereții, rememorate în ordine cronologică, cu o uimitoare precizie a amănuntelor și în spirit ușor autoironic azi.

Ida Garzonio se numără printre acele persoane care, dorind să cunoască cât mai bine România, s-a apropiat de ea cu multă înțelegere și implicare afectivă. Poate că italienii nu-i înțeleg pasiunea cu care vorbește despre România, dar noi, românii care trăim în Italia, știm de ce și ne emoționăm împreună când o ascultăm. Ne bucurăm să o avem printre noi la manifestările culturale la care participă cu același entuziasm și dragoste ca acum șase decenii față de valorile unei țări care face parte din tezaurul personal de amintiri.

”Eram în căutarea unei identități și convinsă că o găsisem în această limbă și cultură de hotar care a știut să reziste la toate forțele de asimilare, menținându-și aceeași diversitate și integrând de fiecare dată influențele fără a se denatura. Așa gândeam și gândesc despre cultura română. Mă durea să constat că nu se pomenea de români ca de un popor frate, care își apărase identitatea față de slavi și identitatea Europei față de invazia turcească, care privea ca pe semeni pe cei din Occident – dar nu și reciproc – și care își păstrase marea bogăție a culturii pastorale și populare care dovedea rădăcinile noastre comune.”

Curajul, inteligența, entuziasmul nu îi lipseau tinerei studente milaneze care avea de susținut teza de diplomă în limba română. Lipsea în schimb materialul documentar la universitate. În bibliotecă nu a găsit niciun dicționar, iar gramatica a început s-o studieze dintr-o ediție în limba spaniolă. Cele câteva traduceri de Ramiro Ortiz (1879-1947) și o istorie a literaturii române moderne de Basil Munteanu din 1947 au ajutat-o, în schimb, să descopere unele nume de scriitori și oameni de cultură pe care regimul din România îi pusese pe lista celor interziși. Așa se explică de ce, colindând prin anticariate în România, și-a cheltuit toate economiile procurându-și sute de cărți care aveau să constituie o bibliotecă personală de opere de valoare de invidiat, printre care: cronica lui Miron Costin, trilogiile lui Lucian Blaga, primele volume din operele complete ale lui Eminescu editate de Perpessicius și multe altele. La acestea s-au adăugat cele oferite în dar de autorii pe care a avut ocazia să îi întâlnească personal în timpul celor trei călătorii în România.

Parcă ne-o imaginăm în ziua întoarcerii în Italia, în vara anului 1957, după trei luni de ședere în România cu o bursă de studii, așa cum ne descrie

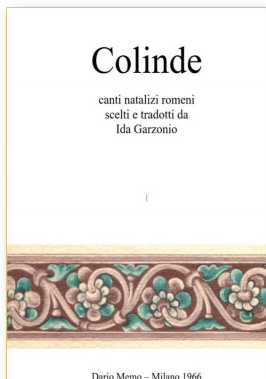
episodul autoarea. Bagajul cu care a urcat în trenul în care a călătorit spre Milano, cu transbordări la Zagreb și Veneția, se compunea dintr-o mică valiză de voiaj și o alta enormă, plus trei pachete, care conțineau cărți, fiecare cântărind în jur de 25 kg după aprecierile sale. Dar, în loc să o taxeze pentru exces de bagaj, controlorul a ajutat-o să-l camufleze când a aflat că erau cărți de studiat și că în buzunar nu îi mai rămăseseră decât banii pentru taxi. ”Eu mă simțeam bogată și invidiată sau cel puțin invidiabilă. Trebuie spus că, de fapt, nu mă invidia nimeni, dar asta nu-mi tulbura siguranța și bucuria.”

Biblioteca personală a continuat să i se îmbogățească cu revistele ”Limba română” și ”Viața românească” pe care le primea regulat din România, cu alte publicații și cărți trimise pe diferite canale neoficiale care să înșele controalele și să evite deturnarea lor de la vamă. La rândul său, făcea același lucru din Italia. Multe din coletele și scrisorile trimise nu au mai ajuns la destinație, dar asta nu i-a descurajat. ”Fiecare reușită era o aventură, atât de o parte cât și de cealaltă, o victorie, o descoperire. Această bucurie constituia o revanșă asupra ignoranței, meschinătății, aroganței oricărei forme de putere care crede că poate să blocheze sau să limiteze gândirea.”

Din aceeași sursă aflăm că a mai fost în alte două vizite în România, în anul 1960, la invitația academicianului Iorgu Iordan de a participa la un curs de vară organizat la Sinaia sub patronajul lingvistului Alexandru Rosetti și condus de profesorul Boris Cazacu, iar ultima oară în anul 1963, împreună cu membrii grupului ”Poiesis” din Milano, invitați la un simpozion de poezie organizat de Mihai Beniuc. Lăsând la o parte propaganda și maniera cenzurată de prezentare a realității în fața străinilor, acestea au constituit noi prilejuri de cunoaștere a României și de a intra în contact cu personalități din mediul literar, scriitori și critici literari, și din mediul universitar, în special profesori de italianistică. Simpla evocare a unor nume și a cordialității sub care s-au desfășurat aceste întâlniri, precum și cărțile cu dedicații primite din partea unora dintre ei constituie, la distanță de ani, mărturii de o reală valoare documentară: Alexandru Balaci, Iorgu Iordan, Boris Cazacu, Nicolae Tertulian, Tudor Vianu, Ovid Crohmălniceanu, Alexandru Rosetti, Marius Sala, Demetrio Copceag, Anatol E. Baconsky, Veronica Porumbacu, Alexandru Niculescu ș.a.

După absolvirea facultății nu a avut posibilitatea să se dedice unei cariere universitare și perfecționării cunoștințelor de limbă română. Catedra de limba română de la Milano se desființase și fu nevoită să renunțe la bursa de studii de specializare în favoarea unui post în învățământ care i-ar fi asigurat o stabilitate economică. Activitatea pe această linie s-a axat, pentru următorii câțiva ani, pe o serie de traduceri, precum și pe organizarea unor manifestări de promovare a culturii române în Italia pe baza materialului fotografic și etnografic deținut (icoane, ceramică și costume populare).

A tradus povestiri ale lui Mihail Sadoveanu, piese de teatru de Mihail Sebastian și Camil Petrescu și poezii semnate de Nina Cassian, Maria Banuș, Mihai Beniuc, Veronica Porumbacu, Eugen Jebeleanu, Anatol E. Baconsky, Tristan Tzara, Tudor Arghezi. Unele au fost publicate în volume și reviste literare, altele au făcut obiectul unor proiecte editoriale nefinalizate din lipsă de susținere. O parte dintre acestea pot fi citite și în partea a doua a volumului de memorii apărut la Editura Rediviva în anul 2020, însoțite de note introductive și alte însemnări, altele mai așteaptă să le vină rândul și să fie scoase la lumină din caietele ordonate în care au fost păstrate cu grijă atâtea ani.

Poesie

Nicolae SILADE

everest

sottomarina

I

vara când soarele se ridică la doi metri deasupra pământului plin de viață în toată măreția lui și-ți îngăduie să distingi între lucrările domnului și lucrările omului când peste palmierii din via borghetto 4 adierea matinală se sincronizează cu liniștea neștirbită a dimineții arunci în aer câteva fire de păr albe și e

ca și cum ți-ai alunga bătrânețea și o lași să plutească uitată pe deasupra firelor de iarbă tunse deasupra florilor înrourate e momentul acela al zilei când guguștiucul așezat pe vechea antenă tv începe să cânte când celelalte păsări îi răspund și cântecul unui cocoș întârziat îi trezește la viață pe cei ce nu

s-au trezit încă ar mai fi lătratul unui câine deranjat de mersul omului orgolios mersul omului prin lumea omului umbră ieșind din lumea umbrelor și arhitectura clădirilor pe care doar florile o înfrumusețează și cerul atât de senin că poți vedea prin el poți vedea prin el îngerii cântând și laudându-l pe bunul dumnezeu

II

toată noaptea au cântat greierii și ac/dc cine să mai doarmă din legnaro în padova și din padova în legnaro soldați romani călare și tineri rockeri motocicliști roiau laolaltă pe ponte san nicolo era festa del cavallo o sărbătoare tradițională cine să mai doarmă numărăm stelele constelațiile avioanele spre și

dinspre veneția până când primii stropi de ploaie au întrerupt petrecerea filipo s-a întors acasă cu roco au cântat pe balcon melodii din argentina deși fani vinicius Moraes giani a venit cu alina eu credeam că în această zonă fără internet sunt rupt de lume de lumea care își vede de treabă în infernul ei nesfârșit

dimineața însă am găsit un loc pe terasă și o măsuță la care să scriu aceste versuri și iată pornim spre sottomarina coloane de mașini pe zeci de kilometri ca-ntr-un exod fără sfârșit toată lumea se îndreaptă spre mare de parcă marea ar fi paradisul pe care îl tot căutăm în aceste zile și nopți care se tot repetă

III

te-am văzut la constanța neptun kusadassi te-am văzut la lido di jesolo paralia katerini și thassos te-am văzut la budva ulcinj dubrovnik te-am văzut la costinești jupiter și mamaia niciodată însă atât de frumoasă ca aici niciodată așa frumoasă ca acum poate pentru că te privesc altfel și te văd altfel în toate fibrele

ființei mele din cabina salvamarului salut armonia valurilor tale adâncul tău misterios și zborul pescărușilor și țipătul lor și norii care obturează răsăritul din cabina salvamarului încerc să mai salvez o valoare umană încerc să te cunosc cunoscându-mă te implor să fii calmă să-ți temperezi furia când velierele albe

apar la orizont și fetele bronzate se avântă în valuri nesfârșită e aici bucuria copilului înălțătoare bucuria mamei privindu-l cum construiește castele de nisip mereu în premieră e fericirea aici țară înconjurată de ape ape înconjurate de mări și marea cea mare care înconjură totul într-o măreție feerică și fără sfârșit

marea cea mare

I

când nu te mai uimește nimic când toate îți sunt cunoscute: și văzutele și nevăzutele să mergi la marea cea mare să-ți dai întâlnire cu ea la olimp la neptun jupiter cap aurora la saturn la 2 mai vama veche să privești peste gard la bulgari cum și-au luat ei porția de mare din marea noastră și balcicul sărman dionysopolis oraș de pietre albe cum îl numea ovidiu călătorind spre

tomis s-a dus cu frumusețea lui nemaivăzută cum s-a dus și cetatea albă la ruși și soroca și tighina nedreaptă istorie plină de războaie: pentru bogății pentru idei pentru putere și nicio luptă pentru frumusețe nicio bătălie câștigată în numele adevărului unde să afli pace când fața lumii se schimbă unde să afli o lume ta când se schimbă toate în tot și veșnică pe lume-i doar schimbarea

să-ți dai întâlnire cu marea cea mare la constanța năvodari eforie să te cazezi la mamaia sau mai bine la costinești e acolo o casă pe strada tineretului o casă unde te simți ca acasă are terasă cu viță de vie și greieri care toată noaptea îți cântă doar ție și megadiscoteca tineretului e foarte aproape și marea e chiar după colț te așteaptă să-ți dai întâlnire cu ea cu tine însuși să-ți dai întâlnire

Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (VI)

Miercuri, 29 iunie (continuare)

Ajuns în oraș, trec pe la poștă, ca să expediez o nouă scrisoare pentru Gabi. Pe la ora 11,00, profesorul Berschin intră în sala doctoranzilor de la Seminar, unde mi-am amenajat și eu un loc la masa mare din centrul încăperii, ca să ne salute. Eram acolo doar eu, împreună cu una dintre colegele doctorande. Mă informează amabil că pot urmări World Cup-ul din Statele Unite la unul dintre ecranele TV de mari dimensiuni instalate în berăriile din centrul orașului. Îi mulțumesc pentru amabilitate, fără să îi mai spun că, pentru mine, problema este ora transmisiunilor, seara sau noaptea târziu. Nu îmi pot permite să rămân în oraș până atunci. Azi, pe la ora șase seara este programat un meci oarecare, Maroc împotriva Arabiei Saudite. La mensa, meniul a fost: friptură de vită cu sos de ciuperci, un fel de tăiței ca garnitură și o salată; desert: o ciocolată liliputană. Nu prea m-am săturat! După masă, lucru intens la sala de medievistică a Bibliotecii Centrale. Îmi iau din raft două enciclopedii masive de medievistică, spre a mă informa mai îndeaproape despre Scolastică: întemeierea primele universități, artele liberale, marile figuri. Aflu pentru prima dată de veritabila schimbare de paradigmă în perceperea Scolasticii operată de Martin Grabmann, la începutul secolului XX. Va trebui să parcurg urgent măcar monografia sa despre Thomas de Aquino și capodopera sa, *Die Geschichte der scholastischen Methode*. Grabmann a arătat că, departe de imaginea negativă, perpetuată câteva generații de la iluminiști încoace (încă remanentă și azi pe la noi!), a unei epoci de obscurantism, spațiul Scolasticii a fost unul auroral, de sinteză a gândirii medievale și de deschidere către modernitate. Ideile de autonomie universitară și de libertate de gândire acum se prefigurează. Demnă de a fi reținută mi se pare și informația că Grabmann a dovedit că celebra *Grammatica speculativa*, socotit cel mai bun tratat despre doctrina „modurilor de semnificare” (*de modis significandi*), aparține în realitate franciscanului german Thomas de Erfurt și nu lui Duns Scotus, potrivit unei tradiții vechi de secole. Dacă pentru magistrul de dialectică de la Erfurt detaliile biografice sunt foarte sumare, contemporanul său Duns Scotus, supranumit „doctor subtilis” (mort la Köln în 1308) s-a impus în posteritate ca unul din stâlpii scolasticii. În teza sa de abilitare (*Die Kategorien-und Bedeutungslehre des Duns Scotus*), Martin Heidegger menținea încă această falsă paternitate.

O oră-două înainte de plecare, din nou fișare pentru *Aeterna Latinitas*. Toată ziua a fost o caniculă sufocantă, dar a și plouat de câteva ori, ploaie de vară, rapidă și abundentă. Îmi spun: binecuvântată țară, ocolită de secetă! Spre seară, frânt de oboseală, renunț la intenția de a urma sfatul profesorului de a urmări un meci de la mondiale la o berărie și plec spre casă, la Sandhausen. Admir din nou, pe fereastra autobuzului, încântătorul peisaj campestru, cu holdele date în pârg alternând cu pajiști însoțite și pâlcuri de pădure. În poarta casei mă ajunge din urmă o ploaie torențială. Frau Treffehn, gentila mea mea gazdă, mi-a lăsat în frigider o prăjitură de casă, cu un bilețel: „für Herr Professor Munteanu”. Cina: slănină cu usturoi, pâine și o bere.

Deși semestrul este pe sfârșite, în bibliotecă se studiază intens și cu seriozitate, studenți și profesori laolaltă. Pentru mulți studenți, sala de lectură este un fel de a doua rezidență, stau acolo toată ziua, unii se mai întind și pe jos cu rucsacul la căpătâi, pentru a trage un pui de somn. Contemplându-i, mă întreb când vor reuși studenții noștri să își însușească aceste deprinderi de studiu rapid și eficient, acest fel de nonșalanță responsabilă. De ce le-ar fi greu bibliotecarilor de la noi să importe aceste lucruri simple: accesul liber la toate cărțile, inclusiv în depozite (afară de manuscrise, incunabile și cărți rare), spații de lectură mai largi și mai confortabile... Mă gândesc să scriu o serie de articole pe această temă, eventual pentru „Cronica”. Universitatea noastră este înghețată în rutină, egalizatoare, un fel de liceu mai lustruit. Sunt prea mulți profesori, prea multe ore, prea multă incompetență la profesori și pasivitate la studenți. Mulți profesori sunt depășiți de vremuri, preocupăți mai mult de conservarea derizoriilor lor privilegii decât de cercetarea științifică. Disprețul și aversiunea față de cercetarea științifică se reflectă și în regulamentul de concurs. Dacă vii din cercetare, și se cere să prezinți cu o treime mai multe publicații decât candidatului din interior. O justificare absurdă mi-a fost comunicată de unul dintre ei: Ce vrei, voi, în cercetare aveți tot timpul la dispoziție, pe când noi, cei din catedră, avem cursuri, seminarii, examene, de unde timp și pentru cercetare?

Bibliotecile noastre sunt mai mult depozite și muzee decât spații de studiu vii și atractive. Ca să ajungi la cărțile pe care le dorești, atâtea câte sunt, ești supus unei proceduri obositoare: consultarea fișierului învechit și incomplet, comandă pe un formular, cu livrarea în zilele următoare. Aici, ca și la Freiburg, în imensul depozit ești

orientat de inscripții la tot pasul către sectorul care te interesează (medievistică, romanistică, filozofie, studii clasice, bizantinologie etc.), mergi la raft și îți iei cărțile pe care le dorești, te așezi la una din mesele de printre rafturi sau mergi la sala de lectură. Dacă nu te pricepi sau nu ai timp să duci cartea de unde ai luat-o, ești rugat să o depui pe rastelurile speciale de recuperare, de unde le iau tinerii funcționari (par studenți!) și le pun la locul lor. Dacă vrei să iei ceva acasă (ai voie până la treizeci de titluri!), și se trec rapid în cont printr-o simplă scanare electronică, la fel ca în marile magazine! La noi e altfel! Oricât de amabile ar părea că sunt, bibliotecarele noastre par să îți transmită prin toți porii mesajul că îți fac un mare favor „servindu-te”. Când vorbești despre schimbări, reforme, reorganizare, și se răspunde ritos că nu sunt bani! În realitate este vorba de inerție, birocratism și comoditate.

Prăjitura doamnei Treffehn, pe care o mănânc înainte de a merge la culcare, este delicioasă: un fel de tartă cu vișine, ciocolată, cremă de vanilie și frișcă! Adorm răsfoind ziarele, „Süddeutsche Zeitung” și „Frankfurter Allgemeine”.

Joi, 30 iunie

Din nou o zi foarte obositoare. Dimineța, la seminar, studiu: filozofie medievală (Occam, Thomas de Aquino, Thomas din Erfurt) și obișnuita tranșă de fișare pentru *Aeterna Latinitas*. Profesorul Berschin mi-a dăruit un separatum dintr-un articol al său despre un anumit N. Trübner, un harnic și erudit colecționar și anticar german, stabilit la Londra în secolul al XIX-lea, care a donat Bibliotecii o importantă colecție de manuscrise. Între acestea, s-ar putea găsi și unele slavone și grecești, poate chiar românești. Voi căuta catalogul respectivei donații.

Asist la o conferință (ora 18,15, sala HS/14) a unui profesor de la Cambridge, care vorbește despre *Vulgar Latin and Protoromance*. În engleză, conferențiarul spune lucruri destul de cunoscute. La un moment dat, în seria de urmași ai latinescului *vox – vocem*, alături de *voix* din franceză și de *voce* din italiană, conferențiarul menționează și românescul *voace*. Am intervenit și i-am explicat că *rom. voace is an analogical lexical creation invented by the Romanian latinist scholars from Transsylvania at the beginning of the XIXth century, and not an inherited word from popular Latin*. A înțeles esența obiecției mele și a acceptat onest că a greșit, bazându-se pe unele dicționare. Cred că a consultat dicționarul academic al lui Massim și Laurian din 1871, plin de asemenea cuvinte inexistente în uz, imaginate și „adaptate” de autorii dicționarului prin aplicarea artificială și analogică a legilor fonetice ale trecerii de la latină la română. Asistența la conferință este formată din câțiva studenți „romaniști” și caracuda ocazională. Cel care l-a prezentat pe profesorul englez, italian după figură și accent, vorbește la fel de împiedicat și germană și engleză. La urmă, rămași singuri în sală, port o discuție lungă cu prof. Coleman (așa îl cheamă!), ne schimbăm adresele, îl invit la Iași, în principiu.

Seara, autobuzul 42 mă lasă într-un unde nu recunosc împrejurimile, găsesc cu chiuu cu vai altul care să mă ducă acasă, la Sandhausen. Noroc de abonament că nu am mai dat și parale. Trebuie să mă mut neapărat în oraș.

Astăzi, la prânz, la Mensa, primesc un porcoi de orez, cu sos și carne, salată, compot de zmeură (!) și gem, tot de zmeură! Cum or fi întocmind meniul? Din ultima delicatessă m-am trezit cu două porții pe tablă. Am îngurgitat totul fără pâine [Greu și foarte târziu m-am dezbărat de obiceiul românesc de a mânca cu pâine totul, de la supe și sosuri pînă la friptură! – Adaos din noiembrie 2020]. Seara, acasă, din nou slănină cu usturoi și o cutie de bere.

Intervenția la conferința profesorului englez și discuția cu el m-au mai remontat cât de cât. Îmi propun să îmi înving tracul și să comunic mai mult cu colegii de birou de la Seminar. Astăzi, una din doctorande mi-a spus cum o cheamă (am uitat pe loc!) și mi-a comunicat că, la rugămintea profesorului Berschin, a scris la Bonn, la DAAD, că am venit și sunt prezent la Heidelberg. I-am mulțumit, nu i-am mai spus că o făcusem eu însumi cu câteva zile în urmă.

Era să uit, la ora 13,00 am asistat la o întâlnire, organizată de S. Damian la Lectoratul de Română, cu Florin Manolescu, critic literar din București (a scris despre Caragiale și despre literatura SF), care a vorbit despre literatura românească de astăzi. Aceeași asistență de la întâlnirea de săptămâna trecută cu Gabriela Adameșteanu, adică puțină și pestriță. A citit pe nemțește ce avea de spus, lucruri cunoscute. Înțeleg că în prezent este la Bochum, succesor al lui Cicerone Poghirc. Pare bine inserat în lumea germană. Vorbește mulțumitor germana, dar a dat

răspunsurile la întrebările puse în românește. Am adus vorba despre literatura de setar. Este de părere că au fost scrise texte fără speranța de a fi publicate. Exemple ar fi Ana Blandiana și Mircea Cărtărescu, pe care îl cam supra-apreciază, socotindu-l unul dintre primii zece scriitori români din toate timpurile! La berărie nu m-am mai dus. M-am întors la Seminar ca să mai fișez câteva ore pentru *Aeterna Latinitas*.

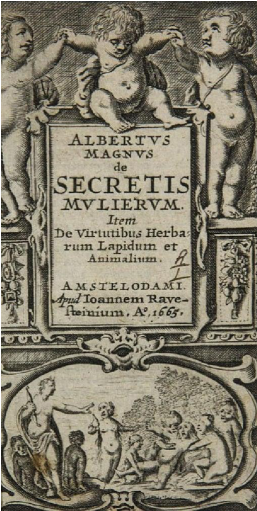
Îmi trece ideea să încerc să caut originalul latinesc de la *Viața lumii* a lui Miron Costin. Sunt din ce în ce mai convins că poemul este o traducere din latină, există mărci și indicii multe în acest sens, dar doar indirecte. Cred că originalul trebuie căutat în bogata poezie în limba latină care s-a tipărit în Germania, Polonia și Ungaria în secolele al XVI-lea – al XVII-ea. Nu cred că voi reuși să fac ceva pași în acest sens, în puținele săptămâni care mi-au rămas.

Vineri, 1 iulie

Mă înscriu deja într-un fel de rutină zilnică. Am făcut bine azi că m-am dus la Seminar, l-am întâlnit pe profesorul Berschin, eram singurii prezenți! I-am vorbit despre Miron Costin, cronicar, traducător, poet, militar și om politic proeminent al Moldovei secolului al XVII-lea, cu viață zbuciumată și moarte tragică. Constat că, pentru medievști ca el, pur și simplu nu există! L-am informat despre *Viața lumii*, definit în manuale ca prim poem laic original din literatura română, și despre intenția mea de a-i găsi un original latinesc. Profesorul se arată încântat de traducerea în latină pe care am dat-o ad hoc primului vers al poemului costinian: *Mundi canto flebiliter horribilem vitam* („A lumii cântu cu jale cumplită viața.”). De altfel, în conversație, când nu îmi vine în minte cuvântul nemțesc potrivit, folosesc echivalentul latinesc. Acest amestec lexical îl amuză pe conlocutorul meu. Înțelegând intenția mea de a găsi un poem în latină ca eventual model pentru *Viața lumii*, profesorul mă conduce într-o cămăruță cu singura ușă în propriul birou, unde sunt adăpostite cele 2-300 de *rara* ale Seminarului, achiziționate de predecesorul lui, Walther Bulst, și de el însuși. Emoția mea este vizibilă, satisfacția reținută și amuzată a gazdei de asemenea. Cărți de toate formatele, din secolele al XV-lea – al XVII-lea, unele incunabile, cele mai multe ediții din marii clasici latini, toate șezând cuminiți în raft la dispoziția mea. Observ, cu glas tare, că la noi asemenea comori sunt ținute sub zece lacăte! Îl întreb pe profesor dacă nu se teme de eventualii hoți chiar dintre noi, puținii colaboratori cu acces la toate încăperile Seminarului. Apropo de temerea mea, prof. Berschin îmi răspunde, ironic: „Das ist ein gute Punkt des Sozialismus!”. Îi răspund, tot ironic: „Das einzige, wahrscheinlich!” Apropo de politică, lunile petrecute în preajma sa n-au fost suficiente ca să îmi dau seama de orientarea politică a prof. Berschin. Mă mai informează că, da, se mai înregistrează dispariția unor cărți pe la unele seminare, mai ales la cele de drept și teologie. Remarc și eu, cu o ironie nu știu cât de adecvată momentului, că mi se pare „normal” ca proporția de hoți să fie mai mare printre juriști și teologi!

Rămas singur, iau la rând cărțile, zăbovind la culegerile de poezie în limba latină, tipărite între 1550 – 1690, în speranța că aş putea da peste un „original” latinesc al poemului costinian *Viața lumii*. Îmi cade în mână un volum de Stanislaus Sarnicius (Stanisław Sarnicki, erudit, cronicar și poet polon renescentist, discipol al lui Calvin). E posibil ca acest important autor să fi fi fost cunoscut lui Miron Costin, dacă nu cumva îi și pomenește numele pe undeva în *Letopiseș* sau în *De neamul moldovenilor*. Volumul conține și câteva poezii, dar nimic interesant pentru căutarea mea. Apoi un volum de marele umanist Hugo Grotius, probabil *editio princeps*. Mulți autori vin din sfera iezuită, poemele sunt cu conținut religios. Mai de folos ar fi putut să îmi fie un indice, în două volume, cu *incipit*-ul poeziilor

din Renaștere (*Index incipitum carminum*), dar tot în zadar. O fi intuiția mea greșită? Voi mai sonda. După trei-patru ore de căutări încordate, mă simt deja puțin obosit, dar nu pot rezista tentației de a răsfoi cu atenție un volumaș tipărit din Albertus Magnus, marele scolastic, profesor la Colonia și Paris, magistrul al lui Thomas de Aquino și Petrus Hispanus. Conține, alături de micile tratate despre virtuțile pietrelor, plantelor și animalelor, opusculul *De secretis mulierum*. Citind titluri precum *De generatione embrionis*, *De impedimentis conceptionis*, *De defectu matricis*, *De signis castitatis*, *De signis corruptionis virginitalis*, *De signis, an vir vel foemina sit in utero*, am vaga impresie că „ignoranții” scolastici știau aproape tot atât despre misterele feminității cât un obstetrician din zilele noastre. Mă bate gândul să cer o copie ca să îl traduc în românește. Cred că aş găsi cu ușurință un editor.

Remus-Valeriu Giorgioni

Inițiere în arta cunoașterii poetice

Ars docendi. Ortoepie și Ortopedie. Artă de a învăța presupune mai întâi arta de a scrie și arta de a citi. Concomitente, cele două inițieri nu pot fi despărțite. Ambele fiind la fel de primejdioase, dacă nu sunt însușite în litera și în duhul lor, fără a le stâlci, fără a le altera înțelesul inerent. Meșteșug sau îndemănare, arta scrierii presupune stăpânire de sine, acomodare la condiții vitrege și bună mânăuire a uneltelor bine îngrijite, *stiluri*, pentru a nu vitregi corpul literei de a-și arăta chipul ogindirii vii pe pagina albă a creației neîntrerupte. Așa procedează și ne inițiază poetul Remus-Valeriu Giorgioni în cea mai recentă carte a sa, cu un titlu provocator, **Scandal în colonia de scribi**, publicată la Editura Junimea, Colecția Cantos, 2020. Artă de a scrie, de a copia, de a caligrafia, sunt tot atâtea căi de cunoaștere primară, a învățării și a inițierii în cea mai tainică și severă dintre toate artele liberale, arta poetică. Urmare a inițierii, ucenicul scrib, *omul-de-trestie*, va caligrafia fiecare literă ca pe un chip viu, cu amprente și acolade, cu raze vii, cum până atunci nimic nu ar fi existat, nimic nu s-ar fi arătat, cum ar desțeleni ceva ce până atunci nu a cunoscut mâna omului cultivat: *Între mine și omul-de-trestie se perindă/ mari întinderi de timp și nisip/ clădite în clăi de depozite sacre/ El, scriitorul și arhivarul – scrib nobil, iar nu/ un sclav oarecare/ după atâtea ore de lucru, de învățare aiurea/ în jurul mesei de scris-și-citit/ se simte stors și zdrobit el însuși/ ca un papirus bine bățut, pregătit/ mai bate și el câmpii cu grație/ pe suprafețele-ntinse, desțelenite/ ale istoriei literare. (Omul-de-trestie)*

Stiluri, arabescuri și miniaturi. La început, puterea cuvântului era creatoare, cuceritoare de spațiu și triumfătoare asupra trecerii timpului. Era suficientă zicerea, glăsuirea și toate se întruchipau ca din nimic. Imediat ce s-au risipit zorii, omul a rămas în lumină cu umbra sa mișcătoare, după rotiri și rostiri pe care mai apoi a vrut să le fixeze cumva, numai că lipsea suportul unei însemnări, adevărarea unei cunoașteri, îndemănarea de a mobiliza semnele și reperele, în așa fel ca trecerea prin viață să nu mai fie fără de urmă, cu reminiscențe fragile, ci, imobilizate, imortalizate în figuri statice, cu recurente recunoașteri în dinamica unei citiri cu voce tare. Urmarea e cum nu se poate mai fascinantă. Dumnezeu Creatorul i-a daruit omului spre folosință ofranda eternei mirări de a auzi glasul ceresc și de a vedea ceea ce privirea nu putea atinge, de neatinsul, indicibilul: *Era pe vremea când eu, caligraful Valeriu/ botezat Grămătiq/ fui numit imbrohor – trimis special la Înalta Poartă// Mi se pasau tot soiul de misii/ Însemnam – consemnam – adnotam/ cam tot ce se-ntâmpla în cântălărie/ și în întreaga Împărăție// Iar uneori când începeam a transcrie/ documente oficiale apostile/ printre copii mai scăpam câte-o poezie// Am învățat punctuația eu, Diacul Valeriu/ zis Grămătiq/ și niscăi ortografie/ Dar zilnic îmoiedicându-mă/ de litere boante, vorbe strâmbe,/ picioare metrice șchioape/ mă trezii într-o zi la ortopedie. (Oda Caligrafului Grămătiq)*

Spre surprinderea omului, darul și harul de a da nume lucrurilor și ființelor s-a dovedit a fi una din celelalte mai trainice viețuiri, de a nu se hrăni omul doar cu aerul rostirii, al inspirării și respirării, ci și cu arta vederii celor nevăzute, înscrise în chiar alfabetul mut al cunoașterii celor ascunse. În felul acesta al ordinii și ordonării, litera a prins viață și s-a ales cu înțeles ascuns, prin folosire și prin tâlcuire, încât același cuvânt își putea schimba destinația, imediat ce își schimba fața, un singur semn stingher sau nelalocul lui având puterea de a deturna întreg sistemul stelar de semne cerești. Numirea e semn distinctiv pentru

om, numai numele lui Dumnezeu rămâne ascuns, de nepătruns, și nimeni nu l-ar putea cuprinde într-un nume, cum nu e posibil să dai nume vieții neîntrerupte. Asta înseamnă că numele e și înșelător, pe cât numește, tot pe atât ascunde.

Pentru a fi artă, artă a cuvântului, litera, semnul, prin învecinare și rostire prin vocale, va fi calea cea mai scurtă și mai severă spre o cunoaștere fără echivocuri, fără de smintire. Cum am citi întâia oară un cuvânt scris odinioară, cum am auzi foșnetul unui sunet, adierea unei mângâieri, aceasta e arta cunoașterii poetice, întruchipare a uimirii, întrupare a mirării de a fi, a creației, aurora a trezirii, cununa a luminii neînserate. Puțini ajung să priceapă această nemaipomenită artă a cunoașterii, una din cele mai tainice inițieri în arta cuvântului, a cuvântului ziditor, creator.

Ars scribendi. Logografie și Logopatie. A doua secțiune a cărții de poeme e dedicată artei de a scrie, de a crea, de a poetiza, fiind una la fel de gravă și de severă ca arta domniei și a puterniciei, oricând fiind susceptibilă de erori, de lacune, de ezitări, denaturări și de alte maladii ale scripturii de fiecare zi: *Încercând să re-scrie istoria patriei s-o refacă/ din străvechi terfeloage, legende și cronici,/ Scribul nostru se trezi într-o zi logoreic/ Atunci îi angajară un logoped/ din țara lui Dante:/ Unul care să stea de vorbă cu el ore în șir/ încercând să-i corecteze pronunția/ și exprimările*

Remus-Valeriu
GIORGIONI

scandal
în colonia
de scribi

JUNIMEA
LA 50 DE ANI

nefericit redundante/–jalnice, sau de-a dreptul jenante. (Despre logopatia logografilor autohtoni)

Grai și Rai. Dedicat Poetului Lucian Vasiliu, **robul Stihurgos**, într-un poem de largă respirație, Remus-Valeriu Giorgioni se întrece pe sine, reușind performanța de a da expresie celei mai fragile dintre arte, regina artelor, poezia, prin revelația cuvântului, în toată amploarea și dinamica unei retorici, din care răsare Figura poetică a Creatorului în stare de genuină tâlcuire, de scriere, de compunere, de zidire vie, cu amprente și raze de lumină a Cuvântului dintâi, a unei Scripturi sacre, de biruire asupra aceea ce nu se cuprinde în cuvânt, ci, în rostirea sfântă a luminii, a însuflețirii literei din magma tăcerii și din muțenia tainei: *Iar graiul însuși e o ființă (fără trup însă de trebuință) vremelnică și–cu totul – părelnică ființă/ de soi cum se află pe lume doar doi: eu și tu/ cititorule!// Stihurgos e ca un pom fructifer, cel lădat, dar fără roade/ el întocmește un soi de hronic-sau-hronograf cu iz de psaltire// Iar dacă nu de mult*

altădată se făcea vinovat de păcatul gurii (cel ascuns în cuvinte) în pofida/ Scripturii la închipuiri deșănțate adăugând fapte/ necugetate: poeziri minunate// că pe lumea asta/ se știe toate trec în moarte sau pe hârtie (Stihurgos, robul romantic)

Stihie stihuitoare, Marea. În ultima secțiune a cărții, dedicată Mării, ca metaforă cognitivă și metonimie a sufletului omului, prin neliniștea și zbuciumul ei, prin atâtea învățături sacre și umane, prin parabole și alegorii, încât doar sufletul omului ar putea citi în abisul ei, prin pescuire minunată și prin arta cunoașterii poetice. După ce a despărțit apele de uscat, Marea e lacrima lui Dumnezeu în care se reflectă cerul, fiind la fel de pătruns de o nostalgie a clipei dintâi când toate erau una și una erau toate: *Ochiul mării curgând în sus și vărsându-se/ ca-ntr-o mare mai mare/ în Ochiul lui Dumnezeu. (Oceanul și Dumnezeu. Oda înfricoșării terestre)*

În arcanalele ei interioare, în ritmul valurilor și în dinamica luminii răsfrântă asupra chipului ei pururi tânăr, mișcător și unduitor, marea e o artă poetică măiastră, neîntrecută, oricâte ogindiri și încercări de a-i surprinde taina au fost doar dibuiri, rătăciri și aprige pierzării, agonice căutări și întoarceri cu sufletul gol, cu mintea deșartă, marea nu minte, marea nu iartă: *Eternă fiind, marea are și ea/ un suflu atemporal/ cu un adaos suav de melos livresc/ Reverie speculativă în registrul dantesc./ (Vânt din pupa pe o Mare melodică. Paralogsmele vântului)*

Element primordial, apa vieții face ca geneza să nu-și întrerupă înnoirea, să-și lărgască necuprinderea, să ne încante prin ogindiri ale chipului ei, în eternă schimbare. De la Homer, poetul sever, și până la arta cunoașterii poetice pe care ne-o propune Remus-Valeriu Giorgioni, peregrinând și explorând abisul unei mări interioare, mai cuceritoare și mai neliniștitoare decât orice călătorie, decât orice navigare, ne minunăm de virtuțile cuvântului și de revelațiile poetice, la îndemână: *Poezia are, de la Homer încoace/ o singură obsesie: Marea/ Poeții ei – singurii veritabili, de-aceia/ li se permite să practice/ îndeletnicirea aceea/ din preajma zeilor, pe Olimp// Cum apare privirilor noastre/ și cum se mișcă-ntră maluri de la obârșii/ mereu și mereu înspre seară: Cel ce-o privește, o vede întotdeauna/ pentru întâia oară. (Marea și Borges)*

Temerar explorator și tenace tâlcuitor, Remus-Valeriu Giorgioni dedică trei Ode, celor trei mari și celebre figuri ale creației, ca exerciții de îndemănare, de inițiere în arta scrierii, **Oda Caligrafului Grămătiq**, apoi, de aplicare și de îndemănare, în arta poetică și în practica scrisului a logografilor din **Colonia de scribi**, sub atenta veghere a Marelui Retor, pentru a-i vindeca de **aiurării**, de patimi și de logopatii pe cei care nu au ajuns în *Poiana Poemei*, unde erau inițiați în arta retoricii sacre. Ultima Odă e dedicată Mării, o **Thalasogeneză**, ca elogiu adus elementului primordial al vieții: apa și arcanalele ei subterane, prin alegorii și metonimii, care să fie expresii ale agoniei umane, în pragul ultim, al ultimei clipe spre stingere. În aceste poeme marine, Poetul Remus-Valeriu Giorgioni ne sugerează bucuria și fericirea omului de a fi biruitor, în acord de ogindire și de cumpănire, de mărire și slăvire a creației lui Dumnezeu, omul, în toată măreția și agonia de a înfrunta toate încercările la care e supus. Prin această artă poetică, benedictină, ca ogindire a abisului uman și a deșertăciunii de a număra fire de nisip sau de a culege stele, Remus-Valeriu Giorgioni e poetul cu virtuți lexicale excelente și cu înrudiri metafizice de o rară finețe și cu expresive unduiri gnomice.

Paul ARETZU

cartea de poezie

Spirit și frumusețe (interioară)

Întâlnim frecvent în lumea intelectuală românească o reticență, chiar aversiune, față de domeniul religios, relevând de fapt existența unei curențe culturale. Cu atât mai mult cu cât arta, civilizația europeană s-au constituit, în general, sub influența simbolurilor creștine, iar medievalitatea noastră a fost dominată de o mare credință. Chiar și în timpurile moderne, s-a menținut o direcție tradiționalistă, care implica și o componentă religioasă.

Mai puțin de o jumătate de secol de guvernare comunistă a fost însă suficientă pentru a secătui acest izvor care, în fond, este prezent în natura umană profundă. Într-o lume a relativității, omul, care este o ființă firavă, are nevoie de Dumnezeu ca punct de sprijin adevărat. În fond, Dumnezeu este Creatorul, principiul ontologic. Religia, fiind o concepție despre viață, nu poate fi considerată anacronică.

Poetul, eseistul, ziaristul Virgil Diaconu publică o carte remarcabilă, *Biblia literară* (Editura Tipo Moldova, Iași, 2020), menită să contracareze, într-un fel, acest hiat nescuzabil. Mobilul lui nu este parada teologică, nici recurgerea la retorica și zelul prozelitismului, ci evidențierea, folosind în mod direct argumentul Cărtii Sfinte, a aspectului ei literar. Făcând parte dintr-un proiect mai amplu, primul volum se ocupă de texte din Facerea, de cărțile Iov, Cântarea Cântărilor și Ecclesiastul. Pe lângă faptul că și-a propus „scrierea unei cărți care să cuprindă, pe de o parte, substanța literară a Bibliei, iar pe de altă parte interpretarea acestei substanțe” (p. 8), adică o antologie și o exegeză estetică, autorul demonstrează o foarte bună documentare, dând toate informațiile necesare unei bune înțelegeri a contextului și a evoluției fenomenului biblic.

„Carte a cărților”, Scriptura întrunește, într-adevăr, mai multe paradigme: istorică, morală, dogmatică, sapiențială, socială, literară etc. În privința celei din urmă, este susținută, în acest studiu (deopotrivă crestomație comentată și eseu ilustrat), bogăția genurilor și speciilor literare reprezentate (poezie, proză, imnuri, psalmi, rugăciuni, povestiri istorice, povestiri moralizatoare, pilde, scrieri sapiențiale), precum și valoarea autentică, arhetipală a textelor: „Intenția Bibliei literare este aceea de a face cunoscută mai bine literatura biblică, deci literatura din Biblie, dar nu pentru faptul expres că această literatură se află în Biblie și că Biblia i-ar oferi acestei literaturi vreo aură, ci pentru că literatura care locuiește aici (sau este extrasă de aici) este, pur și simplu, literatură, mai precis o literatură de valoare, performantă. Pentru că nu Biblia dă valoare cărților ei literare, ci cărțile literare pe care ea le conține sunt acelea care dau valoare literară Bibliei.” (p. 9).

Facerea este o carte narativă, povestirile despre crearea lumii având măreția brevilocvenței și a conciziei. Autorul face comparatism biblic, urmărind ocurența unor teme sau motive, variantele, investigații filologice, semantice. Sfera de interes este extinsă la tradiția rabinică și la surse ale antichității orientale sau grecești. Altă povestire fascinantă și cu putere mare

de contaminare literară o constituie viața în grădina Raiului, urmată de săvârșirea păcatului și de izgonire. Arhetipuri sunt și fraticidul lui Cain, potopul, arca lui Noe, turnul Babel, distrugerea Sodomei și a Gomorei. Virgil Diaconu reconfigurează treptat Facerea într-o captivantă narațiune, făcând abstracție de implicațiile teologice. Alt aspect care produce literatură este cel profetic, transformând Biblia într-o țesătură de corespondențe, iar Dumnezeu este perceput ca „personaj central al istoriei poporului evreu”. Episoadele epice sunt însă îmbinate mereu cu momente poetice: „Poezia răzbate totuși, pentru faptul că ea coagulează mai cu seamă episoade supranaturale, misterioase, stranii, și

pentru că aceste episoade au în același timp capacitatea de a ne transmite o anumită tensiune existențială, afectivă și poetică”. (p. 38). Sursele generative ale Facerii pot fi: text recept, inspirat de Dumnezeu, operă de ficțiune, operă creată din documente preexistente.

Cartea lui Iov are drept scenariu punerea la încercare de către Dumnezeu a credinței locuitorului din Uz. Este, desigur, o parabolă în care elemente epice sunt împerecheate cu volatilități lirice, dar și cu o adevărată artă dramaturgică, implicând pertractări, tensiuni, lamentații. Este vorba de un text complicat, conflictual teologic, în care este tratată tema dreptății (omenești, divine): „cel mai complex poem existențial-religios și sapiențial-critic al Bibliei” (p. 93). Exegețul constată existența abundentă a tropilor: „metafore, analogii, comparații, întrebări retorice [...], paralelisme sinonimice și antitetice”.

Cântarea Cântărilor este un poem de dragoste (cu subtext alegoric). Talmudul ca și Părinții Bisericii îi dau o interpretare alegorică religioasă. În ambele cazuri, erotic sau religios, este clar că avem a face cu un text de o incontestabilă valoare poetică. Virgil Diaconu dă o cantitate mare de informații, dezvăluind aspecte diverse legate de această uimitoare carte biblică. Fiind vorba de un dialog între cei doi iubiți, s-a evidențiat caracterul dramatic al poemului, dar și „semantica lui discontinuă”. Sunt folosite numeroase figuri de stil, primind metafora, dar și comparația, epitetul, hiperbola.

Ecclesiastul reprezintă o meditație dezolantă asupra existenței: „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni!” Cartea dă, totuși, o rețetă a obținerii fericirii: „nu este fericire decât să te bucuri și să trăiești bine în timpul vieții tale”, dar și acestea sunt deșertăciune. Lumea este guvernată de principii opuse, binele și răul. Ecclesiastul recomandă însă credința și teama de Dumnezeu. Literar, este vorba despre „un gen compozit sau mix de poezie și proză” (p. 237), „un poem liric și meditativ-poetic de factură existențială” (p. 248).

Frumusețea este unul dintre atributele lui Dumnezeu, în corelație cu adevărul, iubirea, dăruirea. Poetul Virgil Diaconu readuce în atenție (actualizează) frumusețea poetică a Bibliei, o carte sacră cu funcționalități multiple. Aspectul estetic, reliefat de autor, umanizează hieratismul Bibliei, coborând-o din cer pe pământ. Biblia literară este cartea de care avem nevoie pentru a ne regăsi.

Măinile știu să rupă sufletul în opt tăceri

Noul volum de poezie al **Marilenei Apostu*** tentează limita dintre tăcere și cuvânt. Universul liric se constituie din cele „opt tăceri”, care cresc una din cealaltă, definindu-se: tăcere neîmpăcată, oarecare, tăceri ce respiră, ce așteaptă, tăceri asudate, înnebunite, tăceri ce dezleagă, tăceri rezemate – așa cum lumea se crease odată prin cuvânt. Substanța mistică a tăcerii hrănește discursul poetic și îi conferă tonalitate profundă. Tăcerea devine expresia de sine a conștiinței care își caută împăcarea, depășind cercurile trăirii comune, către absolut.

Decorul citadin se schițează vag, în relație directă cu dimineața de primăvară schițată, la începutul unei zile care va fi totuși prea scurtă. Se conturează o catedrală de cuvinte – care nu poate salva pe nimeni –, iar somnul pare zidit peste oraș. Dezordinea exterioară corespunde unui haos interior, care se traduce în tăcere și în singurătate.

Câteva notații de atmosferă situează orașul de pe fluviu într-un spațiu al libertății absolute, al fericirii supreme, la care locuitorii au acces doar prin inițiere: copacii intră în case ca niște părinți, pescarii își oferă sufletul apelor, chemând clipele de consonanță în care îndrăgostiții își sărută cuvintele. Natura dezlănțuită oferă răgaz de neliniște, pentru cei care au curajul de a răni înserarea, de a elibera înțelepciunea strânsă în cuvinte. Timpul și spațiul se confundă în reperele săptămânale, viața se compune din tentații și renunțări, așa cum privirea a rămas lipită pe felia de pepene, iar primăvara se deschide în singurătate, fără comentarii, deși șoaptele au rămas întinse pe fața de masă. Dimineața revendică proprietatea unor cuvinte sfâșietoare, mai ales atunci când nu sunt rostite.

Încercarea de a modela lumea prin cuvinte se conturează ca o luptă absurdă: anotimpurile interioare se confundă, cuvintele învață tăcerea, îndrăgostiții deprind neîmbrățișarea. Căutarea celui alt devine căutare de sine, absența se compune din priviri și mângâieri pierdute, gândurile nu mai coincid, greșelile sunt puse în lesă și plimbate pretutindeni. Ceața depășește ploaia sau ninsoarea, pictează îngeri pe lacrimi, acolo unde păsările desenează tristețea.

În vreme ce tăcerea se naște din suferința cuvintelor, liniștea aparține singurătății. Noaptea rămâne deschisă, pentru a permite trecerea înspre adierea înmiresmată a amintirii. Vântul reface ordinea, recompune ființa, somnul readuce imaginarii la starea sa mitică („Îmbrățișez bonsaiul cu trup de fecioară”). O nouă dimineață, deci un alt început de lume, supraveghează la geam peisajul hieratic, seraficul supervizează fenomenele („plimbă zorile de zgardă”), pașii care urmează să fie făcuți stau sub semnul întrebării, căci „greșeala e neodihnită”. Noaptea pare să nu se fi desfășurat, așa cum iarna de dincolo de vreme încearcă a încremeni timpul.

Texte cvasi-identice evidențiază

nuanțele stilistice ale imaginarului. Trecutul și prezentul răsfrâng un moment trăit și înțeles: ce curat era/e numele; degetele se rezemau/se reazemă; zăpada nu învățase/ n-a învățat să plângă; mă izbește/ și astăzi mă izbește răcoarea. Se detașează, fără reluare, gesturi și ipostaze simbol („mă inghiteo ușă și nu pot să strig”), așa cum reluarea identică marchează condiția eternă („încercam să auzi cum mă dezbrăcam de cuvinte”).

Nașterea poemului își asociază imaginile rodirii miraculoase (un cires năpădit de albine – te aștept aproape fără cuvinte – când vei lăsa un poem să intre). Ocazia perfectă este „ca o livadă neculeasă”, scăpată de ninsoarea de martie căzută fără știre. Cuvintele se deretică vinerea, pentru a elibera frumusețea. Orașul se furișează, probabil, prin fereastra deschisă, poemul abia creat sprijină restul obiectelor inutile. Sursa poemului este admirația, iubirea pe care o cauți în suflet pentru a acolo ar trebui să existe. Totul se află scris într-o carte modestă, cumpărată din venitul redus al unei bibliotecare. Iar acolo se află încifrată marea iubire, pentru acei bărbați „care au murit înainte de a-i cunoaște”.

Este vorba despre absența îndelungată și regăsire, despre un ciclu al vieții și al civilizației care pornește în septembrie, ca o căutare de sine magică, ca o cercetare a universului pentru a-i descoperi spiritul: „de sub pleoapele tale n-aș fi vrut să mai plec”; „voi purta o catedrală în

buzunar sau un cântec”. Se derulează fărâme de viață și fărâme de moarte, banalitățile cotidiene refac disfuncțional existența („în acea stație de autobuz/ cerul se împărțea la doi”). Iubirea se delimitează în individual și universal, în fiecare septembrie „te voi căuta în zadar”, pentru că „încă te mai visez”.

Circularitatea existenței și a creației preia patternul orașului-fluviu, deschis rătăcirii perpetui și nostalgiei („albatroșii plâng...fluviul mă învață să tac”). Despărțirea de celălalt, proiectată în fapt, corespunde recuperării de sine, prin redescoperirea destinației inițiale: „am visat un poet...lipsea cuvintele răvășite dintr-un poem”. Plecarea pentru a se recunoaște este o scurtă renunțare la tăcere și singurătate. Fenomene până acum suspendate prind să se deruleze: viața merge spre casă. Răsună chemări și tăceri.

Undeva așteaptă, însă, drumurile destinate a fi parcurse în singurătate, spațiile în care numele are rezonanța cuvenită iar cuvintele nu se împrăștie. Marea îi așteaptă pe locuitorii orașului la întâlnirea cea mare. Unii dintre aceștia își cunosc destinația, alții urcă la cer, sau dispar în zare. Cel care pleacă rămâne sărac, doar cu mireasma sentimentelor risipite. Cele *opt tăceri* ale **Marilenei Apostu** își demonstrează, prin lectură, cheia etică și estetică.

***Marilena Apostu**, *Opt tăceri*, Corunca, Editura Hertzog, 2020

Iulian Marcel CIUBOTARU

Din istoria cărții și a tiparului românesc

Specialist cunoscut în istoria cărții românești vechi, doctor în istorie și șef al Biroului *Bibliofilie*. *Manuscrise* din cadrul BCU București, Doru Bădără a publicat în 2019 un masiv op – *Din istoria cărții și a tiparului românesc. Studii și documente* – de aproape nouă sute de pagini, care cuprinde articolele, recenziile și prefețele autorului, apărute între 1980 și 2019, în volume colective sau publicații periodice (unele dintre ele în reviste locale, greu accesibile). Cartea pe care sumar o prezentăm aici beneficiază de un foarte scurt cuvânt introductiv, semnat de Ionel Căndea, care menționează că opul publicat e unul bilanțier, căci a fost tipărit cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani a autorului.

Materialele republicate cu această ocazie au fost împărțite în 10 secțiuni, după cum urmează: *Istoria cărții și a tiparului românesc* (27 articole); *Bibliofilie* (7 articole); *Manuscrise* (2 articole); *Bibliologie* (9 articole); *Studii brăilene* (4 articole); *Varia* (4 articole); *Note* (7 articole); *Recenzii* (13 articole); *Prefețe* (6 articole); *In memoriam Paul Păltănea* (1 articol). Așadar, cartea conține 80 de materiale, cele mai multe circumscrise unei tematici de mare actualitate și încă ofertantă noilor investigații, reactualizărilor și completărilor: istoria cărții și a tiparului românesc.

Doru Bădără are o viziune completă și coerentă asupra tipăriturilor românești, mai cu seamă ale veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea, cunoscând bibliografia și abordând teme de interes cultural, precum tipografii din Moldova și Țara Românească, originea materialului tipografic din prima tiparniță de la Râmnic, confecționarea caracterelor tipografice în Țările Române, editori din epoca brâncovenească, personalitatea și activitatea editorială a unor ierarhi (Antim Ivireanul, Dosoftei) ș.a. Autorul cercetează epoci de mare efervescență culturală, precum domniile lui Șerban Cantacuzino sau Constantin Brâncoveanu. De asemenea, are o perspectivă echilibrată asupra fondului de patrimoniu păstrat la BCU București, din care a extras documente inedite și le-a încredințat tiparului.

Unele studii aduc completări și interpretări noi asupra unor ediții românești tipărite înainte de 1830. Doru Bădără a reușit să identifice o ediție necunoscută a *Psaltirii în versuri* a mitropolitului Dosoftei. Argumentația este convingătoare: „În prefața-dedicație, textele propriu zise sunt identice pe exemplarul din ediția pe care o prezentăm, lipsind însă reclama [...] ce apare în ediția cunoscută; [...] semnătura de la sfârșitul dedicației, în ediția cunoscută, este în limba română, fiind însoțită de numele lui Simeon tiparnic. În ediția pe care o prezentăm acum, semnătura apare în slavonă [...]. Letrina este și ea deosebită și este imprimată cu roșu”. Autorul mai observă frontispicii diferite și alte mici deosebiri, ajungând la următoarea concluzie: „pe baza deosebirilor constatate, *Psaltirea în versuri* a cunoscut două ediții diferite, tipărite ambele la Uniev, în anul de la facerea lumii 7181” (p. 35).

În privința lucrării *Loghica*, tradusă de episcopul Grigorie Râmnicenul și tipărită la București, în 1826, autorul compară ediții și

observă diferențe. Pe lângă anii de domnie diferiți ai lui Grigorie Dimitrie Ghica (pe o ediție se menționează că volumul a apărut într-al patrulea an al domniei, pe alta într-al cincilea), fapt observat și de noi în cadrul unui studiu publicat recent, Doru Bădără mai constată că la pagina 78 a lucrării menționate „distanța dintre rândurile 2 și 3 ale textului este mai mică decât distanța dintre aceleași rânduri de pe pagina 78 a ediției prime, fapt ce indică o reculegere a textului respectiv” (p. 62). Observațiile noastre asupra acestei cărți, prin compararea exemplarelor păstrate la BCU Iași și BJ Iași, au arătat că au existat nu două, ci trei ediții diferite, dar tipărite toate în același an calendaristic. Un element de noutate observat de noi se referă la versurile stemei (regăsite pe versul paginii de titlu), aflate pe un exemplar tipărit în al patrulea an al domniei lui Grigorie Dimitrie Ghica; pe exemplarul acestea, păstrat la BCU Iași (cota RV I 158), versurile sunt diferite de toate celelalte prezente atât pe ediția cunoscută, descrisă în BRV, cât și pe ediția identificată, în 1990, de Doru Bădără. Prin urmare, *Loghica* a cunoscut nu două, ci chiar trei ediții (vezi studiul nostru *Carte românească de patrimoniu în colecțiile Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” Iași*, în „Acta Musei Tutovens. Memorialistică”, V, 2020, p. 75-78).

În volumul prezentat aici se regăsesc și câteva secțiuni care cuprind studii de istorie culturală, documente inedite (spre exemplu, corespondența dintre Panait Istrati și Alexandru Tzigara-Samurcaș), dar și contribuții de biblioteconomie, foarte aplicate și adresate, mai cu seamă, specialiștilor în domeniu: *Contribuții la aplicarea principiului „vedetei uniforme de titlu” la unele cărți vechi românești sau Imagine și eficiență în elaborarea metodologiei de aplicare a ISBD (A)*. Brăilean de origine, Doru Bădără a inclus în acest volum și câteva studii dedicate orașului natal (p. 647-675).

Recenziile și prefețele incluse în această carte arată că autorul a fost în permanență atent la aparițiile editoriale din domeniul său de interes. Observațiile asupra volumelor comentate sunt pertinente și nu lasă loc entuziasmului de moment. Spre exemplu, asupra unei lucrări a arhim. Veniamin Micle, dedicată *Octoihului ieromonahului Macarie*, Doru Bădără face câteva remarci juste și binevenite, afirmând că „nu ne rămâne decât să așteptăm dovezi mai consistente pentru acreditarea ipotezei [privind identitatea dintre ieromonahul Macarie și Martinus Burciensis de Cseidino]” (p. 793).

Studiile și materialele dedicate istoriei cărții și tiparului românesc din acest substanțial volum ne arată, o dată în plus, că autorul este unul dintre cei mai competenți specialiști în domeniu – fiind – în același timp, un cercetător meticolos și

prolific. Materialul iconografic prezent în carte completează idei și vine în sprijinul ipotezelor avansate. Asemenea investigații detaliate sunt și deschizătoare de drumuri, căci oferă sugestii de viitoare analize și consolidează un domeniu de cunoaștere aflat pe o pantă ascendentă.

Doru Bădără, *Din istoria cărții și a tiparului românesc. Studii și documente*, volum îngrijit de Nicolae Ravici-Tătăranu, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei Carol I, 2019, 856 p.

siluete Al. CISTELECAN

O trufanda (Anșa)

Anșa (de i-o fi ăsta numele) e dintre poetele care-au vrut să-și facă brand doar din prenume (mai sînt și altele care au procedat la fel – o Daniela, o Diana...). Sau n-o fi vrut să-și facă numele civil de rușine. După cum scrie, e mai probabilă varianta din urmă. În prima ipoteză, e clar că n-a reușit; în a doua – destul de bine (cel puțin pentru mine, căci nici ea nu pare să fi lăsat alte bunuri după moarte decît numele de pe carte)¹. Dacă nu s-ar scrie și azi de destule ori cam cum scria Anșa la 1937 ai putea zice că scrisul ei e o ofensă adusă întregii poezii române. Dar cum acest soi de scris în versuri (nemuritor) încă are avînt și audiență, se cuvine să apreciem și curajul Anșei. Și chiar are curaj, căci înfruntă fără milă orice temă și orice fel de versificație, de la cea cu ritmică populară la endecasilabice (și chiar mai mult), fără să-i pese dacă ține ritmul ori se împiedică (în ciuda eliziunilor la care recurge mereu). Și nu-și face un scrupul nici din acorduri. E o poetă patriotă și regalistă și-și deschide cartea chiar cu o odă închinată reginei Maria. Odele de felul celei scrise de ea sînt mai degrabă jignitoare decît adulatoare, dar Anșa nu face un capăt de țară din jena cu care ar putea fi primite astfel de omagii: ”Regină între regine,/ Un vis de vrajă întrupat.../ O zîna a Țării Românești,/ Și-n toate cele minunate” etc. (*Regină între regine*). Nu se putea, firește, ca patriotismul să nu se verse în ode la oștire și la vitejia ei: ”O, copii ai țării mele!/ Cu ochii vii... lumini de stele,/ Purtători sunteți d’un nume/ Ce-a trecut hotaru’n lume” etc. (*Străjerii neamului*). Ba chiar și-n ode la viitorii ostași: ”Suntem voioși premilitari,/ Viteji de-ai lui Traian vlăstari,/ Copii ai României mari,/ Români cu piepturile tari” etc. (*Cu noi e Dumnezeu*). Cînd e vorba de patrie, Anșa nu poate fi oprită din declamații.

Dar și de cealaltă dragoste – cea privată - scrie. Aici însă nu din entuziasm, ci din deprimare deplină: ”De-afta jale și amar,/ Pîrîu-mi plînge chinul!/ Durerea mea n-are hotar.../ Ca mine nu-i nici unul” etc. (*Spre seară cînd fetele trec*). Și la ea singurătatea și abandonul îi transformă casa într-un mormînt și patul într-un sicriu: ”E miezul nopții. Privesc furios spre patul rece,/ Și un fior de ghiață prin spatele meu trece!/ Îmi pare-a fi’un sicriu gătit anume mie,/ Și albele cearșafuri de pînză argintie/ Zăbrănice-mi par ce-acopăr țărîna unui lut...” etc. (*De somn mi-s grele gene*). Desigur că există și o etapă de romanțe triste înainte de căderea în depresia fără ieșire: ”O, dacă te-am chemat ades,/ În nopți de visuri și parfum.../ Tu poate nu ai înțeles” etc. (*Sărut nebun în nopți senine*). Sigur n-a înțeles, căci îi iubitul Anșei e un prefăcut care a plecat fără explicații, lăsînd-o pe Anșa să eminescianizeze cum și cît poate: ”În fața casei tale ades/ Eu te așteptam sub teiul des...// O, de-ai ști măcar cît sufăr!/ ai reveni” (*A fost un vis*). O trădată în dragoste e și Anșa: ”Ce martor pot avea, c-am iubit/ Nebun...de cît însăși iubirea.../ Ce era al meu; a fost dorit,/ Trădarea... mi-a fost răsplătirea” etc. (*Dezamăgirea*). Iată cum transpare drama în ruptura versurilor și-n incoerența confesiunii – ca probă de autenticitate.

Nu lipsește, desigur, nici dragostea de mamă și nici jalea de mamă: ”Mămica mea mă legăna.../ Cum leagă eu păpușa mea./ Cu dulce cîntec m-adormea” etc. (*Mămica mea*). Nu scrie însă Anșa doar elegii și ode, ci și legende și peisaje. Peisajele-s chiar pozitive ca stări, inocente, școlărești, firește (cine știe cînd le-a scris...): ”Printre razele de soare,/ Umbre vagi din zări apare.../ Zîne albe prind viață/ Pe covorul de verdeață” etc. (*Vis de vară*). Dar are și peisaje mai elaborate, cum e acest cadru de idilă arabă: ”Cerule e aprins’n flăcări și dogoare-i în pustiuri/ Vîntul spulberă’n aer fierbințeală de nisipuri./ Zarea saltă mai aproape, apoi iar se depărtează.../ Se înalță, se lățește... pămîntu-mbrățișează./ Cer, pămînt, de-a valma freamăt în vîrtej de vînt turbat,/ Răscolind nisipul îl poartă pe-ntinsul blestemat” etc. (*Fiica deșertului*). Cum-necum, Anșa și-a făcut pofa. Nu-mi dau seama pe la ce vîrstă, dar trebuie să fi fost una fragedă (iremediabil fragedă).

¹ Anșa, *Poezia vieții*, Versuri, (Coperta și schițele din text de autoare), Institutul de arte grafice ”Tiparul universitar”, București, 1937. Cu mulțumiri Bibliotecii Centrale Universitare Cluj pentru ajutorul bibliografic.

O poetă cu aripi

De aproape patru ani, de când țin pagina săptăminală **Cercul Poeților Apăruți** pe blogul meu, am ajuns să fiu mai bine informat în privința poeziei ce se scrie în țară. Unele edituri și unii poeți îmi trimit noile apariții litice, ceea ce este salutar, în baza difuzării de carte, mai ales a cărții de poezie... Așa am aflat că un poet puternic și insolit (C. Suditu) poate trăi într-un sat de lângă Buzău, altul (Julien Caragea) în munții Olteniei, că o poetă echinoxistă (Ana Pop Sirbu), trăind la Timișoara, a revenit la poezie după o pauză de trei decenii, fiind probabil autoarea celui mai spectaculos **comeback** din poezia lumii. Un alt fenomen interesant este extinderea zonei poeziei din Banatul Aradului și Timișoarei în cel al Severinului și al Olteniei. A propos de Oltenia, m-a surprins acolo apariția unui grup masiv de poete. Grup este probabil mult spus, este vorba despre autoare din generații diferite, cu formule poetice diferite și care nu s-au autodeclarat drept membre ale unui grup constituit. Oricum, Maria Dinu, Gela Enea, Adela Efrim, Elena Bălășanu, Mariana Didu și altele de la care îmi cer iertare că nu dublez enumerarea dovedesc că „nasc și la Oltenia poete!”

Mariana Didu este o autoare matură, autoare a mai multor volume de poezie, dar și al unor volume de eseuri, precum și doctor în litere cu o teză publicată despre Blaga. Important este că latura interpretativă a creației nu-și pune amprenta pe sponetaneitatea poeziei sale. Nu știu dacă ajută peozia, important este că nu-i dăunează, că aceasta rămîne vie, proaspătă în imagini și metafore, puternic senzorială. Sînt elemente pe care nu le caut neapărat cînd citesc poezie, dar mă bucur cînd le găsesc. Volumul apărut

anul trecut **Femeie cu aripă și psalmii curățirii sufletului** (Editura Contrafort, Craiova) are ceva peste 200 de pagini, la fel ca și **Antiteze**, ieșit din tipar cu un an mai devreme. La prima vedere, m-au intimidat puțin, sînt suspicios cu o productivitate prea mare, dar m-a liniștit lectura. Nu, nu este vorba despre „o fabrică” de poezie, ci despre o productivitate în mod natural ridicată, sînt poezii născute, nu făcute. Sînt autori care au norocul să fie vizitați mai des de poezie, iar acesta nu e un păcat! Dacă ași fi fost autorul cărții, aș fi oprit titlul la prima sintagmă, a doua poate da impresia unui anume didacticism care, din fericire, în volum nu există. De altfel, titlul reunește titlurile celor două secțiuni/ cicluri ale volumului. Dar nu sînt autotul cărții, iar pe de altă parte, trebuie să aibă și comentatorul observațiile sale. Mai ales că multe nu are de făcut! Din cele circa două sute de poeme ale cărții, nu aș fi lăsat deoparte mai mult de 15 – 20, nu pentru că nu ar fi bune, ci pentru că nu au intensitatea ansamblului.

Sigur că titlul meu parafrazează titlul volumului, dar nu este vorba numai despre asta, cred că el definește caracteristica esențială a lirismului Marianei Didu, care este înălțarea. Și nu vorbesc despre frecvența motivului ca atare în acest volum, ci despre un proces mai amplu. Totul pare să conspire la înălțare, în toate formele acesteia, poate că din pricina unui entuziasm liric de fond, care reușește să transmute pînă și angoasele, depresiile, melancoliile. E o poezie vitalistă, poate fi ceva blagian aici, dar cu siguranță este și structural.

Am vorbit despre forța imagistică și de metaforizare a autoarei, despre palpitul senzoarial, aș putea da zeci de exemple, dar nu ar ajuta la nimic în înțelegerea poeziei ca atare. Așa cum nu vezi splendoarea unei case în cărămizile care o alcătuiesc, nu poți percepe nici calitatea unei poezii în detalii, în elementele de compoziție oricît de strălucite sînt acestea, trebuie să recurgi la întreg. Aș alege pentru ilustrare chiar primul poem din volum, **Femeie cu aripă**:

„Cuvântul nu va trebui să aștepte!/
femeia s-a născut/ cu cei mai strălucitori/ și adânci ochi vorbitori/ și degetele ei înflorite în splendori/ vorbesc cugetând/ ea va trece prin șirul de strămtori aruncat în infernul lumesc, și va crește/ înaltă, frumoasă, veghe îi va fi lumina/ și va fi omorâtă clipă de clipă/ rînd cu rînd, suflet cu suflet/ și de milioane de ori va învia/ fiindcă s-a născut femeie cu aripă/ și a devenit poveste și cântec.”

Sau poate și mai bine acest excelent poem despre „apriinderea rânii”:

„S-a aprins rana în amurgul/ nevanescent și eu de moarte zac/ și m-a lovit frumusețea ta/ de bujor însângerat și de camee/ mă durea/ parfumul tău suav/ dar nu știam ce să fac, femeie/ cu tot câmpul acela de bujori/ scufundându-mă-n mute doruri/ în nunți de damfuri și alcooluri.”

Mariana Didu este prin urmare o poetă cu aripi, iar ceea ce-i doresc eu este să le păstreze și să le folosească la fel de bine și în volumele care vor urma...

Suburbii subterane

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Cineva, o miniatură care seamănă cu leul...în (ceva care, luînd în deșert provocările și alarmismele media, ignorînd mandatul și prerogativele sezoniere, refuză mai departe să aducă a) iarnă. Și impenitentul pe(r)dant, mută subiectiv, de colo colo, obiectivul, zgîndărind lucrurile pînă ce-și dau în vileag natura scripturală. Pozează, survolează, foiletează, glosează fantasmе, încercînd să (sur)prindă sintaxa fugoasă a mortalității...

* Secerător cutreierînd prin clanul de ocară, adulmecînd o actualitate doctrinară:

1. În elanul său austerofil, guvernul PNL pare să fi pus botniță iernii. În legendele orbane, iarna e disponibilizată, izgonită, e sezonă non grata, nu se mai primesc subvenții nici măcar pentru ninsoare. Resortul e străveziu, iarna e celtuită cu reputația celui mai pravoslavnic dintre anotimpuri... La rubrica „realizări ale programului de guvernare”, reducerea drastică a consumului de precipitații poate figura ca probă mai mult decît rezonabilă, incontestabilă. 2. Din frenezie se-ntrupează fandacsia. Magistrul Cătu croșetează mai departe, cu virtuasă aplecare și aplicație, feerii finanțiere, dînd iama printre cuvinte, cînd cu răzătoarea (polizorul? freza?) pronunției, cînd cu drujba dentară... În fine, primită fie circumstanța atenuantă că un grai în care cifrele au o concentrație în exces, strepezește fonetica. Problema e însă în altă parte: mereu noi, luați de noi, țesuți de vii într-o reiterată, revizuită și adăugită tapiserie (năvod) de criză.

* 5.02.2020...cu fix 15 ani în urmă, lansam în Pod Pogor (ultima mea lansare publică ieșeană), „Cartea invaziilor” (Editura Vinea, București, 2004). Prezență selectă, regretatul Emil Iordache, editorul Nicolae Țone, amfitrionul Liviu Apetroaie (printre vorbitori), Nichita Danilov, Lucian Vasiliu, Daniel Corbu, Ancelin Roseti, Bogdan Crețu, Dragoș Cojocaru și...să mă ierte ceilalți, chemați poate, dar nenumiți, sînt momente cînd memoria ne trage în piept. Puneam atunci în circulație următoarea aserțiune, ce prindea ad-hoc o inoxidabilă crustă de axiomă: „În această lume, așa cum este ea dincolo de ceea ce versiunile oficiale susțin că ar fi, chiar și de fiecare dată cînd se ciocnesc violent, uneori elastic, alteori cît se poate de plastic, eu nu doar mă simt, ci sînt de-a binelea negativul, antinomul, contrapunctul Omului Invizibil. Acela exista, fără a putea fi/ a se lăsa văzut, eu pot fi

văzut, însă nu exist. Ecce...chiasma.” Nu făceam nimic în plus, decît să mă las purtat în virtutea exercițiului celei mai naturale funcțiuni. Astăzi, actualitatea acelei aserțiuni pare să fi devenit ea însăși axiomatică. Prețul? O viață, din care rămîne doar ceea ce este trebuincios: a fi în spirit și literă, suflet și trup (sic!), doar în exercițiul ficțiunii. Un fleac! P.S. Îmi amintesc că am citit atunci poemul pe care îl atașez în aval, iar după lansare, la cutumiara pișcotăreală, Nichita Danilov mi-a mărturisit „mi-am dat seama cine este criticul la care te-ai gîndit!” și a zîmbit. Am zîmbit la rîndul meu, ca-n oglindă...

* Am și eu o întrebare, este vreun absolvent de construcții navale în trecere pe aici? Îl invite să dea năvală și să mă smulgă din dilemă și ignoranță: ce fel de ambarcațiune e asta, zisă și Ministerul de Interne, cu o singură velă? Cam cît de tare trebuie să bată vîntul (și din ce parte?), ca să meargă? Ce de austeritate, frate, ce de austeritate!

* În singurătate, antecamera ei, cu monologul, care îi este coloana sonoră, n-ai cum să te gîndești la altceva. Cînd e deja parte a corpului, așadar a minții, se cade să-i acorzi timp, din ce în ce mai mult timp, ca unei boli cronice... despre ea vorbesc, despre deșertăciune, despre sintaxa ei de toate zilele, summa și corolarul sintaxelor poetice, grund germinativ și liman colector (loc geometric) al acestora... și insider-ul ei conjunctural (featuring Flenduros). P.S. Ședință foto cu deșertăciunea, fotomodelul meu fetiș (fățiș și în orice altă poziție).

* Wanderer...sterilizată! A sosit în sfîrșit și pentru ea vremea pensiei, a siestei netulburate, după o vechime de 8-9 ani și zeci peste zeci de pui, ca mamă eroină, era și timpul... Wanderer above the life of a dog!

* Undeva mai aproape de cer, în munți, autorul și beneficiarul ultimei cereri de prietenie...un husky și eu!

* Cît de imprudent, cît de periculos, să ții aproape de timpurile și vîrstele inocenței. Nu există anticorpi pentru așa ceva și nici nu știi cînd pot deveni letal de prezente și active prin iconii lor. Trec prin dreptul acelor ferestre de la baie, unde, după ce bunicul matern mă trezea, precaut și îngăduitor totodată, cît să-mi lase destul timp pentru „ritualurile” premergătoare drumului spre școală, în clasa întii, obișnuiam să mai instalez cite o moțăială pe armătura firavă

a cîtorva minute. Și mă simt o formă difuză, incertă, ceva între zombie și mumie asistînd la propria-i îmbălsămare. Într-afît de compactă și intensă, de invazivă poetic, relația mea cu aceste locuri, încît cuvintele se împrăștie la vederea lor, nu mai pot desface, desfolia nimic, nu se mai pot adăuga, sedimentele au devenit monolit. Sînt 50 de ani. (undeva pe Alea Parcului, Bacău, 8.02.2020)

* Finis corona(t) virus! Pereat mundus?

* E unul dintre ultimii aristocrați ai Iașiului. Un hidalgo ajuns la o vîrstă venerabilă. Îl surprind ridicînd adesea privirea spre cer. Eu descopăr cerul de fiecare dată cînd privesc în ochii lor, ai cîinilor. Dacă am reușit să-l prind, se cheamă că ieri a fost o zi senină, nu? (undeva pe Uzinei, 20.02.2020)

* Că tehnologia e ideologie pe linie, am aflat cu o oarecare întîrziere, iar asta ne costă deja. Cînd însă ideologia devine linie tehnologică, florilegiu, fascicol de linii spectrale, înspicat cu linii moarte (cele ale transcendentului și spiritualității nealtoite a la maniere alba-neagra), are alonjă sans rivage și se aplică întocmai, diavolul este on line. Digresiv, ca de obicei.

* Să te confunzi cu/ să te cufunzi în corelativul obiectiv, pierdut într-un act de devoțiune/ devorare autogenă, pînă ce te faci (tot)una cu el, dizolvați în enzimele subiectivității. Despre asta e vorba. Repere bibliografice: Invenția lui Morel, Despre stăpîinii viitorului, Dormind la soare ș.a. (Adolfo Bioy Casares).

* Ni s-a dat greu. Temă de casă, fatalitatea aceluiași mix, între Sisif și Proteu. Nu starea, ci lucrarea. Starea e accesul intermitent, sondînd discontinuu lucrarea. Nu fereastra, ci culoarul. Nu bătrînețea, căci poți ajunge sau nu la ea, e o „descendentă” ceva mai rară și nu neapărat nobilă, care oricum întîrzie suficient ca să nu mai rămînă timp pentru glose, marginalii și note de subsol, ci îmbătrînirea este ființa aceea învăluitoare, care refuză să se dezvăluie, în schimb îți așterne pe chip măști și le înlocuiește cu altele, mai noi, deși par tot mai vechi. Ființa a cărei apăsare (îmbrățișare?) o simți ba în piept, ba în spate, ba și-n piept și-n spate. Un șir de măști ce, așezate una lângă alta, se încapăținează să dea seamă de întîlnirea vieții cu timpul, de amprentele lăsate de cel din urmă în straturile celei dintîi. Hieroglife, înscrisuri fosile, diagramele dispariției.

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose VII. Regele David și muzica sacră

Prin semi-legendarul rege David, un fel de Orfeu al epocii de aur iudaice (primul care face această asociere pare să fie orientalistul american Gordon Loud, *News from Armageddon*, 1936; mai recent, v. Catherine Hezse, *The Contested Image of King David in Rabbinic and Patristic Literature and Art of Late Antiquity*, 2019) poezia, muzica și dansul își găsesc, în una și aceeași persoană, împlinirea, întru slava lui Dumnezeu. Literatura rabinică învâluie într-o aură de mister acest atribut al mezinului ciobanului betleemit Isai, prezentându-l ca pe o predestinare, cum vedem în tractatul talmudic al „rugăciunilor”: „Pe când încă se afla în pântecul mamei sale, el a recitat un poem... Și-a proiectat ziua morții și a recitat poemul” (*Berakhot*, 10: a). În acest context, *kinnōr-ul* (liră sau harpă în ebraică) este un dar al divinității, configurându-i destinul: „O harpă era suspendată deasupra patului său și când veni miezul nopții, se stârni un vânt care suflă peste corzi, făcându-le de la sine să sune” (Idem, 3: b.). Asumându-și-l, evlaviosul rege se dedică integral rolului său providențial, nu numai în plan politic, ca fondator dinastic, al „Casei lui David”, dar și religios, ca „erudit al Torei” și organizator ritualic. „Miezul nopții nu mă prinde niciodată adormit”, îl citează rabinii cei înțelepți; adică, ne edifică aceștia, „el voia să spună că până la miezul nopții studia Thora; iar după aceea, făcea să răsunе cântece și înălța laude Domnului” (ibidem).

Definitorie pentru eroul antic este, în *Vechiul Testament*, secvența din *Cartea a doua a Regilor*, cap. 6, unde se reletează aducerea „chivotului Domnului Savaot Cel ce șade pe heruvimi” (numit și „Arca legământului”) din prizonieratul filisten, la Ierusalim, cu participarea unui număr mare de aleși, „ca la treizeci de mii”, un eveniment fastuos, regizat cu grijă de unificatorul triburilor izraelite într-un stat monarhic consolidat; apelul la muzică este esențial: „Iar David și toți fiii lui Israel cântau înaintea Domnului din tot felul de instrumente muzicale de lemn de chiparos, din harpe, din psaltire, din timpane, din fluieri și din chimvale”. *Paralipomena* („Ceea ce nu s-a spus”) vine cu noi detalii, privind ierarhii și specializări ale muzicanților, în *Cartea întâi a Croniclelor*, cap. 15: 14-24: „Apoi a poruncit David căpeteniilor leviților să pună pe frații lor cântăreți cu instrumente muzicale, cu psaltirioane, ca să vestească cu glas tare de bucurie.../ Heman, Asaf și Etan cântau puternic din țimbale de aramă;/ Zaharia, Iaaziel, Semiramot, Iehiel, Uni, Eliab, Maaseia și Benaia cântau din psaltirioanele cu sunete subțiri./ Matitia însă, Elifelehu, Micneia, Obed-Edom, Ieiel și Azazia făceau începutul cu harpele cu câte opt coarde/ Iar Chenaia, căpetenia leviților, era dascăl de cântări, pentru că era iscusit în acestea./ Preoții Șebania, Iosafat, Natanael, Amasai, Zaharia, Benaia și Eliezer trâmbițau din trâmbițe înaintea chivotului lui Dumnezeu...”.

Nu lipsește din *Cartea Regilor*, puterea exemplului personal: „Și David dănuia cât putea înaintea Domnului și era îmbrăcat cu efod de in./ Așa a adus David și tot poporul chivotul Domnului cu strigăte și cu sunete de trâmbiță”. În versiunea *Septuagintei*: „David era îmbrăcat cu veșminte de vison, asemenea erau îmbrăcați și toți leviții care aduceau chivotul și cântăreții și Chenania, căpetenia muzicanților și cântărilor. David însă mai avea pe el și un efod de in./ Așa tot Israelul a adus chivotul legământului Domnului cu strigăte de bucurie, cu sunete de corn, de trâmbițe, de țimbale și de harpe...”.

În tripla sa calitate, de compozitor, interpret și chiar inventator de instrumente muzicale, cum l-a înregistrat tradiția (nu neapărat confirmată de documentul istoric), regele biblic răspunde unei pasiuni comune a popoarelor acestei părți a lumii antice pentru arta muzicii, despre care am vorbit în articolele noastre anterioare (vezi, pe această temă, pe larg, și excepționalul studiu al lui John Curtis Franklin, profesor de studii clasice la vechea universitate americană din Vermont, *Kinyras: The Divine Lyre*, Hellenic Studies, Washington, 2016. Part I: *The Cult of Kinnaru*; în special pentru tema noastră, Cap. 8, *David and the Divine Lyre*, p. 149-186). Numeroase relieve antice, însoțite și de o bogată literatură, dovedesc, cum vom vedea în episoadele viitoare, același viu interes pentru arta sunetelor la greci,

etrusci sau romani. Nu avem, din păcate, în afara textelor lor religioase, și mărturii plastice antice ale aceluiași interes la vechii evrei. În ceea ce-l privește pe David, imagini contemporane acestuia s-ar fi putut constitui în dovezi ale prezenței sale în istorie. Iar altele, ulterioare cu câteva secole, în perioada încheierii *Psaltirii*, ar fi sporit frumusețea legendei. O singură și uluitoare excepție datează abia din antichitatea târzie, mai precis din secolul al III-lea d. Chr., când, la Dura Europos, pe Eufrat, un sincretism iudeo-heleneo-creștin a permis probabil decoratorilor sinagogii de aici încălcarea severei interdicții biblice a figurației antropomorfe. În 1932, răsărit din nisipuri, un Pompei al Orientului înfățișa în fresce viu colorate, personaje și scene ale *Vechiului Testament*, câteva dintre ele cu referire la întemeietorul imperiului ebraic: ungerea lui David de către profetul Elisei, actul său de generozitate față de aprigul urmăritor, Saul, aducerea chivotului sfânt la Ierusalim, aceasta, din păcate, spre deosebire de scena răpirii ei de către filistenii, grav deteriorată. Ca o compensație oferită iubitorilor de artă, evenimentul e celebrat în splendide miniaturi ale unor manuscrise în circulație la începutul celui de al doilea mileniu creștin, cum *Psaltirea* de la fosta abăție cisterciană Michaelskloster din Heidelberg, sec. XI, aflată la Vatican, ori așa numita *Morgan Bible*, sec. XIII, de la New York.

Interesant de urmărit este destinul lui David, ca personaj, dincolo de stricta referință biblică. Cu *Cartea psalmilor* se deschide cariera internațională, cu precădere europeană, a împăratului biblic. Eliberăți de interdicția imaginii antropomorfe impusă de aurorii veterotestamentari, pictorii și sculptorii creștini s-au concentrat asupra acestuia, din care au făcut un simbol, nu numai al regalității pioase, dar și al literaturii și artei inspirate de divinitate. În secolele XII-XIII, unele școli ale minnesingerilor (celebri cantautori germani) sunt puse sub înaltul patronaj al regelui evreu. În Evul Mediu, marele prestigiu și circulația psalmilor sunt nemijlocit legate de prezența lui David, ca model al relației strânse dintre suveranitatea laică și cea religioasă. Nu mai puțin a contribuit la aceasta și atenția deosebită ce i-o acordă *Noul Testament*, în calitate de strămoș al

lui Iisus, limpede enunțată de apostolul Pavel (*II Timotei*, 2: 8; v. și *Ioan*, 7: 41-42). În ambiția sa de edificare a unui imperiu creștin, Carol cel Mare își asumă explicit acest model autoritar, cum se vede pe coperta încrustată în fildeș a *Psaltirii lui Dagulf*, comandată de împărat pentru aliatul său papa Adrian I, în care David e reprezentat dând indicații și mânuind el însuși harpa în mijlocul muzicanților săi. Referiri la arta ilustrării artistice, le găsim în dedicația în versuri latine a presupusului autor, către sfârșit de secol al VIII-lea, „umilul servitor” al lui Carol, cum însuși se recomandă, scribul Dagulf: „Literele aurite pictează versetele lui David:/ Și drept e ca dulcile cântece să fie împodobite-astfel./ Cuvintele aurite sună, aduse la viață de cozile-aurite./ Și ele mărturisesc despre un bine care va dăinui de-a pururi./ Și drept e ca ele să fie, în tablete de fildeș./ Cioplite de o mână măiastră./ Aici ni se arată originile psaltirii./ Și regele, care vorbește-n cuvinte-nțelepte, se-alătură, el însuși, corului...”.

Dar „psalmistul dulce al lui Israel”, apare în numeroase alte ipostaze plastice, ca un „veritabil pivot” (Éric Palazzo) al întregii serii de teme iconografice religioase creștine, din epocile antichității târzii, bizantine, medievale... O publicație a Departamentului de artă și Arheologie a Universității Princeton, *King David in the Index of Christian Art*, din 2002, ne semnalează variate modalități de

reprezentare artistică: manuscrise inluminat (coperte, pagini de titlu, vignete), tipărituri, vitralii, mozaicuri, tapiserii, statui, picturi..., din muzee, biblioteci și diverse colecții, cu peste 5000 de intrări repartizate pe 240 de scene iconografice, înșirate alfabetic, cu episoade distincte din viața lui David: păstor, muzician, poet inspirat, vindecător, soldat, politician, fugar, mesia, rege, profet, orant, jeluitor, **îndrăgostit**, soț, părinte... Un număr copleșitor de inluminății din manuscrise medievale, cele mai multe, desigur, psaltiri, îl înfățișează

pe David cântând la harpă sau, mai rar, la alte instrumente, singur sau acompaniat de alți muzicieni. Dintre acestea, multe de o deosebită expresivitate artistică, ne atrag atenția, bunăoară, tot din medievalitatea timpurie, carolingiană, din a doua jumătate a secolului VIII, așa-numita *Vespasian Psalter*, cu o splendidă pagină înfățișându-l pe David înconjurat de scribi și muzicanți instrumentiști, ori, peste un secol, *Biblia lui Carol cel Pleșuv*, abundent ilustrată și ea, dăruită acestuia de contele Vivien de Tours la anul 846. Sărind peste câteva secole, mai evidențiem, ca reprezentativă pentru arta romanică engleză, *St. Albani Psalter* (sau *Psalter of Christina of Markyate*), un veritabil album al anilor 1120-1130, cu 42 de pagini integral miniate, 211 de inițiale și 17 desene viu colorate. Planșa cu David cântând la violă, flancat de doi interpreți la harpe de mână, e un veritabil model de pictură naivă și ar putea fi semnată fără ezitare de un Rousseau Vameșul și ar face cinste oricărui muzeu de artă modernă contemporană.

Miniaturistii români n-au ocolit nici ei subiectul, deosebit de generos, cum se vede. Episoade din viața regelui poet și muzician l-au inspirat pe vestitul Anastasie Crimca, înalt prelat și grafician de talent în același timp. Între diversele ipostaze ale lui David în *Psaltirea de la Dragomirna*, 1616, a mitropolitului moldovean, le reținem pe acelea de autor inspirat de un înger sau de interpret însoțit de alaiul muzicanților, în peisaj bucovinean, cu brazi, și ținând în mână instrumente tradiționale românești, precum cobzele. Să menționăm că o cobză apare în mână lui David și pe frescele exterioare ale Mănăstirii Voroneț, realizate de meșteri anonimi în vremea lui Petru Rareș. Revenind la mitropolitul miniaturist din secolul următor, acesta ne face atenți asupra vechimii genului poetic al cântecului de laudă, căci într-o imagine apar frații lui Moise, Aron și Mariam, împreună cu un grup de alți muzicanți (v. G. Popescu-Vâlcea, *Miniatura românească*, Buc., Meridian, 1981, pl. 101-107; pentru inluminățiile occidentale, între numeroasele cărți și albume, v. excelențele reproduceri în *La Bible. Le Livre des Psaumes*, Paris, Ed. Rencontre, 1971). Psalmii davidieni ne trimit și la izvoarele literaturii române, către a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când Nicolae Milescu Spătarul își însoțește cu niște *Stihuri la dumnezeiescul David*, traducerea, operă de pionierat, a textului biblic (1661-1664), preluată și drastic revizuită de Dosoftei. Minunata *Psaltire*, „pre versuri tocmită” de mitropolitul moldovean în silitul refugiu polonez, la 1673, socotit pe bună dreptate „întâiul monument de limbă poetică românească” (N.

Manolescu), aduce cititorului modern o undă de aer proaspăt, înviorător: „Strigăți lui Dumnezeu tare./ Tot pământul, cu cântare./ Cântați-i cu voaie bună./ Cu bucurie-mpreună./ Cântați Domnului în strune./ În cobuz de viersuri bune./ Și din ferecate surle/ Viersul de psalomi să urle...”. Versiunea lui Dosoftei face față cu bine concurenței tentativelor similare recente. „În varianta postmodernă, scrie d-na Loredana Opăriuc, frumusețea primelor versuri pălește, mai ales din pricina memoriei culturale care a clasicizat versiunea mitropolitului” (*Versiuni ale Psalmilor la Dosoftei și Șerban Foarță*, în volumul *Text și discurs religios*, Iași, p. 351). Înclinăm să credem că tânăra universitară ieșeană are perfectă dreptate.

David muzician, decoratie în fildeș, *Dagulf Psalter*, cca 793-95, Louvre

Aducerea Chivotului sfânt la Ierusalim, miniatură în *Morgan Biblia*, sec. XIII, d. Chr., Pierpont Morgan Library, New York

Regele David cântând la lăută, frescă exterioară, Mst. Voroneț, sec. XVI

Ștefania HĂNESCU

Revista revistelor

Tuturor cititorilor, la început de an, lecturi bogate și alese! Răspunsurile descoperite în paginile revistei **Discobolul** (redactor-șef, Aurel Pantea), nr.274-275-276/2020, la întrebările *Unde? Când? Cum? De ce scrie? și Pentru ce scrie scriitorul român?*, din cadrul anchetei realizate de Mihai Barbu, întrețin această nădejde, căci scriitorul, așa cum mărturisește Ruxandra Cesereanu, ca nimeni altul știe despre puterea tămăduitoare a cuvântului: „Scriitorii scriu pentru ei înșiși (eu fac asta), dar scriu și pentru ceilalți (și asta o fac). Ca să îi vindece și să-i mângâie și să-i răsfete (...)”. Variată și densă, publicația prilejuiește atât întâlniri cu poezia, prin textele semnate, printre alții, de Kocsis Francisco, Ana Ardeleanu sau Ion Hirghiduș, cât și cu proza lui Adrian Alui Gheorghe, Ion Crăciun, Savu Popa ori Cornel Nistea. De neocolit, *Jurnalul* lui Gheorghe Grigurcu și rubrici precum *Fețe pierdute* sau *Cărți, cronici, autori* asociate cu nume de referință: Al. Cistelean, Nicolae Oprea, Iulian Boldea, Ion Pop, Ovidiu Pecican. Piața cărților, și de această dată, este prezentată cu obiectivitate și rigoare de Mircea Stâncel. Un text solid, cu acribie construit, *Poezia lui Ion Mureșan*, propune exegetul Mircea Bărsilă. Tot asupra poeziei se oprește și Mihai Zamfir în nr. 51-52/2020 al **României literare** (director, Nicolae Manolescu), invocând, în articolul *Poezia consolatoare*, discreția ca termen potrivit „să sintetizeze vocația de scriitor” a Monicăi Lovinescu. La poezie se întoarce și Nicolae Manolescu, criticul mărturisind în editorialul său, *Despre lirică: al patrulea gen.*, Sigur, am scris nu o dată despre poezie (...) și unii s-ar putea mira că reiau subiectul. A câta oară? Nu mai știu nici eu”. Poetul Ion Mureșan propune pentru acest număr al revistei un *Poem de dragoste*. Semnalăm, din multitudinea de materiale neapărat de parcurs, texte semnate de Gabriel Chifu, Mircea Anghelescu, Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Ioan Holban, Alex Ștefănescu, Grete Tartler, Horia Gârbea, Vasile Spiridon. Moment aniversar al revistei **Convorbiri literare** (director, Cassian Maria Spiridon), nr.12/2020: 25 de ani din actuala serie! Viață lungă și cititori avizi! Acestui eveniment îi dedică un amplu material directorul publicației, amintind data apariției primului număr din noua serie, 20 ianuarie 1996, precum și obiective din articolul-program intitulat *Un alt început*. Cu acest prilej, numeroase personalități și-au îndreptat gândul către publicația ieșeană, Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, transmițând mesajul său „de încredere în perenitatea culturii, a literaturii și a *Convorbirilor*”. Dialoguri, pagini de poezie, proză, eseu, cronică și istorie literară completează acest număr special al revistei în care semnează, printre alții, Ion Papuc, Marta Petreu, Ioan Holban, Cristian Livescu, Constantin Dram, Ioana Diaconescu, Adrian Dinu Rachieru, Vasile Spiridon, Livia Iacob, Antonio Patraș, Liviu Papuc, Emanuela Ilie, Adrian G. Romilă, Gellu Dorian, Theodor Codreanu, Mircea Platon, Simona Modreanu, Dragoș Cojocar. **Revista Orizont** (redactor-șef, Mircea Mihăieș), nr.12/2020, întâmpină cu titlul anchetei realizate de Cristian Pătrășconiu, o invitație la întoarcere în timp și la explorarea ludicului: *Când ați aflat că nu există Moș Crăciun?* În jurul fascinantului personaj au țesut povești cu iz nostalgic unsprezece respondenți. Este semnalată, de asemenea, apariția volumului de poezii al lui Mircea Cărtărescu, *nu striga niciodată după ajutor* (Editura Humanitas, 2020), despre veșmântul nou al poeziei cărtăresciene consemnând temeinic critic Christian Crăciun în articolul său „Mi-aș scrie literele”. Versurile Ilenei Mălăncioiu și ale lui Adrian Bodnar,

eseul Adrianei Babeți despre capodopera lui W. G. Sebald, *Austerlitz*, recenzia lui Cornel Ungureanu, *Gabriel Chifu și oglinda poeziei*, întregesc conținutul publicației. Un loc aparte îl ocupă în paginile revistei de cultură **Ateneu** (director, Carmen Mihalache), nr.611-612/2020, colocviul *Lectura în vremuri de pandemie*. Semnează în paginile dedicate colocviului Nicoleta Popa Blaniariu, Lucian Vasiliu, dar și premianții ediției 2020: Cassian Maria Spiridon, Liviu Franga, Lavinia Braniște, Alexandru Ovidiu Vintilă, Emanuela Ilie, care amintește de „singurătatea de cursă lungă a unor critici sau scriitori” în acest „context metacritic”. Sumarul este completat cu articole semnate de Adrian Jicu, Marius Manta, Carmen Mihalache, Dan Petrușcă, Constantin Gherasim, Pavel Nedelcu, Marian-Sorin Rădulescu, Vasile Spiridon, Ana Paraschivescu, dar și cu grupaje de versuri ale poetului Valentin Talpalaru și ale unora dintre laureați. Andrei Marga continuă, în **Tomisul Cultural** (director fondator, Iulian Talianu), nr.21/2020, analiza propriei opere, „o încercare de construcție filosofică”, după cum menționa în numărul anterior al revistei. Remarcăm rubricile bogate în texte poetice aparținând lui Nicolae Prelipceanu, Ioan Es.Pop, Eugen Uricaru, Cassian Maria Spiridon, Vasile Dan sau Daniela Șontică. În paginile revistei descoperim șapte poeme stănesciene puse la dispoziția redacției de Mircea Coloșenco. Atrag, fără îndoială, atenția textele propuse de Ștefan Mitroi, Diana Vrabie, Liviu Antonesei, Corin Braga. **Revista Apostrof** (redactor-șef, Marta Petreu), nr. 12/2020, reunește nume reprezentative ca Mircea Tomuș, Iulian Boldea, Ion Vartic, Constantin Cubleșan sau Vladimir Tismăneanu. Marta Petreu se oprește asupra culegerii de eseuri a profesorului și istoriografului Ioan-Aurel Pop, *Veghea asupra limbii române* (Editura Litera, 2020), pe care o caracterizează drept o „carte de reacție, una calmă, blând-pedagogică, la un fenomen imediat: la maltratarea de către noi a limbii române”. În cadrul rubricii *Jurnalul de cărți*, cu binecunoscuta-i rigoare analitică, stăruie Ion Bogdan Lefter asupra romanului *Sfumato* (Editura Polirom, 2019) de Mircea Daneliuc, „un soi de *road fiction*, un *road novel*”. Numărul dublu 9-10/2020 al consistentei publicații **Scriptor** (coordonator, Lucian Vasiliu) se deschide cu *Poemul desenat*, concept original concretizat prin conjugarea armonioasă a poeziei cu grafica, invitații rubricii fiind poeta Marta Petreu și artistul plastic Dragoș Pătrașcu. Poezia de calitate din acest număr este semnată de Ștefan Mitroi, Remus-Valeriu Giorgioni, Sorin Roșca, dar și de autorii spanioli Maria-Cristina Casado Alcalde și Javier Salvago. Decupăm din sumarul revistei nume binecunoscute: Livia Cotorcea, Nicolae Busuioc, Nicu Gavriluță, Theodor Codreanu, Vasile Proca, Dumitru Crudu, Virgil Rațiu, Olimpiu Nușfelean, Doru Scărlătescu, Nicolae Crețu, George Vulturescu, Bogdan-Mihai Mandache, Liviu-Ioan Stoiciu, Ioan Holban, Grigore Ilisei, Eugen Uricaru, Cristina Hermeziu. **Eleganta** publicație constănțeană **Ex-Ponto** (redactor-șef, Ovidiu Dunăreanu), nr. 3-4/2020, găzduiește versuri ale unor cunoscuți poeți precum Simona Grazia-Dima, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Alexiu, George Vulturescu, regretatul Octavian Dumitru Unc, căruia îi sunt dedicate secțiunea *In Memoriam* și un editorial tulburător semnat de Angelo Mitchievici, *Elegie pentru prietenul meu*. Decupăm din cuprinsul revistei și o bogată rubrică de proză, căreia i se adaugă note de lectură, cronici, comentarii. Remarcăm, de asemenea, dialogul dintre Iulian Talianu și invitatul său, criticul literar Alex. Ștefănescu. Așadar, o revistă de evidentă ținută în peisajul nostru literar!

cartea străină

Laurențiu ISTRATE

Neastâmpăr. Radiguet și noua ordine sentimentală interbelică

Raymond Radiguet se numără printre scriitorii tineri care au făcut furori în cercurile literare pariziene de la început de epocă interbelică. Chiar dacă nu a apucat să trăiască mai mult de douăzeci de ani, a lăsat în urmă câteva opere scandaloase, ingenue în infamia lor, o moștenire de decenii întregi capabilă să fascineze în continuare publicul lipsit de pudoare al secolului XXI.

Neastâmpăr e primul din cele două romane scrise de Radiguet și singurul apărut în timpul vieții sale, în 1923, ca o neghină în mijlocul romanelor care tratau cu solemnitate și seriozitate tema războiului în toate aspectele sale, fie că vorbim de sentimente patriotarde de gloriificare a eroilor de pe front sau de aversiune față de atrocitățile de pe câmpul de luptă. Radiguet nu tratează această temă în nici un fel, ci mai degrabă o ignoră sau, mai bine zis, o bagatelizează. Pentru protagonistul romanului, războiul e o realitate aflată undeva în spatele unui glob de sticlă izolat, de neatins. E ca muzica în surdina dintr-un restaurant pe care o ignori în cea mai mare parte, dar care totuși creează un cadru favorabil pentru o întâlnire. În roman, cam asta este războiul: un răgaz de odihnă de la mersul normal al lucrurilor, vacanțe prelungite și oportunități de aventuri erotice nebănuite.

E oarecum de înțeles toată această atmosferă, ținând cont că naratorul-protagonist este un adolescent licean de 16 ani. Unul atipic, e adevărat, care beneficiază de o surprinzătoare libertate din partea părinților, pînă într-acolo încît își permite să chiulească de la școală fără niciun fel de jenă ca să își consume pasiunile (sau iubirea?) cu Marta, o tînără adultă cu trei ani mai mare decît el, artistă aspirantă, căsătorită cu un militar care trăiește realitatea războiului pe viu. S-ar zice că nu e de mirare, considerînd situația prezentată, controversa și scandalul stîrnit în jurul acestui roman – relația amoroasă dintre un minor și o majoră. Totuși, coordonatele speciale ale acestei situații de adulter nu cred că pot genera revoltă prin ele însele; nici erotismul din roman nu se remarcă printr-o vulgaritate pornografică șocantă de tipul Marchizului de Sade, deși probabil că publicul superficial și pudibond ar putea tresări doar pe baza acestor două elemente. Ceea ce spun eu că schimbă cu totul percepția asupra genului de roman sentimental de război este atitudinea naratorului, modul în care sunt relateate evenimentele, mai ales că este vorba despre fanteziile și pasiunile de nestăvilit ale unei minți adolescente.

Discursul naratorului-protagonist e complex și are o evoluție abruptă, de la naivitatea și timiditatea provocată de descoperirea iubirii, pînă la atingerea unui nivel despotice de cinism care implică manipulare sentimentală și egoism absolut. Tînărul îndrăgostit, timid la început, devine posesiv și maniacal, sfîdînd toate principiile morale care guvernează societatea mic-burgheză din jur, plină de preconcepții și restrîngerii de orice tip care, în opinia sa, sunt complet anihilate de libertatea pe care ți-o oferă iubirea. E ca o insulă din mijlocul unui crater care marchează distrugerea a tot ce-a fost vechi, a tot ce e tradițional cunoscut ca fiind moral. Practic, niciun personaj din jur nu scapă de ironiile „eroului” iubirii egocentrice, cu atît mai puțin potențialul erou de pe câmpul de luptă, Jacques, soțul amantei sale, care nu are nici cea mai vagă bănuială că este înșelat.

Acest joc despotice al manipulării sentimentale, la care Marta este și ea complice, este fascinant de privit întrucît este descris cu o naturalețe și o dezinvoltură care arfriza inocența, dacă naratorul nu ne-ar aminti constant de conștientizarea propriilor sale ticăloșii. E foarte interesant modul acesta direct, sincer în care Radiguet își pune protagonistul să își expună mintea de licean îndrăgostit, conflictuală și contradictorie, dominată de o oarecare neconcordanță între intențiile și gîndurile sale la limita maleficului și acțiunile sale precaute, dominate de grija de a nu-i răni pe ceilalți (nu întru totul, nu pînă acolo încît să se autodistrugă), acțiuni pe care el le pune pe seama lașității sale de a se expune. De aceea Jacques, personaj vulnerabil sentimental, este ținut în ceață în totalitate pînă la final, ca și cum soarta lui, propria lui viață ar sta în mîinile personajului central.

Intențiile și planurile protagonistului, dar și unele acțiuni ale sale, sunt reprobabile, detestabile din punct de vedere moral, dar modul alambicat de a se autoanaliza sentimental e remarcabil prin luciditatea sa. Cu toate controversele sale, acest roman e impecabil scris prin ușurătatea și dezinvoltura de care dă dovadă Radiguet în discursul narativ. E un roman care șochează și fascinează prin lipsa lui de inhibiții morale, fără însă a părea ostentativ vulgar. Șocul vine din interior, din tonalitate și din substraturile gîndirii adolescente a naratorului, nu de la suprafață, din superficialități pornografice. E ceea ce îl face să fie un roman de excepție, infam și sublim în același timp.

RAYMOND
RADIGUET
Neastâmpăr

Ioan ADAM

Anatomia livrescului

Două sunt pisteles urmărite detectivistic de Teodora Fintinaru în noua sa apariție editorială^{*)}: *anatomia livrescului* și, consecință logică, *praxiologia* acestuia, adică suma practicilor de creare, editare și utilizare a cărții în viața privată. Terminologia academică (studiul a fost la origine o teză de doctorat) n-ar trebui să-l intimideze pe cititor. Excursul doct devine adesea o excursie agreabilă și erudită, gen Odobescu, în lumea cărții ca factor ordonator și stimulator al existenței. Privind în oglinda retrovizoare a istoriei, Teodora Fintinaru ne explică de fapt cum am ajuns să citim și câte feluri de lectură sunt. Ca americanul Martin Puchner, eseista ne conduce în *lumea scrisă*, ne propune povești, repere, imagini care au schimbat optica și traiul străbunilor noștri europeni. Guvernât de surăs și îngândurare, de prudență și entuziasm, dar mai ales de siguranța de sine a cercetătorului avizat, discursul critic explorează veacurile dintâi ale civilizației cărții, acela în care invenția lui Gutenberg, tiparul, a făcut din carte o dimensiune esențială a vieții de toate zilele. Inclusiv a românilor, care au descoperit repede folositoarea zăbavă a cititului.

Am descoperit de curând în muzeul unei uriașe basilici din Pamplona o inscripție tulburătoare: *Omnia Mirabilia cum Cathedrale comparantur*. Fără a fi ateu, dimpotrivă, îmi îngădui o substituție: *Omnia Mirabilia cum Bibliotheca comparantur*. Autoarea volumului pe care-l prefățez acum a trăit decenii întregi în refugiul securizant al unei biblioteci de excepție, analizând scrisul celor „vechi și bătrâni”. A rezultat de aici, în 2010, o sinteză fermecătoare, *Vitralii patinate*, o tulburătoare imagine a „înlăuntrului românesc” ascuns sub brocarturile grele ale literaturii noastre medievale.

Neobosit năier pe apele erudiției, Teodora Fintinaru și-a continuat odiseea bibliografică, visând un liman însořit, o Itacă a certitudinilor. Iar una dintre ele, expusă concis în noua sa cercetare este că în multe documente studiate, care acoperă mai bine de trei secole de frământată istorie românească, adică de la 1508 până la 1830, „nu am înregistrat nicio dovadă a inutilității cărții și lecturii”. Ipostazele binomului *om-carte*, în varianta specifică *românul și cartea*, dau noii sale demonstrații critice tensiune și interes. Apusul și Răsăritul fiind cele două fețe ale Europei, autoarea examinează plutarhian practicile lectoriale din ambele zone geografice, dozând informația, indiciile, detaliile sau resuscitând, cum inspirat scrie într-un rând, „sectoarele adormite ale documentului” pentru a-l face să dea seamă despre om – român sau neromân, dar european – cu zbaterele și incertitudinile lui, cu bucuriile sale de-o clipă și (mai ales la noi) durerile de-un veac.

Chiar dacă reduce deliberat trimiterile la istoria evenimențială, Teodora Fintinaru ne arată cum cărțile au influențat durata lungă a acesteia, fiind – pe rând sau simultan – argument existențial, instrument educațional, „o unealtă a minții și prelungire a sufletului”. Pentru a-și atinge scopul, convoacă în cascadă argumente din zone ce par a fi la prima vedere divergente sau greu de relaționat. Fruct dulce-acrișor al maturității, discursul pluridisciplinar implică recursul la filologie, etnologie și imagologie, la

psihologie și sociologie. Adeptă a vechiului și și sănătosului principiu *non multa, sed multum*, Teodora Fintinaru evită pedantismul, dozându-și cu suplețe argumentele în funcție de obiectivul fixat. E filolog, când fluxul demonstrației cere argumente de ordin filologic (a se vedea pasionantele asociații și disociații legate de cuvântul *livresc*), critic de artă, când iconografia livrescului îi impune descoperirea inefabilului din naturile moarte care includ cărți, istoric al mentalităților, examinate în succesiunea lor policromă și, de ce nu?, arheolog de o factură aparte, capabil să recompună modalitățile de lectură și „fragmentarul domestic” tănuir în umbra imaginii și a textului. Să fie o întâmplare că unul din capitolele esențiale ale cărții sale e prefățat, *prevestit*, de un citat din urgisitul Céline: „Tot ce e interesant se petrece în umbră”? Prin iluminarea reciprocă a artelor și disciplinelor se ajunge pas cu pas la revelarea eului ascuns, a „omului invizibil, interior” (Taine), atras progresiv, apoi cucerit de carte ca instrument cultural global a cărui putere ideologică nimeni nu o poate nega, nici măcar analfabeții. Câtă dreptate are Teodora Fintinaru când vede în carte un David obligat să-și repete la infinit lupta cu monstrul ignoranței autosuficiente!

Recunoscând polivalența autoarei, văd în ea în primul rând un filolog, stabilit de mult timp în *Arcadia librorum*. De fapt tot discursul său, amplu, sistematic, e clădit pe o observație filologică de finețe care a scăpat altor analiști: metamorfoza cuvântului *livresc* de la statutul ancilar, subordonat, de adjectiv înregistrat ca atare de *Littre*, *Le Petit Larousse* și *DEX*, la acela de substantiv, adică *nomen* cu calitatea de a denumi ființe, lucruri, noțiuni, nu simple atribute ale acestora. Extensia semantică a termenului, remarcată și urmărită în undele ei concentrice, e determinată de mulțimea *actelor* legate de carte, de experiențele culturale aferente acesteia. O bună parte a studiului, aceea care îi dă alura unei excursii erudite, despre care aminteam la începutul acestor notații, e consacrată unei taxonomii subtile a felurilor de lectură și scriere. Autoarea nu ne vorbește de sus, de la catedră ori de la analog, pupitrul înalt, portabil, de pe care se citeș cărțile de cult în biserică, ci călătorește împreună cu noi în spații și epoci în care cartea cucerește spațiul privat, devine dimensiune cotidiană a existenței și, nu mai puțin, vehicul al istoriei.

În caruselul lecturii intră principii, regi, negustori, zarafi, monahi, învățătoare, morari, țărani, logofeți (unul dintre ei, Petrarhe, își desenează, în *Erotocritul*, autopoortretul ca însemn orgolios al identității auctoriale). Se practică lectura ca retragere, ca reclusiune, ca solitudine cu fața spre ceilalți (Montaigne), ca *loisir*, ca prag al discuției (vezi cazul abatelui Galiani), ca evadare în fabulos, lectura prin corespondență, extroversia, adică „cititul cu voce tare, într-un spațiu public”. Oricare ar fi modalitatea, lectura înnobilează, umanizează, conștientizează ființa omenească

de rostul ei pe pământ. (Apelând iarăși la o paranteză confesivă, trebuie să recunosc că citind, acum un deceniu, în *Vitralii patinate*, comentariul Teodorei Fintinaru despre *iconografia livrescului*, am început să văd tablourile expuse în mari muzee ale Europei cu o atenție suplimentară rezervată prezenței cărții. La Prado, popas madrilen obligatoriu, am descoperit o grafică de Goya, din seria „picturilor negre”, în care un ins citea ceva, cu glas tare, desigur, unei strânsuri de siluete simiești. Pe fețele lor, sumar surprinse, licărea un surăs. *Înțelegeau, simțeau* puterea cărții...)

Teodora Fintinaru nu se rezumă la scheme. Viața cărților e viața oamenilor. În concertul lecturii și al practicilor scriptoriale fiecare om reprezintă o nuanță, o diferență, scurt spus, o identitate. Dante, Petrarca, Charles d'Orleans, Labbé, Ronsard, Margareta de Navarra, Montaigne, Rousseau, Voltaire, Saint-Simon, Doamna de Sévigné, Adèle de Boigne sunt toți *cititori*, dar gândesc *altfel*, înțeleg altfel rostul lecturii și beneficiile ei. Femeile citeș altfel decât bărbații, *animus* și *anima* impun cristalizări intelectuale diferite.

Teodora Fintinaru alătură acestor efigii europene aureolate de prestigiul unor mari culturi și personalități culturale românești. O bună parte a cărții (îndeosebi capitolele VI și VII) e consacrată lumii românești ca parte a unei Europe în mișcare. Aici cartea a avut un destin picaresc la a cărui conturare au contribuit Dosoftei, Neculce, Milescu, Cantemir, stolnicul Cantacuzino, Constantin Mavrocordat, așadar „personalități accentuate”, cum le-ar spune Karl Leonhardt, dar și publicul cititor alcătuit din meșteșugari, mici negustori, isnafi (pe nedrept ridiculizați de Caragiale), copişti, caligrafi, colportori de carte, țărani (unul din ei este modestul crâșnic Picu Pătruț din Săliște, un „Fra Angelico” ce deținea 200 de cărți cumpărate sau copiate de el însuși). Fără acest public umil, dar relativ numeros, constant, tezele Școlii Ardelene ar fi rămas simple utopii livrești.

Căutând în umbra vechilor documente, investigând, printre primii la noi, fascinantul univers al însemnărilor pe cărți, Teodora Fintinaru scoate la lumină detalii pasionante, deschide o fereastră spre „nevoințele” și ispitele scrisului românesc. Rezultatul acestor neobosite căutări e o carte captivantă ca un roman de aventuri intelectuale, o carte justițiară despre „firea românească”, scrisă altfel decât e de la o vreme moda. Într-una din primele ei pagini, autoarea menționa o însemnare a unui anonim pe pagina unui *Tetraevangel* de la finele veacului al XVI-lea: „Frați ai mei, cinstiți și respectați cartea.” În vremurile de recesiune culturală pe care le trăim, aceste cuvinte au dubla valoare de îndemn și apel.

Căutând în umbra vechilor documente, investigând, printre primii la noi, fascinantul univers al însemnărilor pe cărți, Teodora Fintinaru scoate la lumină detalii pasionante, deschide o fereastră spre „nevoințele” și ispitele scrisului românesc. Rezultatul acestor neobosite căutări e o carte captivantă ca un roman de aventuri intelectuale, o carte justițiară despre „firea românească”, scrisă altfel decât e de la o vreme moda. Într-una din primele ei pagini, autoarea menționa o însemnare a unui anonim pe pagina unui *Tetraevangel* de la finele veacului al XVI-lea: „Frați ai mei, cinstiți și respectați cartea.” În vremurile de recesiune culturală pe care le trăim, aceste cuvinte au dubla valoare de îndemn și apel.

^{*)}Teodora Fintinaru, *Primăvara lecturii la români. Fragmente de cotidian în spațiul carpatin sec. XVI – începutul sec. XIX*, Editura Academiei Române, București, 2020.

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Exuberanță orădeană

Deschisă în perioada 20-31 decembrie 2020, la Galeriile „Th. Pallady”, și prezentată de un trio de profesori-doctor (Emanuela Ilie, Ofelia Huțul și Cristina Talpan), expoziția Elenei Felicia Cîmpian, intitulată *Interferențe spirituale*, a beneficiat și de o perioadă de grație, astfel că a putut fi vizitată și în primele zile ale noului an. Artista din Oradea, la rîndul ei cadru didactic la Facultatea de Arte Vizuale de acolo, mai expusese la Iași cu câteva luni înainte, în iulie 2020, împreună cu Gheorghe Drăgan. De această dată, ea a împărțit spațiul expozițional cu una dintre prezentatoare, Ofelia Huțul – fără ca aceasta din urmă să fie promovată publicistic și nici pe afișul evenimentului!

În partea rezervată oaspetelui de peste munți, atrage atenția, de departe, exuberanța creativă, marcată și de dominarea tonurilor de galben și ocră, pe fundaluri și, adeseori, și în centrele de interes. O bună parte dintre lucrări (uleiuri pe pînză, de dimensiuni medii) constă în invocarea gestualității cu care au fost alcătuite. În acest sens, unul dintre toposurile remanente este circularitatea

– de unde și frecvența simetrie radială, precum și formatul pătratic al unora dintre ele. Subiectul fiecărei lucrări devine atît de preocupant încît încadrările apar mereu strînse, impresia fiind, de regulă, de enigmatice gros-planuri asupra unor incitante desfășurări alchimice. Conținînd, în piesele forte, elegante rezolvări ale spectacolului de linii și culori, acestea asigură și principala atracție a evenimentului – căci dezvoltările cu miez mai mult sau mai puțin figurativ aduc mai degrabă cu detaliul arhitectural insuficient precizat.

Expoziția nu este străină nici de spiritul artei caligrafice extrem-orientale, în care execuția în sine a ideogramelor capătă un sens artistic, potențator al celui semantic. Tot astfel, ductul liniilor, frînte, arcuite, tușe fugitive sau dire prelungi, aproximează stările de spirit aureolînd misterioase ideograme interioare. Cele mai multe clamează bucuria fantazării dar și eleganța, senzualitatea ori gravitatea sentinței ermetice, care se fac simțite dincolo de jocul deconcertant de linearități.

În formulă semiotică generală, intenția expozantei, tipică pentru reprezentanții artei abstracte, poate fi descrisă drept reformatare semantică a datelor vizuale mimetice. Se acuză un mare angajament afectiv, în încercarea de a trece de la transparența (banală) a indicilor iconici la noblețea multivalentă a semnului propriu-zis. Totuși, se face încă simțită o oscilație între mai multe nuclee vizuale. Spectacolul creativ pornește fie de la inițiative gestuale, de *action painting*, fie de la elementul (vag) figurativ, de la cel totemic ori, în general, de la figurarea ermetică. În această ultimă privință, se recunosc apeluri mai mult sau mai puțin discrete la Kandinsky și la alte rezolvări cromatice expresioniste, violența lor suplinind, adeseori cu brio, reprezentarea realistă a lumii. Punctile dintre aceste constructe imagistice rămîn suficient de ferme ca să asigure, dincolo de ezitări și de poncife, coerența unui discurs viu. Hieratismul abstractizării capătă sens tocmai prin diversitatea (și divergența) inițiativelor formale care îl sprijină.

Florin FAIFER

Un popas pe tărâmul Teatrului...*

... Un popas pe tărâmul Teatrului. Așa se și cuvine, întrucât aici am adăstat mai îndelung și poate cu mai multă înlesnire. La spectacole, la repetiții, la festivaluri, și eu și criticii care se manifestau „la arlechin” ne făceam rondul, percepând teatrul ca viață și, în revers, viața ca teatru. Era și un fel de a alunga singurătatea, deși uneori ne însinguram voit – în doi, în trei, în câți vrei. Cu bădia Costică, cum îmi place să-i zic lui domnu’ Paiu, schimbul de cărți și de dedicații se petrece de-a lungul unor ani. Cu o adevărată conexiune: „Colegului de întâmplări întru Thalia, F. F., critic subtil și prețuitor adevărat al frumosului ascuns sub fardul înșelător de pe fața actorului – aceste câteva mărturii dintr-o altă viață”. (Se unduiește aici încă o dimensiune, a memorialisticii.) Și, cu un tremur de melancolie: „Prietenului verificat în lungi turniruri de minciuni adevărate și de fantezme teatrale F. F., convins, totuși, că nimic nu poate opri devastatoarea agresiune a vremii...”. Dar uite că C. Paiu încearcă. Hătru condei în duh moldovenesc are Costică Paiu, care știe să-și arate prietenia în limbaj ca și cronicăresc: „Colegului întru vremelnică îndeletnicire filo-literară și prietenului întru statornice palavre pluritematice (inclusiv teatrofile), această încercare mărunță de a aminti unora și altora că poetul din strada Ralet [G. Topîrceanu], îndreptându-se spre Eternitate, s-a abătut și a șezut frumos în același teatru pe care, atât de bine, îl știm și noi doi. Cu gânduri bune...”. Și încă: „Colegului și prietenului F. F. alături de care am tocat, cu folos, atâta timp, atâtea vorbe și atâtea altele – în semn de statornică prețuire”.

Am pășit, așadar, pe scena mare a criticii teatrale, în luminile Rampei. Suntem în Iași câțiva, care ne-am proiectat în memoria culturală a urbei. Ocupând fotoliul cuvenit, Val Condurache, care respectă codul frăției de breaslă: „Lui F. F., cu prețuire de „arlechin». Trimitere, care va să zică, la revista, care și-a avut faima ei, „Arlechin”. Sentimental cum nu l-ai fi bănuț, Val se supune unui ritual al amicitiei. O fi el acela ce susură asemenea cuvinte: „Lui Florin, primele semne ale unui Val pe care l-a cunoscut pe când scria aceste pagini și căruia i-a fost prieten tandru și pentru care am aceeași veche afecțiune”?... Val C. e unul dintre aceia de care, cu o sfâșiere din când în gând, vorba unui poet, mi se face dor. Constantin (Costel) Popa, actorul și scriitorul, emite o notă profundă în omagiul lui frumos timbrat: „Lui F. F., adică scriitorului de mare finețe, adică omului de o discretă eleganță și cu o adevărată vocație a prieteniei, această carte [Teatru, 1996 – n. m. F.F.] la care adaug afecțiunea și mulțumirile lui Constantin Popa”. „Lui F. F., celui ce a vegheat, cu tandrețe și pricepere, asupra personajelor, replicilor și conflictelor ce populează piesele mele. Cu admirație și recunoștință...”. Un rost al criticului: să se implice, cu sau fără „tandrețe”.

Ștefan Oprea vede partea gravă a scrisului meu. Îi scapă, poate, oarece surâsuri: „Lui F. F., distins cercetător și critic de profunzime și finețe al teatrului, cu prietenie și prețuire”. Pe asta, cu „finețea”, v-ați dat seama, n-o refuz...

Oi fi eu atât de încrunțat? „Lui F. F., ochi critic sever, cu prețuirea autorului”. Adică a lui Fănică Oprea. Care, referindu-se la mai știu eu ce tachinerii, îmi dă cu săc, bucuros că i-a mai apărut un op. Îl iert, că-mi place cum îmi zice „Dom Florin”: „Cu

riscul de a te agasa, iată, Dom Florin, încă una! Cu prietenie, Șt. Oprea”. Ne lipsește domnul Oprea, nouă, celor care l-am cunoscut, și mai cu seamă ficei dumisale, cu nume de domniță, Anca-Maria. Anca-Maria Rusu.

Oltița Cântec, a cărei ascensiune nu că nu poate fi oprită, dar e din ce în ce mai rapidă, se exprimă net, fără neliniștea că ar putea fi contrazisă: „Lui F. F., împreună cu prețuirea mea!”. Monica Bordeianu, actrița și profesoara de teatru, mă face praf cu o împletitură de laude la care nici nu năzuiesc să ajung: „Uimitorului Domn F. F. [sună ca un titlu de film, nu-i așa?... – n. m. F.F.], cu entuziasm și sfială”. O altă Doamnă a scenei ieșene, Mihaela Werner, n-a uitat că i-am fost îndrumător într-ale doctoratului; mă antrenează într-un vârtej de vorbe iscusite ca într-un dans amețitor: „Lui F. F., cu prietenie constantă și cu nedisimulată admirație (citește invidie de catifea!) a mijloacelor sale de expresie scriitor logico-umoristico-intelectualo-captative”. O, Doamne, ce ar trebui să replic? O tânără exegată, matură, pătrunzătoare, s-a obișnuit cu gândul că i-am fost prefațator la cartea *Jocul dublului în tragedia antică*: „Prefațatorului, cu toată admirația pe care i-o poartă mintea „aristotelică» a autoarei”. Așa se recomandă Ioana Petcu.

Un mesaj ciudat vine dinspre Vasilica Oncioaia-Bălăiță, ale cărei înzestrări i-aș dori să nu se risipească. Emoția pe care încearcă să și-o stăpânească e bine să treacă prin filtrul unei cerebralități care s-o pună în valoare. Dedicția pe care mi-o consacră nu trebuie citită dincolo de cuvintele ce se rânduiesc pe coala de hârtie: „Dragă Florin, îți voi fi întotdeauna recunoscătoare pentru că mi-ai traversat viața (...).” Și, o observație stilistică: „Povestim întotdeauna surâzând unul despre celălalt”. Vorba „bunicului” Sadoveanu: „Surâzând... surâzând...”. Firesc, fraza plămădită de Aurelian Bălăiță, soțul Vasilicăi, are surâs, dar și o sobrietate de artist care nu e robul clipei: „Încercatului prieten, cu cele mai calde urări ce se cuvin înaintea apropiatelor sărbători. Cu tot dragul”. Nu-i așa că-ți vine să-i crezi?

Rafinat adusă din condei, într-un cuceritor joc de planuri, mărturisirea criticului-revelație al ultimilor ani, Călin Ciobotari: „Domnului F. F., de la care mă străduiesc să învăț câte ceva despre discreția iubirii de teatru...”. Parcă am fi în Cehov. Dar mai ales asta-i grația ce-mi place, o mică bijuterie: „Domnului F. F., căruia îi datorez mult mai mult decât crede și pe care îl copii mult mai mult decât cred...”.

Cu o elegantă, cavalească grațitudine se înclină Octavian (Tavi) Jighirgiu, aducându-și aminte anii când îmi era doctorand: „Domnului Profesor F. F., una dintre întâlnirile esențiale ale vieții mele, toată prețuirea, prietenia și respectul meu!! Cu drag, O. Jighirgiu”.

O vorbă, în fine, despre Gh. Hibovschi, o figură (să nu-i zic figurină) care a lăsat, la Facultatea de Teatru de la Universitatea „G. Enescu”, urme ale trecerii sale. E și actor (căsătorit cu o actriță cu forță dramatică, Maria), e și autor de cărți. De cârticele... În cugetul lui frământat, imaginea mea se păstrează. Dar uitați-vă cum se poate gândi despre mine: „Domnului F. F., cel mai generos și mai delicat om pe care l-am întâlnit, cu prețuire și respect”.

*Acesta este unul dintre ultimele texte trimise revistei de Florin Faifer.

Ioan ȚICALO

Homo homini lupus?...

*Ferice de omul ce n-a merge
În sfatul celor fără de lege
Și cu răii nu va sta-n cărare,
Nici a ședea-n scaun de pierzare.*
(Dosofoei – *Psalm 1*)

La crearea lumii, Dumnezeu, după ce a pus toate „în rânduială”, a binecuvântat omul, zicându-i ”Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți și domniți” peste toate. Așadar, îndemnul dumnezeiesc a însemnat să-și așeze cea mai prețioasă făptură în situația de a domni, iar stăpânirea lui trebuia să aibă aspectul iubirii. Creatorul i-a pus dinainte ceea ce se cheamă „arta de a trăi” în comuniune, cu picioarele pe pământ și cu mintea în cer, în vreme ce pulsațiile inimii aveau menirea să realizeze joncțiunea celor de jos cu cele de sus, ca o nesfârșită cântare heruvimică.

O întrebare ce s-a tot repetat în istorie, într-o încercare neputincioasă de a tulbura apele (le-am tulburat, din păcate, la propriu, cu nesfârșitele noastre mizerii): De ce Dumnezeu l-a făcut pe om atât de imperfect? Interogația este izvorâtă exact de pe vârful limbii despicate a șarpelui, cu veninul pregătit a înțepa mărlul discordiei. Omul a fost așezat în „anticamera” perfecțiunii, dându-i-se libertatea să facă pasul înainte într-o slavă, ori să dea înapoi, la sugestia

mincinoasă a diavolului, urmând gândul neînțelept că se va înveșmânta cu har prin nesocotirea stării sale de creatură. De aici a apărut o altă nedumerire: știa Pantocratorul că omul va cădea? De bună seamă că știa. Dar mai știa și altceva, că Pământul va fi semănat cu sfinți, poate în număr mai mare decât cel al îngerilor înnegriți prin proprie voință. Cei care vor rămâne în iubirea Domnului vor auzi, în final, din gura lui Hristos, după ce lumea a fost avertizată „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei 24, 35): „Veniți binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea

pregătită vouă, de la întemeierea lumii.” (Matei 25, 34)

Inima omului, înfierbântându-se din aceeași iubire, se poate racorda cu ritmul și rânduiala cosmosului, sau, ieșind din rosturile ei, e pândită de împietrire și de răcire progresivă, până la îngheț. Așa se face că făptura umană, desfigurându-și chipul, devine Theomachos și rămâne sub puterea și ascultarea potrivnicului. Aceasta înseamnă că omul, pierzând de la început darul primit, și-a asumat rolul de luptător pentru păstrarea integrității și mântuire, ori pentru pulverizarea propriei persoane printr-un egoism exacerbant, cale sigură spre egocentrism, cea a „fiului-pierzării”. Și atunci sensul adevărat al luptei e cel de a rămâne în harul lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu e Adevărul, în timp ce pe pământ mișună răpitoare adevăruri de tipul efemeridelor. Și atunci, ne poziționăm în libertate sau, dimpotrivă, așezăm pe grumazul nostru jugul patimii, fie ea roșie ori de altă culoare. Încă din antichitate, Vergiliu blama una din ele, referindu-se la nefericitul rege Priam al Troiei, prin cuvintele *Aura sacra fames*. Ca atare, patima unui adevăr (și reciproca-i valabilă!) te face să crezi că ai și dreptate și-ți arogi dreptul de a te comporta după cum îți dictează interesul, fără să te gândești o clipă că profanezi chipul și produci dezechilibre în serie neagră. Se instalează, în felul acesta, o epidemie morală semănată cu generozitate de Tatăl minciunii, tronând peste indiferența religioasă, cea mai gravă eroare a omenirii. Omul a alungat pacea și comuniunea din sufletul său („Pace vouă!” a tot repetat Hristos) și a îmbrăcat platoșa războiului, a eliminat lupta pentru salvarea sinelui și s-a (dez)orientat către anihilarea aproapelui. Atrage atenția slujitorul Domnului Teofan Mada într-o lucrare de referință (*Homo eticus*) cu toată seriozitatea: „În cazul în care conștiința noastră nu este una teocentrică, dacă noi nu putem fi conștienți că Dumnezeu Se mișcă în interiorul inimii noastre, atunci societatea, creația și Universul în sine nu par mai mult decât o glumă sinistă.” Și, ca să nu ne învărtim într-o lume sinistă, Iisus și-a deșertat dumnezeirea, S-a înomenit și a lăsat omenirii posibilitatea reînnoirii ființiale prin Trupul și Sângele Său. Dar, pentru aceasta, persoana umană este chemată la un fapt similar – deșertarea de egoism și, implicit, recunoașterea instanței și a iubirii supreme. „Scaunul pierzării” îi aparține lui Kirilov din *Demonii* lui Dostoievski, cel care își demonstrează autodeterminarea prin sinucidere, prin ieșirea din rânduială, o cădere liberă direct în iad. Refuzul iubirii duce, inevitabil, la ură (șoapta microasă a diavolului le înlocuiește printr-o nevăzută și parșivă rocadă), individul iradiind pornirea malefică atât în interior, cât și în exterior. André Scrima, în cartea sa *Antropologia apofatică*, subliniază o idee esențială: „... viața este o liturghie tocmai pentru că liturghia este o viață esențială, este însăși „viața» în ceea ce are ea mai specific și mai prețios ontologic”, în centru aflându-se crucea iubirii mântuitoare a lui Hristos. În afara ei, viața se transformă în coșmar, în cel mai negru coșmar.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XLII)

Cu patru, cinci decenii în urmă, literatura națională se bucura de o atenție considerabilă. Politica „partidului și statului” privind tirajele, absurdele operații ale cenzurii și toate celelalte erau în plină desfășurare - aici mă refer însă la importanța arătată de cititorii literaturii române. Explicații pentru foarte marele interes față de arta scrisă și față de scriitori în colectivitate sînt multiple. Nu existau, ca urmare a restricțiilor aberante ale regimului comunist, alte mijloace de evadare în imaginar - televiziunea avea un program redus cu totul, iar în timpul în care funcționa nu era aproape nimic de văzut, cinematografele rula numai ceea ce era „permis”, teatrele prezentau spectacole incitante doar atunci cînd puteau fi depășite obtuzitățile oficialilor responsabili cu acordarea „avizelor” de prezentare publică... Librăriile erau și ele strict controlate. În biblioteci, chiar dacă existau în depozite anumite apariții editoriale, accesul la acestea era restricționat. Într-un cuvînt, o gamă foarte largă de domenii (filozofie, psihologie, sociologie, teologie, politologie, istorie reală șamd) erau obturate de putere sau răstălmăcite în maniera cunoscută... Toate aceste interdicții canalizau interesele unei categorii largi de consumatori de cultură spre literatură, singurul domeniu în care imaginația mai avea o anumită libertate. Literatura devenise într-o anumită măsură un substitut pentru tot ceea ce era interzis în celelalte domenii. Iar pasiunea pentru literatură ajungea uneori la adevărate obsesii privind însușirea unor volume, eventual multiplicare și transmise din mînă în mînă. Narațiunile, care inevitabil trimiteau și spre alte domenii decît spațiul poetic, trezeau un interes greu de imaginat pentru cititorul blazat de astăzi, cu abundența de surse de informații și distracție. Cozile în librării, insistența în colecționarea cărților etc. erau fenomene astăzi irepetabile.

*

O categorie de „consumatori” importantă ca număr și calitate exista atunci în paralel cu *sistemul* de evaluare critică a acelor opere. Una e să-ți expui opinia în legătură cu un roman citit și căutat de o masă de cititori care așteaptă și recepționează „în plin” aparițiile editoriale și cu totul altceva să te pronunți în legătură cu o carte cu doar cîțiva cititori - printre ei numărîndu-se, eventual, și autorul. Cu „piața alături”, alta e responsabilitatea evaluatorilor. Să nu omitem însă faptul că, față de o creație literară luată în discuție, comentatorii au cam aceleași calificative, cam aceleași unelte de... măsurat valoarea, indiferent dacă este vorba de scrieri aflate în sfera de interes a unei mulțimi de cititori sau despre una adresată celor doi trei scriitori/cititori care se preocupă de ea. La modul ideal, unitatea de măsură ar trebui să fie aceeași. Practic, nu este. Și într-un caz și în celălalt se vorbește despre scriitori...talentați, scriitori excepționali, scriitori buni, scriitori mediocri șamd. Indiferent de aria de circulație a unei scrieri, de reperele cu care poate fi comparată șamd. Este evident că într-un grup restrîns, într-o zonă privilegiată, cu o rază de protecție sigură, este mult mai ușor să devii mare talent, scriitor de primă importanță etc. Lucrul acesta este ușor de reprezentat dacă reamintim ceea ce spunea Mihai Ralea în *Valori* (1935) legat de limitările naționale. Fragmentul, trebuie spus, a fost cenzurat din ediția de *Scrieri* apărută în perioada comunistă. Probabil pentru că punea sub semnul întrebării grandomania naționalistă cultivată oficial pe vremea lui Ceaușescu. Naționalism care se prelungește viguros și în ziua de astăzi. Secțiunea poartă titlul *Naționalitate și valoare*: „Înțeleg marele avantaj al principiului naționalităților. Ele, mai ales, de ordin biologic: permite perfecționarea, selecția popoarelor mici și slabe. Dar, în același timp, el e adînc antinatural. La adăpostul granițelor se oferă unor oameni slabi și neînzestrați, numai pentru motivul că se trag dintr-o națiune, o viață superioară celor mai eminente exemplare care mor de foame într-o țară mai veche, mai civilizată, mai populată și deci mai expusă concurenței. Un judecător bulgar și unul englez sînt plătiți la fel. De multe ori un excelent

inginer german nu găsește de lucru, în timp ce unul din rarele specimene albaneze în aceeași specialitate e plătit în mod regal. Ridicați fruntariile, și concurența liberă - adică selecționarea după merit, - își va juca rolul său firesc.”

*

Ne putem pune întrebarea dacă același lucru e valabil și în cazul literaturii. Celelalte arte, am mai vorbit despre această nouă realitate, participă deja la o piață internațională a valorilor artistice.

Dar, pînă la abordarea unei asemenea teme, să vedem consecințele interacțiunii între cultura colectivității din care face parte și grupul care fixează valorile artei literare. Nu este greu de înțeles că o anumită educație, un anumit comportament etc. se va regăsi și în trăsăturile grupurilor subsumate, inclusiv în acela al judecătorilor valorilor artei scrise. În societățile care cultivă individualitatea și elitele astfel de grupuri de experți se vor izola cu totul de mulțime și vor fi imune la sugestiile care ar putea veni de la vreo mișcare populară. În cele în care spectacolul e mai important decît orice, inclusiv criticii vor căuta să facă din exercițiul lor un spectacol. Acolo unde

interesul pentru mase e pronunțat, se va urmări răspunsul la dorințele maselor. Societățile fanatizate religios vor transmite acest mesaj și celor care judecă literatura. Șamd. Colectivitatea își impune și altfel configurația asupra micro-societăților care o alcătuiesc. Un exemplu. Perioada comunistă, de pildă, a impus instituțiilor publice o anumită structură. În vederea unui control absolut și a unei comenzi unice totul era centralizat, cu filiere ierarhice clar precizate, oferind puterii posibilitatea de a urmări și controla în cele mai mici amănunte. Lucrurile s-au replicat inclusiv în instituțiile dedicate culturii artistice. Deși activitatea nu era prin nimic asemănătoare celeia din instituțiile economice sau administrative, era preluată o anvelopă a modului de repartizare a autorității. Uniunile de creație avuseseră ca model instituțiile similare create de Stalin în anii 30 ai secolului trecut, care eliminaseră diversificarea de grupuri și grupuscule literare, foarte active în Rusia pre sovietică, fiecare cu manifestele și programele lor dificil de controlat și de supus ideologic. Formele de funcționare ale structurilor administrative din toate domeniile au trecut și în domeniul evaluărilor din artă. Impunerea unor asemenea structuri de autoritate nici nu era dificilă în această parte a lumii.

Ele continuau de fapt alcătuirea medievală cu satrapi absoluți, domnitori, boieri, vechili șamd. Chiar atunci cînd în aceste circuite se aflau oameni de bună credință și de bună calitate, aceștia erau integrați în dispozitivul impus de dictatură. Exista un for suprem, care dispunea nu numai de fonduri consistente din banii... poporului, fonduri dedicate, zice-se, susținerii artei respective (de fapt pentru a crea tot o formă de dependență și supunere), dar gestionau, tacit sau explicit, inclusiv ierarhiile valorice (dublate cu avantajele materiale acordate: statul „boier” își miluiește supușii). Un asemenea „oficiu” era plasat într-un suprem loc strategic; existau apoi, la nivel imediat inferior, cîteva centre zonale, publicații înzestrate cu comentatorii respectivi și, mai jos de acestea, mulțimea de apariții ocazionale, cenecluri, concursuri etc. din regiuni și județe. Nimic nu devenea judecată de valoare omologată dacă nu era confirmată, într-un mod sau altul, de forurile superioare. Iar la nivelul cărora existau două, trei personaje agreeate, avînd... dreptul să se pronunțe. Sigur, apăreau cîteodată și orgolii, iar ca urmare „accidente” în acordarea gradelor de scriitori la nivelele inferioare - dar acestea nu perturbau niciodată cursul general. Marea masă a criticilor se alinia poziției oficiale și doar introducea, prin comentariile lor, modulații în deciziile deja luate. În plus, se manifestau numeroși publiciști culturali oarecare, meniți să popularizeze, prin ziare și alte publicații de tiraj, aceleași verdicte. După 89 această ierarhie s-a prăbușit odată cu numeroasele fragmentări ale spațiului literar în grupuri mai mari sau mai mici, fiecare cu veleități proprii, cu marii lor scriitori șamd. Acum avem de-a face cu microsocietăți, dar organizarea lor ierarhică o copie pe aceea a centrului unic de altădată. Tiparul medieval n-a fost depășit.

Cît despre trăsăturile colectivității în care viețuim, aflată ca un acoperiș inevitabil asupra tagmei făuritorilor de ierarhii literare, nu trebuie să vorbim prea mult: simptomele crizei sînt incriminate cotidian în media. Nu are rost să repet ceea ce poate fi găsit în aproape orice publicație din România de azi, sau pe rețelele de socializare. Cu exemplificări convingătoare. Nu mă refer, evident, la inconsecvențele și accidentele vieții cotidiene. Ci la problemele generale, de sistem. Cei care sînt cu adevărat preocupați de soarta societății românești înțeleg gravitatea momentului. Gravitatea vine din faptul că se degradează permanent segmente tot mai cuprinzătoare ale societății, cu efecte în lanț. Dificil de depășit și cu o remediare foarte lentă și problematică. Oricine știe ce răspîndire au corupția, lipsa de corectitudine, capacitatea de a încălca orice limită a bunului simț în societatea românească de astăzi. Cumetriile, complicitățile, favoritismele, abuzurile, escrocheriile au condus la promovarea unor oameni din ce în ce mai puțin pregătiți să-și îndeplinească rolul social necesar funcționării normale a colectivității. Fenomenul e generalizat, apare acolo unde te aștepti mai puțin - de pildă în învățămîntul superior și în cercetare, unde selecția personalului nu mai are nici în mîinecă nici în clin cu calitatea celor promovați. Povestea se repetă peste tot. Acolo unde existau oameni capabili, aceștia dispar treptat, iar tinerii care ar putea schimba lucrurile caută să-și găsească locul pe alte meridiane. Există o cascadă a căderilor care nu știi cum și cînd va fi oprită. Și, așa cum aminteam, aceleași „calități” se întîlnesc și în spațiul literar. Nu mai este vorba despre idei, despre formule artistice concurente, despre originalitatea celor în măsură să creeze ceva. Valoare (mai bine zis ceea ce este prezentat ca valoare) devine un argument în pretinderea unor locuri bine plătite, a unor burse, excursii în ținuturi exotice plătite de organizații profesionale, premii șamd. Iar cum acest spațiu este în egală măsură unul al profiturilor, dar și al orgoliilor, vanitățile boierilor de ocazie își organizează „ierarhizatori”... în așa fel încît cei mai mulți sînt mulțumiți. Partea literară propriu-zisă nu mai are importanță.